

De Koloniale Reserve te Nijmegen

De beeldvorming over de Koloniale Reserve nader onderzocht in twee Nijmeegse kranten

Masterscriptie

Student: Max Bosschaart (s4482735)

Begeleider: Prof. Dr. T.H.G. (Dolly) Verhoeven

06-07-2016

Terugkomst van de Koloniale Reserve bij de Valkhof-Kazerne, 1910. Fotocollectie Regionaal Archief Nijmegen, inventarisnummer: F53390

Inhoudsopgave

Inhoudsopgave.....	1
Inleiding.....	3
Status Quaestionis	6
H1: De Koloniale Reserve.....	12
1.1 Harderwijk – Het Koloniaal Werfdepot (1815-1909)	12
Inleiding	12
Harderwijk	12
1.2 Nijmegen en Zutphen – De Koloniale Reserve (1890-1940)	15
Inleiding	15
Zutphen	16
Nijmegen	17
H2: De Gelderlander en de Provinciale Geldersche en Nijmeegse Courant (PGNC)	22
Inleiding	22
2.1 De Gelderlander (voorheen De Batavier).....	23
2.2 De Provinciale Geldersche en Nijmeegse Courant (PGNC)	26
H3: Krantenanalyse.....	29
Inleiding	29
3.1 Bronnenkritiek.....	30
3.2 Methode	32
3.3 Analyse	35
3.3.1 Kwantitatieve analyse	36
Toon.....	36
Thema's	40
Deelconclusie kwantitatieve analyse	42
3.3.2 Kwalitatieve analyse	43
1890.....	43
1900.....	45
1910.....	47
1920.....	49
1930.....	50
1940.....	52
Deelconclusie kwalitatieve analyse	54
Conclusie	55
Bibliografie	57
Archieven.....	57

Kranten	57
Websites	58
Literatuur	58
Bijlagen	62
Lijst met gebruikte termen in de kwantitatieve - en kwalitatieve analyse	62
Excel-bestand krantenanalyse	64

Inleiding

In de literatuur wordt gesteld dat er aan het einde van de negentiende eeuw meer aandacht kwam voor het verbeteren van het aanzien van de koloniale dienst en het aantrekken van bijbehorende koloniale 'vrijwilligers', die in dienst traden tegen betaling.¹ De Koloniale Reserve in Nijmegen was een onderdeel van het streven om kwalitatief betere militairen te werven en op te leiden. Het Ministerie van Koloniën en Oorlog trachtte destijds om de 'kwaliteit' – ook wel 'gehalte' genaamd – van de koloniale militairen te verbeteren, door strengere selectie- en wervingseisen te hanteren en meer aandacht voor het welzijn van de militair.² Uit de literatuur, maar ook uit lokale kranten blijkt echter dat er in de beginperiode nog steeds ongeregelde voorkwamen in Nijmegen. Hoewel er sinds 2012 meer aandacht is gekomen voor de Koloniale Reserve, beperkt de huidige literatuur zich veelal tot meer 'algemene' beschrijvingen over het korps en de koloniale militairen.

Er zijn slechts een paar wetenschappers die zich richten op de beeldvorming over de koloniale militairen. Martin Bossenbroek, historicus verbonden aan de Universiteit Utrecht en N.T. Konst, een voormalig masterstudent geschiedenis constateren dat er in de loop van de twintigste eeuw een verbetering plaatsvond van het beeld dat er in de Nederlandse samenleving bestond over de koloniale militairen.³ Zo geeft Bossenbroek aan dat de koloniale militairen aan het einde van de negentiende eeuw steeds meer uit het verdomhoekje raakten en enige populariteit genoten.⁴ Andere auteurs die zich in het debat mengen over de koloniale militairen zijn Clemens Verhoeven, amateurhistoricus en Fred Lanzing, antropoloog. Opvallend aan beide auteurs is dat ze twee verschillende standpunten innemen. Waar Verhoeven een verbetering van het korps ziet, plaatst Lanzing zijn vraagtekens bij de zogenaamde kwaliteitsverbetering van de Koloniale Reserve in Nijmegen vergeleken met haar voorganger in Harderwijk.⁵

Voordat de Koloniale Reserve bestond, was er namelijk het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk dat rond 1830 was opgericht. Hier vond in eerste instantie de werving en opleiding voor het Nederlands-Indische Leger plaats. Over het algemeen verliep dat zonder al te veel problemen. Pas na 1870 werd het voor de militaire autoriteiten lastiger om voldoende militairen te werven, doordat landen zoals Frankrijk en Duitsland de werving van militairen door buitenlandse mogendheden gingen tegenwerken.⁶ Het Ministerie van Koloniën en Oorlog was daardoor gedwongen om zich te richten op het werven van 'vrijwilligers' van eigen bodem, die net zoals de buitenlandse vrijwilligers meestal van gering allooi waren.⁷ Het Koloniaal Werfdepot stond in de volksmond ook wel bekend als het 'gootgat van Europa', omdat er uit heel Europa

¹ In de literatuur wordt gesproken over 'vrijwilligers', dit betekent echter niet dat deze mensen niet betaald werden. Het gaat hier gewoon om beroepsmilitairen die vergeleken met de landmacht niet via de dienstplicht werden geworven, maar zich vrijwillig aanmelden. Clemens Verhoeven, *Het vergeten korps, De geschiedenis van de koloniale reserve* (Nijmegen, 2012), 60-62; Martin Philip Bossenbroek, *De werving van Europese militairen voor de Nederlandse koloniale dienst 1814-1909* (Amsterdam, 1992), 275-276.

² Hans den Hertog, *De militair-geneeskundige verzorging in Atjeh, 1873-1904* (Amsterdam, 1991), 23.

³ Over de werving voor de koloniale dienst zijn de volgende werken verschenen: N.T. Konst, *De Koloniale Reserve en de werving van militairen voor Nederlands-Indië, 1890-1940* (Nijmegen, 1979); Bossenbroek, *Volk voor Indië*.

⁴ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 233.

⁵ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 62; Fred Lanzing, *Soldaten van smaragd: mannen, vrouwen en kinderen van het KNIL* (Amsterdam, 2005), 21.

⁶ Den Hertog, *De militair-geneeskundige*, 23.

⁷ Dit had grote gevolgen voor de fysieke gesteldheid en het gedrag van de militairen die volgens Indische legerkringen ronduit 'slecht' waren. Ibidem, 19-21.

'vrijwilligers' werden geworven.⁸ Diensteneming bij de koloniale troepen droeg daardoor geruime tijd het stigma van maatschappelijke verdoemenis, iets wat de wervingsresultaten negatief beïnvloedde.⁹ Aan het eind van de negentiende eeuw ontstond langzaam het besef bij het Ministerie van Koloniën dat de kwaliteit van de voor Indië bestemde militairen moest verbeteren.¹⁰

De oprichting van een Koloniale Reserve in 1890 door de Minister van Koloniën, L.W.Ch. Keuchenius, was daar een eerste stap in. Vanaf april 1891 werd de Reserve te Nijmegen en Zutphen gevestigd om de verliezen van het Oost-Indische Leger aan te vullen en om de kwaliteit van de militairen te verbeteren.¹¹ Dit werd onder andere gedaan door de selectie, keuring en opleiding van de militairen te herzien. Zo werden er bijvoorbeeld bij de Koloniale Reserve in Nijmegen geen buitenlanders meer aangenomen, was er een langere oefenperiode van ruim een jaar, waren er strengere eisen aan de fysieke gesteldheid van de vrijwilligers en werd driekwart van de tekenpremie (handgeld) vastgezet op de Rijkspostspaarbank.¹² Een andere ontwikkeling die zich destijds voordeed, was dat de zedelijke en lichamelijke gezondheid van de militairen serieuzer werd genomen.¹³ Via zogenaamde reconvallescentenafdelingen (herstellingsoornden), die zich tot 1912 in Zutphen bevonden en daarna in Nijmegen, probeerde het leger ervoor te zorgen dat de militairen weer 'opgelapt' werden om hun contract in Nederlands-Indië uit te dienen.¹⁴

De vraag die tot op heden onbeantwoord blijft in de literatuur is of de beeldvorming over de Koloniale Reserve in Nijmegen veranderde in de periode 1890-1940. Hiernaar is nog geen kwantitatief en kwalitatief krantenonderzoek gedaan, waardoor er een lacune bestaat binnen de (wetenschappelijke) literatuur. Reden te meer om te achterhalen hoe hierover in Nijmegen door de katholieke *De Gelderlander* en de protestantse *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC) werd geschreven. De vraag die centraal zal staan in deze scriptie is dan ook: In hoeverre veranderde de beeldvorming over de Koloniale Reserve in Nijmegen in de periode 1890-1940? Met beeldvorming worden in dit geval de mentale voorstellingen of denkbeelden bedoeld die er over het korps bestonden.¹⁵ Het beeld van de Koloniale Reserve was dat van een verbetering in de werving en opleiding van de koloniale militairen, waardoor zowel hun fysiek als

⁸ Den Hertog, *De militair-geneeskundige*, 19.

⁹ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 273.

¹⁰ Deze ingeving zal hoogstwaarschijnlijk beïnvloed zijn, doordat er vanuit de strengchristelijke gemeente van Harderwijk steeds meer weerstand kwam tegen het Koloniaal Werfdepot. Er waren echter ook tegengeluiden te horen onder de lokale middenstand, die juist pleitte voor het behoud van het Depot vanwege haar belangrijke economische functie. Protesten vanuit de middenstand konden helaas niet voorkomen dat het Werfdepot in 1907 werd gesloten. Uiteindelijk heeft het nog tot 1909 geduurd voordat alle detachementen overgeplaatst waren naar Nijmegen. Waar vanaf 1918 alle koloniale militairen geworven, opgeleid en opgevangen zouden worden. Pieke Hooghoff, *Bandoeng aan de Waal. Indische Nijmegenaren in het begin van de twintigste eeuw* (Nijmegen, 2000), 27; Ingrid van der Vlis, *Militairen op de Veluwe. Een geschiedenis van landschap & bewoners* (Amsterdam, 2012), 245; A.H. Kabbedijk, 'Koloniaal, van scheldwoord tot onderscheiding', in: *De onderofficier, maandblad voor onderofficieren van de Koninklijke Landmacht* 33:6 (1991), 177-186, alhier 181.

¹¹ Rob Kammelar, 'De Koloniale Reserve in Zutphen 1890-1912', in: *Zutphen, tijdschrift over de historie van Zutphen en omgeving* 30:3 (2011), 75-82, alhier 76.

¹² Dit werd gedaan om te voorkomen dat dit geld in één keer werd verbrast, zoals in Harderwijk gebeurde. Hooghoff, *Bandoeng*, 31.

¹³ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 59-60.

¹⁴ Ibidem, 225.

¹⁵ Anneke Smelik e.a., *Effectief Beeldvormen. Theorie, analyse en praktijk van beeldvormingsprocessen* (Assen, 1999), 5-6.

moreel zou verbeteren. Dat dit in de beginperiode nog niet helemaal van de grond kwam, blijkt uit de krantenberichten waarin de militairen van de Koloniale Reserve als ‘misdadigers’ worden gezien. Dit beeld veranderde volgens de literatuur in de loop der tijd doordat er steeds strengere rekruteringscriteria werden gehanteerd en de samenstelling van het korps veranderde.

De relevantie van dit thema is dat het ons inzicht kan geven in de effectiviteit van het gevoerde beleid door het Ministerie van Koloniën en Oorlog om de kwaliteit en het imago van de koloniale militairen te verbeteren. Daarnaast laat een dergelijke analyse zien hoe lokale kranten een bepaald beeld van de Koloniale Reserve naar buiten brachten. Kranten structureren namelijk – al dan niet gewild – de werkelijkheid en zullen dan ook kritisch onderzocht moeten worden.¹⁶ Tenslotte bevat dit thema ook nog enige actuele relevantie, omdat beeldvormingsprocessen over het leger vandaag de dag nog steeds een rol spelen. Zo laat het artikel van de historicus M. Brand zien dat de overheid de regie over de informatievoorziening omtrent het leger graag in eigen hand houdt, vanwege mogelijke imagoschade.¹⁷ Het is daarom interessant om te onderzoeken hoe media, zoals kranten, daar in de negentiende- en twintigste eeuw mee om gingen.

In het navolgende zal allereerst de Status Quaestions aan bod komen, met de huidige stand van de literatuur en de debatten die daarin plaatsvinden. Daarna volgt hoofdstuk 1 waarin de geschiedenis van de Koloniale Reserve besproken zal worden. In hoofdstuk 2 zullen de kranten *De Gelderlander* en de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC) beschreven worden in de context van Nijmegen. Waarna in hoofdstuk 3 de kwantitatieve- en kwalitatieve analyse volgt van bovengenoemde kranten. Het geheel zal worden afgesloten met een conclusie waarin antwoord wordt gegeven op de onderzoeksvraag.

¹⁶ Stephen Vella, ‘Newspapers’, in: Miriam Dobson en Benjamin Ziemann (red.), *Reading Primary Sources. The Interpretation of Texts from Nineteenth- and Twentieth-Century History* (Londen, 2008), 192-204, alhier 192-193.

¹⁷ M. Brand, ‘Strijd om de beeldvorming bij militaire operaties. Vormen sociale media als Youtube en Twitter een nieuw mijnenveld’, in: *Militaire Spectator* 80:4 (2011), 163-174.

Status Quaestionis

Rondom koloniale- en militaire geschiedenis hing geruime tijd het stigma van kolonialisme en militarisme. De periode rond de soevereiniteitsoverdracht aan Indonesië in 1949 vormde een uiterst pijnlijke periode, aangezien Nederland de controle over haar kolonie verloor en daarmee een deel van haar zelfbeeld.¹⁸ Het is dan ook niet vreemd dat het tot het eind van de jaren zestig heeft geduurd voordat er meer aandacht kwam voor deze periode. Een verklaring voor deze wetenschappelijke stilte is volgens militair historicus Petra Groen dat mensen liever niet meer aan het koloniale verleden werden herinnerd.¹⁹ Desondanks kwam er sinds het einde van de jaren zestig meer aandacht voor de koloniale- en militaire geschiedenis. Deze werken richtten zich in eerste instantie op de koloniale- en militaire geschiedenis van Nederlands-Indië, waarbij het bestuurlijk apparaat in Nederlands-Indië en het functioneren van de krijgsmacht centraal stonden.²⁰ Later in de jaren '70 en '80 kwam er meer aandacht voor de koloniale werving. Rond de eeuwwisseling zien we binnen de (wetenschappelijke) literatuur een nieuwe tendens opkomen, waarbij meer aandacht kwam voor de lokale militaire- en koloniale geschiedenis. Het gaat dan vooral over de vraag wat voor invloed het militaire of koloniale verleden heeft gehad op een bepaalde plaats of regio. In onderstaande zal een overzicht worden gegeven van de concepten en debatten in de literatuur waaruit mijn vraag voortkomt.

Eind jaren '70 signaleren we het eerste werk dat zich richt op de koloniale werving. Een tot dan toe onderbelicht thema binnen de wetenschappelijke literatuur die zich voornamelijk richtte op de motieven voor de koloniale expansie en niet zozeer op de militairen zelf.²¹ De literatuur over de koloniale werving beperkte zich in eerste instantie tot het werk van de militair-historici H.L. Zwitzer en C.A. Heshusius uit 1977. Deze auteurs gaan in op het gebrekkige animo voor de koloniale dienst en de problemen die er bij de werving in Harderwijk optraden. Verder wordt er gesproken over de pogingen om het gehalte (kwaliteit) van de koloniale militairen te verbeteren door middel van het oprichten van een nieuw korps, de Koloniale Reserve.²² Naast dit meer algemene werk over de koloniale werving bestaan er twee studies die uitgebreider ingaan op de ontwikkelingen binnen het (koloniale) wervingsproces. Een van Martin Bossenbroek, historicus verbonden aan de Universiteit Utrecht en van N.T. Konst, een voormalig masterstudent geschiedenis. Een belangrijk onderscheid tussen de werken van Bossenbroek en Konst is, naast de uitgebreidheid, de tijdsperiode waarop ze zich richten. Voor Bossenbroek is dat de periode 1814-1909, waardoor vooral het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk centraal staat en in mindere mate de Koloniale Reserve uit Nijmegen. In zijn werk kijkt hij naar de ontwikkeling van

¹⁸ P.M.H. Groen, 'Koloniale Politiek en militaire geschiedschrijving', in: *Mededelingen van de Sectie Militaire Geschiedenis* 6:1 (1983), 93-119, alhier 118-119.

¹⁹ P.M.H. Groen, 'Koloniale Politiek', 118-119.

²⁰ Onder andere: G. Teitler, 'Manpower problems and manpower policy of the Dutch Colonial Army', in: *Acta Politica* 14:1 (1979), 71-94; Jaap de Moor, *Met klewang en karabijn: een militaire geschiedenis van Nederlands-Indië (1815-1949)*, in: Jaap R. Bruijn, *Met man en macht: de militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2004); P.M.H. Groen, 'De eindafrekening: militaire resultaten van de tweede politionele actie', in: *Mededelingen van de Sectie Militaire geschiedenis, Landmachtstaf* 12:1 (1989), 112-170; G. Teitler en J. Hoffenaar (red.), *De politionele acties: afwikkeling en verwerking* (Amsterdam, 1990).

²¹ Martin Philip Bossenbroek, *Volk voor Indië. De werving van Europese militairen voor de Nederlandse koloniale dienst 1814-1909* (Amsterdam, 1992), 271.

²² Zwitzer en Heshusius, *Het Koninkrijk*, 12-13.

het wervingsproces en de invloed daarvan op de koloniale expansie van Nederland.²³ Het werk van Konst daarentegen richt zich meer specifiek op de in 1890 opgerichte Koloniale Reserve en analyseert in hoeverre en op welke wijze de Koloniale Reserve als werfinstituut heeft voldaan.²⁴ Een belangrijk meningsverschil tussen beide auteurs is de maatschappelijke positie van de geworven militairen. Konst is daar niet erg positief over en volgens hem zou de positie van de militairen in de loop der tijd ook niet verbeteren.²⁵ Dit lijkt in strijd te zijn met het werk van Bossenbroek en het artikel van Ulbe Bosma en Kees Mandemakers, historici verbonden aan het Internationaal Instituut voor Sociale Geschiedenis (IISG), die wijzen op een verbetering in het aanzien, de herkomst en de maatschappelijke positie van de koloniale militairen in de Nederlandse samenleving aan het einde van de negentiende eeuw.²⁶

Een auteur die meer specifiek over de veranderende beeldvorming over de koloniale militair schrijft, is de militair-historicus A.H. Kabbedijk. In zijn artikel *Koloniaal, van scheldwoord tot onderscheiding* constateert Kabbedijk een verandering van de betekenis van het woord 'koloniaal'.²⁷ Waar koloniale militairen eerst binnen Nederland als 'paria' en uitschot werden gezien, zien we in de loop der jaren dat de koloniale militairen steeds meer gerespecteerd werden. Kabbedijk toont in zijn werk aan welke maatregelen er werden genomen om de positie en kwaliteit van de militairen te verbeteren bij de Koloniale Reserve.²⁸ Hiermee sluit hij zich aan bij Bossenbroek en Clemens Verhoeven, amateurhistoricus en schrijver, die eenzelfde tendens waarnemen, namelijk de verbetering van de kwaliteit en het imago (beeld) van de koloniale militair binnen de samenleving. Een semiwetenschappelijk werk dat zich hierover kritisch uitspreekt, is het werk *Soldaten van Smaragd* van Fred Lanzing, antropoloog en schrijver. Het belangrijkste verschil met andere auteurs, zoals Verhoeven, Kabbedijk en Bossenbroek, is dat Lanzing de kwaliteits- en imagoverbetering van de koloniale militairen in twijfel trekt. Hij betwijfelt of de strengere selectie, keuring en opleiding in Nijmegen tot kwalitatief betere militairen heeft geleid.²⁹

Naast de wetenschappelijke literatuur over de werving en het imago van de koloniale militairen zijn er ook een aantal wetenschappelijke en amateurhistorische werken die zich richten op de lokale militaire- en koloniale geschiedenis. Deze werken beschrijven het verleden veelal vanuit een cultuurhistorische benadering, waarbij het toegankelijk maken van het verleden voor een breder publiek centraal staat. Deze beweging zien we pas opkomen aan het eind van de twintigste eeuw – zo rond de jaren '90. Een werk dat in het bijzonder aandacht verdient, is

²³ Zo kijkt Bossenbroek bijvoorbeeld naar het verband tussen de beschikbaarheid van 'living' tools of empire en het proces van de Nederlandse koloniale expansie. Volgens Bossenbroek bereikte de pacificatie van de buitengewesten pas haar hoogtepunt, toen er ook meer inlandse militairen werden geworven. Verder toont hij met kwantitatief materiaal aan hoe moeilijk het was voor de Nederlandse overheid om voldoende 'volk voor Indië' te werven. Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 12-13.

²⁴ Het werk van Konst is een stuk beperkter vergeleken met Bossenbroek en richt zich alleen op de werving door de Koloniale Reserve in Nijmegen. Vernieuwend aan deze studie is dat er ook wordt gekeken naar de maatschappelijke positie en de sociale en geografische herkomst van de militairen. Konst, *De Koloniale Reserve*, 3 en 82.

²⁵ Konst, *De Koloniale Reserve*, 82.

²⁶ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 233; Ulbe Bosma en Kees Mandemakers, 'Indiëgangers: sociale herkomst en migratiemotieven (1830-1950). Een onderzoek op basis van de Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN), in: *BMGN-LHCR* 123:2 (2008), 162-184, alhier 162.

²⁷ Kabbedijk, 'Koloniaal', 177.

²⁸ Ibidem, 180.

²⁹ Lanzing, *Soldaten*, 22.

Militairen op de Veluwe van de historicus, Ingrid van der Vlis.³⁰ Haar boek toont aan welke invloed de aanwezigheid van militairen heeft gehad op het Gelderse landschap, de lokale economie en bevolking. In haar bijdrage laat Van der Vlis zien hoe de houding van de bevolking tegenover militaire aanwezigheid veranderde in de loop van de jaren '60 en '70 van de twintigste eeuw. Steeds minder bewoners waren gecharmeerd van het grote beroep dat de militairen op de omgeving deden; ook het militaire bedrijf nam in populariteit af.³¹ Dat de houding ten opzichte van het leger zeker niet altijd negatief was, laat Piet van Cruyningen, onderzoeker bij de leerstoelgroep Agrarische en Milieugeschiedenis aan de Wageningen UR zien. Stadsbesturen, zoals dat van Harderwijk, hadden graag een garnizoen binnen hun muren.³² De komst van een garnizoen stimuleerde namelijk de consumptie en de lokale werkgelegenheid, hetgeen vooral ten goede kwam aan de gemeente (via de gemeentelijke belastingheffing), kroegbazen, handelaren en prostituees.³³ Dit betekende overigens niet dat iedereen in Harderwijk blij was met de aanwezigheid van het Koloniaal Werfdepot, aangezien het korps ook voor de nodige overlast zorgde.³⁴ Los daarvan zal de impact van een garnizoen ook niet op elke plaats hetzelfde zijn geweest. Zo stelt Van Cruyningen dat de invloed van de aanwezigheid van een garnizoen geringer werd naarmate de gemeente of plaats groter was.³⁵

Een soortgelijk werk is *Het Vergeten Korps* van Clemens Verhoeven, amateurhistoricus en schrijver. Dit werk is uniek te noemen, omdat de gehele geschiedenis van de Koloniale Reserve wordt besproken. Dit is uitzonderlijk, omdat voorgaande werken, zoals die van Bossenbroek of Konst zich veelal op één tijdperiode richten. Naast de periode in Harderwijk wordt er ook uitgebreid aandacht besteed aan Zutphen en Nijmegen. In zijn bijdrage over Harderwijk en Nijmegen beschrijft Verhoeven het economisch belang van de Koloniale Reserve. Een belangrijk punt dat Verhoeven probeert te maken, is dat het economisch belang van de Koloniale Reserve voor Nijmegen niet overschat moet worden.³⁶ Hiermee onderschrijft hij de uitspraken van de al eerder aangehaalde Van Cruyningen die stelt dat de invloed van een garnizoen afnam naarmate een stad groter was.³⁷ Andere zaken die besproken worden in het werk van Verhoeven zijn onder andere de redenen voor het verplaatsen van de Koloniale Reserve naar Nijmegen en de veranderingen die werden doorgevoerd om betere militairen te werven.³⁸ Zo stelt Verhoeven in zijn werk dat er 'in een tijdspanne van twintig jaar een ware omwenteling' werd bewerkstelligd bij de Koloniale Reserve. 'Rond 1930 was de Koloniale Reserve van een "zooitje" ongeregeld omgetoverd tot een keurkorps.'³⁹ Verhoeven ziet dus een duidelijke verandering in de beeldvorming over de Koloniale Reserve vergeleken met het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk. Hiermee sluit hij aan bij Bossenbroek en Kabbedijk die eveneens een verbetering zien van het

³⁰ Van der Vlis, *Militairen*.

³¹ Ibidem, 17.

³² Piet van Cruyningen, 'Militairen als economische motor', in: Ingrid van der Vlis, *Militairen op de Veluwe. Een geschiedenis van landschap & bewoners* (Amsterdam, 2012), 237.

³³ Van Cruyningen, 'Militairen', 243.

³⁴ Aan het begin van de twintigste eeuw zien we een tweeslachtige houding ontstaan binnen het stadsbestuur en de lokale bevolking tegenover het Werfdepot. Zo wilde de stadsbestuurders en een deel van de bevolking de koloniale militairen kwijt vanwege de overlast. Terwijl een ander deel juist pleitte voor behoud van het Depot vanwege de positieve effecten op de lokale economie. Ibidem, 245.

³⁵ Ibidem, 237.

³⁶ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 58.

³⁷ Van Cruyningen, 'Militairen', 237.

³⁸ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 60.

³⁹ Ibidem, 62.

imago van de Koloniale Reserve en de koloniale militairen.⁴⁰ Belangrijk om hierbij te vermelden is dat Verhoeven dit enigszins nuanceert. Ondanks alle inspanningen en investeringen deed de Koloniale Reserve in de begintijd nog in veel opzichten denken aan Harderwijk.⁴¹

Andere (semi) wetenschappelijke auteurs, die over de Koloniale Reserve schrijven, zijn de lokaal georiënteerde historici Rob Kammelar en Pieke Hooghoff.⁴² Beiden beschrijven de aanwezigheid van de Koloniale Reserve voor respectievelijk Zutphen en Nijmegen. In het artikel van Kammelar gaat het onder andere over de functie en het doel van de Koloniale Reserve en de aanwezigheid van de reconvalescentenafdeling (herstellingsafdeling) in Zutphen.⁴³ Een overeenkomst met het werk van Van Cruyningen is dat Kammelar duidelijk aangeeft welke economische functie het garnizoen had voor de lokale middenstand uit Zutphen. Hierbij baseert hij zich op de berichtgeving in de *Zutphense Courant* over de gevolgen van een mogelijk vertrek van de Koloniale Reserve uit Zutphen.⁴⁴ Verder gaat hij in op de reputatie van de koloniale soldaten bij de lokale bevolking. In zijn artikel geeft Kammelar aan dat drankmisbruik, dronkenschap en ander wangedrag aan de orde van de dag waren bij de Koloniale Reserve in Nijmegen en Harderwijk.⁴⁵ Een auteur die hier iets meer los van staat, is Hooghoff. Zij schrijft net zoals Verhoeven over de komst en ontwikkeling van de Koloniale Reserve in Nijmegen. Een belangrijk verschil met andere werken is dat zij veel meer vertelt over de lokale context van Nijmegen. Het gaat dan bijvoorbeeld over de manier waarop de militairen werden gezien door de lokale bevolking. Maar ook de militaire achtergrond en de ontwikkeling van de stad in de negentiende eeuw die er volgens haar voor zorgde dat Nijmegen als vestigingsplaats voor de Koloniale Reserve werd gekozen.⁴⁶

Wetenschappers die nog meer ingaan op de historische context van Nijmegen in de negentiende en twintigste eeuw zijn de historici Jan Brabers, Paul. M. M. Klep, P. Ekkers en T. Ganzevles, Nel Nabuurs en Leon Gruppelaar. Deze auteurs geven in het werk *Nijmegen. Geschiedenis van de oudste stad van Nederland* een overzicht van de sociale-, economische- en culturele veranderingen die zich in het negentiende en twintigste-eeuwse Nijmegen voordeden. In de verschillende bijdragen wordt ingegaan op bijvoorbeeld de religieuze verhoudingen binnen de stad, de opkomst van Nijmeegse kranten, het afbreken van de stadsmuren en de daarmee gepaard gaande groei na 1880.⁴⁷ Het bijzondere aan dit werk is dat het ons een vrij compleet overzicht geeft van de Nijmeegse geschiedenis. Waar eerdere werken, zoals die van de historici Johannes de Vries en Guus Pikkemaat zich meer specifiek richten op één invalshoek, biedt het

⁴⁰ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 238-239; Kabbedijk, 'Koloniaal', 177.

⁴¹ Er wordt hier bedoeld op de overlast (o.a. geweld, dronkenschap, vandalisme) die de lokale bevolking ondervond van de koloniale militairen in Harderwijk. Dit zorgde er uiteindelijk zelfs voor dat de Koloniale Reserve in Harderwijk haar deuren moest sluiten in 1909. Verhoeven, *Het vergeten korps*, 61.

⁴² Kammelar, 'De Koloniale', 81; Hooghoff, *Bandoeng*, 21-22.

⁴³ Kammelar, 'De Koloniale', 76.

⁴⁴ Ook hier blijkt weer dat kleinere steden, zoals Harderwijk en Zutphen, met een beperktere economie veel meer afhankelijk waren van de aanwezigheid van een garnizoen. Ibidem, 82.

⁴⁵ Kammelar besteedt in zijn artikel aandacht aan de vraag of de Zutphense bevolking in dezelfde mate overlast ondervond van de Koloniale Reserve, een thema dat volgens Kammelar nog nauwelijks is onderzocht.

⁴⁶ Een voorbeeld hiervan is de Vestingwet van 1874, die ervoor zorgden dat de vestingmuren gesloopt konden worden. Als gevolg hiervan nam het aantal militairen in Nijmegen af, omdat die niet meer nodig waren voor de verdediging. Toen er later weer militairen gehuisvest moesten worden, werd Nijmegen als ideale plaats gezien voor de huisvesting van de Koloniale Reserve. Nijmegen was namelijk bekend met het huisvesten van militairen en beschikte over de nodige deskundigheid om de militairen op te leiden. Hooghoff, *Bandoeng*, 21-22.

⁴⁷ Jan Brabers (red.), *Nijmegen. Geschiedenis van de oudste stad van Nederland, deel 3: Negentiende- en twintigste eeuw* (Wormer, 2005).

werk van Jan Brabers (red.) een breder perspectief.⁴⁸ Zo wordt er bijvoorbeeld behalve op de economische geschiedenis ingegaan op de manier waarop de gemeente zich naar buiten toe wilde profileren.⁴⁹ In het geval van Nijmegen was dit als 'woonstad' voor de beter gesitueerden, oud-kolonialen en gepensioneerden, aldus Ekkers en Ganzevles.⁵⁰ Los van het gewenste imago van de stad wordt er ook beschreven hoe de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* en *De Gelderlander* ontstonden en hoe deze kranten zich in de loop van de negentiende eeuw ontwikkelden. Daarbij wordt ook aandacht besteed aan de verschillen tussen beide kranten en de manier waarop dit zich uitte in de berichtgeving.⁵¹ Andere werken die hier verder op in gaan, zijn het werk van de historici Pikkemaat, R. Wiegerinck en J.M.G.M. Brinkhoff.⁵²

Een vraag die in al deze studies ontbreekt, is de vraag in hoeverre de beeldvorming over de Koloniale Reserve in Nijmegen veranderde in de periode 1890-1940. De hiervoor gedane uitspraken van Bossenbroek, Kabbedijk en Verhoeven over een zogenaamde verbetering van het imago van de koloniale militairen in de loop van de twintigste eeuw berustten veelal op aannames en zijn nog niet nader onderzocht voor Nijmegen. Een krantenanalyse naar de beeldvorming over de Koloniale Reserve in Nijmegen zou daarmee een lacune kunnen opvullen binnen de wetenschappelijke literatuur. Deze invalshoek is namelijk nog niet voor dit onderwerp gebruikt, maar wel voor andere onderwerpen, zoals de beeldvorming over Joden in de Nederlandse pers tijdens de Tweede Wereldoorlog.⁵³ Beeldvorming is echter een vrij 'vage' term en is op verschillende manieren te interpreteren. Volgens Anneke Smelik, hoogleraar Algemene Cultuurwetenschappen aan de Radboud Universiteit, is beeldvorming een proces; het is iets dat ontstaat. Het gaat dan om bepaalde voorstellingen en denkbeelden met betrekking tot personen, zaken, feiten.⁵⁴ Een analyse naar beeldvorming in beelden en teksten kan ons informatie geven over het imago (beeld), maar ook over impliciete normen en waarden die bestaan binnen een samenleving.⁵⁵ Nick Lacey, hoogleraar Media Studies aan de Benton Park School, hanteert een soortgelijke definitie van beeldvorming. Representatie of beeldvorming is volgens hem de taal en conventies die gebruikt worden om de wereld aan het publiek te tonen.⁵⁶ Wetenschappers die

⁴⁸ Johannes de Vries, *Nieuw Nijmegen 1870-1970. Moderne economische geschiedenis van de stad Nijmegen* (Tilburg, 1969); Guus Pikkemaat, *De Geschiedenis van Nijmegen* (Nijmegen, 1988).

⁴⁹ Paul M.M. Klep, 'De economische en sociale geschiedenis van de twintigste eeuw', in J. Brabers (red.), *Nijmegen: geschiedenis van de oudste van Nederland. Negentiende en twintigste eeuw* (Wormer, 2005), 264-282.

⁵⁰ P. Ekkers en T. Ganzevles, 'Ruimtelijke ontwikkeling in de negentiende en twintigste eeuw', in: J. Brabers (red.), *Nijmegen: geschiedenis van de oudste van Nederland. Negentiende en twintigste eeuw* (Wormer, 2005), 23; De Vries, *Nieuw Nijmegen*, 61-62.

⁵¹ Over de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant*, een protestante krant, wordt gezegd dat deze veel neutraler berichtte over gebeurtenissen, zoals de leerplichtwet. Terwijl de katholieke *De Gelderlander* veel meer stelling innam en zich uitsprak over ongelijke positie van katholieken. Nel Nabuurs en Leon Gruppelaar, 'De macht van het getal: naar een katholiek evenwicht, 1814-1898', in: J. Brabers (red.), *Nijmegen: geschiedenis van de oudste van Nederland. Negentiende en twintigste eeuw* (Wormer, 2005).

⁵² Pikkemaat, *De Geschiedenis*, 341; R. Wiegerinck, *Laatste druk aan de Waal. De Gelderlander 1848-2009*. (Nijmegen, 2009); J.M.G.M. Brinkhoff, *Een eeuw De Gelderlander-Pers 1848-1948* (Nijmegen, 1948).

⁵³ Voorbeelden hiervan zijn het werk van: Bernadette Kester e.a., *Focus op Korea: de rol van de Nederlandse pers in de beeldvorming over de Korea-oorlog 1950-1953* (Den Haag, 2000); Hans Grünfeld, *De Nederlandse pers en het beeld van Joden: in artikelen over de Tweede Wereldoorlog* (Amsterdam 1989); Frank van Vree, *De Nederlandse pers en Duitsland 1930-1939: een studie over de vorming van de publieke opinie* (Groningen, 1989).

⁵⁴ Smelik, *Effectief*, 5-6.

⁵⁵ Ibidem, 198.

⁵⁶ Nick Lacey, *Image and Representation. Key Concepts in Media Studies* (New York, 1998), 131-132.

hierop aansluiten zijn Frank Ankersmit, Harry Jansen en Michel Foucault. Deze historici bekijken 'beeldvorming' meer vanuit een geschiedfilosofisch perspectief en geven de ontwikkeling van de verschillende representaties en benaderingswijzen op het verleden weer. Ankersmit geeft bijvoorbeeld aan dat het 'vocabulaire van de representatie ons kan helpen verklaren hoe een betekenis ontstaat uit iets dat nog geen betekenis heeft'.⁵⁷ Hiermee bedoelt hij dat taal de werkelijkheid structureert door een bepaald stigma of beeld op bijvoorbeeld een persoon of groep te drukken, zoals ook het geval was met de koloniale militairen.⁵⁸ Dit sluit aan op de ideeën van Foucault die, zoals Harry Jansen stelt, met zijn postmoderne geschiedopvatting kijkt naar de werking van taal.⁵⁹ Het doen van een krantenanalyse kan daarbij helpen, door specifiek de aandacht te richten op het beeld dat lokale kranten gaven van de Koloniale Reserve in Nijmegen.

⁵⁷ Frank Ankersmit, *De navel van de geschiedenis, over interpretatie representatie en historische realiteit* (Groningen, 1990), 156.

⁵⁸ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 233; Verhoeven, *Het vergeten korps*, 59; Kabbedijk, 'Koloniaal', 177.

⁵⁹ Harry Jansen, *Triptiek van de Tijd. Geschiedenis in drievoud* (Nijmegen, 2010), 296-297.

H1: De Koloniale Reserve

1.1 Harderwijk – Het Koloniaal Werfdepot (1815-1909)

Inleiding

In 1830 besloot Johannes van den Bosch, destijds gouverneur-generaal in Nederlands-Indië, om de militaire organisatie van de Nederlandse strijdkrachten aan te passen. Zo kregen de Nederlandse strijdkrachten in Nederlands-Indië een eigen organisatie, die geheel losstond van de Nederlandse landmacht die voorheen het leveren van troepen regelde. Dit legeronderdeel wordt ook wel aangeduid als het Oost-Indisch Leger of Nederlands-Indische Leger en viel onder het Ministerie van Koloniën en niet langer onder het Ministerie van Oorlog.⁶⁰ Een nadeel van deze wijziging was dat het Ministerie van Koloniën in tegenstelling tot het Ministerie van Oorlog geen dienstplichtigen kon oproepen.⁶¹ Als gevolg hiervan moest de overheid 'vrijwillige' dienstmensen, oftewel beroepsmilitairen, gaan werven om aan voldoende Europese militairen te komen voor Nederlands-Indië.

Harderwijk

De werving van militairen voor Nederlands-Indië verliep in eerste instantie via Harderwijk, waar het militaire hoofdkwartier en wervingskantoor van het Nederlands-Indisch Leger sinds 1815 gevestigd was.⁶² Hiervoor moest Harderwijk flink investeren, omdat de beschikbare faciliteiten, zoals het gebouw van de Munt, aangepast moesten worden.⁶³ De gemaakte kosten zouden echter later weer terugverdiend worden, doordat er ook 'nieuwe' inkomsten kwamen voor de lokale middenstand en de gemeente.⁶⁴ Hoewel de lokale bevolking niets moest hebben van de koloniale militairen bestond er op economisch gebied wel contact tussen beiden. De militairen in Harderwijk kregen namelijk direct handgeld uitgedeeld dat kon oplopen tot 300 gulden.⁶⁵ De lokale economie van het vervallen Harderwijk profiteerde dan ook enorm van de militairen.⁶⁶ Soldaten van het Nederlands-Indische Leger lieten hun geld flink rollen en daarvan profiteerden niet alleen kroegbazen, winkeliers, prostituees, maar ook de gemeentekas, via de stedelijke accijns op gedistilleerd.⁶⁷

Toch waren er niet alleen voordelen aan de aanwezigheid van het Koloniaal Werfdepot. Zolang de militairen over voldoende kapitaal beschikten, waren ze van enig nut voor de lokale middenstand. Zodra het geld op was – en ze dus eigenlijk geen economische waarde meer hadden – hielden ze in de woorden van Bossenbroek slechts hun 'sociale status en die was onveranderlijk inferieur'.⁶⁸ De lokale bevolking had daardoor minder moeite om de koloniale militairen uit te buiten. Zij gedroegen zich immers als prooidieren, waardoor mogelijke morele

⁶⁰ Pas vanaf 1933 wordt er gesproken van Koninklijk Nederlands-Indisch Leger (KNIL), hiervoor werd de term Nederlands-Indische gebruikt om te verwijzen naar het Nederlands-Indische Leger. Zwitser en Heshusius, *Het Koninklijk*, 10.

⁶¹ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 11.

⁶² Konst, *De Koloniale Reserve*, 6.

⁶³ Van Cruyningen, 'Militairen', 237.

⁶⁴ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 43; Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 52.

⁶⁵ Konst, *De Koloniale Reserve*, 25-26.

⁶⁶ Kabbedijk, 'Koloniaal', 179.

⁶⁷ Van Cruyningen, 'Militairen', 245.

⁶⁸ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 147.

bezwaren tegen de geldklopperij verdwenen.⁶⁹ Het onzekere en eentonige bestaan van de militairen leidde nogal eens tot ongeregelheden. Onderling werd er vaak ruzie gemaakt en de verhalen over straatgevechten en muiterijen belandden zelfs in de regionale en landelijke pers.

Er ontstond dan ook steeds meer kritiek op het wervings- en selectiesysteem van het Koloniaal Werfdepot. Volgens Verhoeven lag er in Harderwijk teveel nadruk op de werving en in mindere mate op de selectie en training.⁷⁰ De lage rekruteringsseisen zorgden er voor dat een 'niet-gering percentage van de geworven militairen uit lieden van bedenkelijk allooi bestond'.⁷¹ Het Koloniaal Werfdepot werd dan ook wel het 'riool van Europa' genoemd, omdat er vanuit heel Europa vrijwilligers naar Harderwijk toestroomden om te tekenen voor een dienstverband bij het Nederlands-Indische Leger.⁷² Om het tij te keren werden er in de tweede helft van de negentiende eeuw strengere werfcriteria gehanteerd. Deze bleken echter nauwelijks effect te hebben, wat mogelijkerwijs komt door de grote vraag naar militairen ten tijde van de Atjeh-Oorlog (1873-1914). Tijdens dit soort piekmomenten zal de werving onder druk hebben gestaan, waardoor niet altijd streng geselecteerd kon worden op achtergrond, fysieke gesteldheid etc.

Afbeelding 1. Binnenplaats van de Oranje Gelderlandkazerne van het Koloniaal Werfdepot in Harderwijk.

Bron: Genealogie Bakker, 'Het Koloniaal Werfdepot' <<http://www.genealogiebakker.nl/histories/koloniaalwerfdepot.php>> [geraadpleegd op 17-5-2016].

Het was overigens niet zo dat men zich alleen op nationaal niveau zorgen maakte over de ontwikkelingen in Harderwijk. Ook binnen de gemeente zelf ontstond aan het einde van de negentiende eeuw steeds meer weerstand tegen de koloniale militairen. Deze ergernissen waren intussen niet nieuw, want de kazerne vormde al sinds de vestiging een bron van onenigheid binnen de stedelijke gemeenschap.⁷³ De reden dat het nooit eerder tot een uitbarsting heeft geleid, was dat de voordelen van het Werfdepot vaak zwaarder wogen dan de morele nadelen, zoals de negatieve berichtgeving over de stad.⁷⁴ Een eerste teken dat de uitpattingen van de

⁶⁹ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 147.

⁷⁰ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 46.

⁷¹ Den Hertog, *De militair-geneeskundige*, 22.

⁷² Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 281; Hooghoff, *Bandoeng*, 27; Verhoeven, *Het vergeten korps*, 51.

⁷³ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 259.

⁷⁴ Dat er pas aan het einde van negentiende eeuw meer verzet kwam tegen het Koloniaal Werfdepot zal te maken hebben gehad met het feit dat de orthodox-protestanten zich aan het einde van de negentiende eeuw ook politiek gingen manifesteren. Mede hierdoor kreeg het verzet tegen het Depot de overhand. Van Cruyningen, 'Militairen', 245.

militairen niet meer geaccepteerd werden, was het in 1891 door de gemeenteraad ingevoerde bordeelverbod.⁷⁵ Volgens Verhoeven was dit het belangrijkste punt 'waarover het Koloniaal Werfdepot uiteindelijk zou struikelen'.⁷⁶ Los van het bordeelverbod zorgde de ontstane splitsing tussen voor- en tegenstanders tot een onhoudbare situatie binnen de lokale gemeenschap.⁷⁷

Er moest dus iets veranderen, want ook de werving voor het Nederlands-Indische Leger had te lijden onder de reputatie van het Koloniale Werfdepot. In de Tweede Kamer rezen steeds meer stemmen om een nieuw legeronderdeel, de Koloniale Reserve, op te richten dat als reserve voor het Nederlands-Indische Leger zou gaan dienen.⁷⁸ Bij dit nieuw op te richten legeronderdeel zou een strengere selectie en training moeten plaatsvinden, zodat er betere militairen geworven en opgeleid werden. Degene die uiteindelijk de knoop doorhakte was de Minister van Koloniën, L.W. Ch. Keuchenius, die besloot tot de oprichting van een reservekorps.⁷⁹ De werkzaamheden in Harderwijk werden tussen 1890 en 1907 geleidelijk aan afgebouwd.⁸⁰ Het heeft echter nog tot 1909 geduurd voordat de laatste militairen naar Nijmegen waren overgeplaatst, waar voortaan de opvang en opleiding van de Koloniale Reserve zou plaatsvinden.

⁷⁵ Van Cruyningen, 'Militairen', 281.

⁷⁶ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 51.

⁷⁷ Van Cruyningen, 'Militairen', 245.

⁷⁸ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 47.

⁷⁹ Konst, *De Koloniale Reserve*, 9.

⁸⁰ Zwitzer en Heshusius, *Het Koninkrijk*, 13.

1.2 Nijmegen en Zutphen – De Koloniale Reserve (1890-1940)

Inleiding

De nieuw op te richten Koloniale Reserve zou betaald worden door het Ministerie van Koloniën, maar werd geleid door het Ministerie van Oorlog.⁸¹ Een situatie die overigens veranderde in 1909. Vanaf dat moment zou de Koloniale Reserve vallen onder het Ministerie van Koloniën. Het voornaamste doel van het Ministerie van Koloniën was een beschaafd alternatief te bieden voor de traditionele werfpraktijk, zoals die in Harderwijk plaatsvond.⁸² Het nieuwe werfinstituut voor het Nederlands-Indische Leger zou zich in Nijmegen gaan vestigen om daar in de loop der tijd de gehele werving voor het Nederlands-Indische Leger op zich te nemen. Daarnaast zou er een speciale herstellingsafdeling (reconvalenscentenafdeling) ingericht worden te Zutphen, waar tijdelijk ongeschikt verklaarden militairen konden herstellen.⁸³

De oprichting van de Koloniale Reserve te Nijmegen en Zutphen was echter niet louter een beschavingsmissie, waarbij getracht werd om morele en fysieke gesteldheid van de militairen te verbeteren.⁸⁴ De oprichting van de Koloniale Reserve op 24 augustus 1890 had namelijk verschillende doelen. Een van de belangrijkste problemen waar de Ministeries van Koloniën en Oorlog tegen aan liepen, waren de gebrekkige wervingsresultaten voor het Nederlands-Indische Leger.⁸⁵ Een verbetering van de wervingspraktijken en het gehalte van de militairen was dan ook gewenst, omdat er een groot tekort was aan Europese militairen.⁸⁶ Andere doelstellingen van de nieuwe Koloniale Reserve waren onder andere de (na)zorg en opvang van terugkerende militairen. Het bleek namelijk maar al te vaak dat militairen tijdens verlof of na hun dienstverband aan lager wal raakten. Een voor de autoriteiten en de lokale gemeenschap ongewenste situatie die veelal voor problemen zorgde, zoals soldaten die in de stad rondzwierven en voor overlast zorgden.⁸⁷

Vanuit de overheid kwam er dan ook meer aandacht om aan deze situatie een einde te maken. Het plan was om de militairen voortaan tijdens en na afloop van hun contract te huisvesten en verzorgen in de kazerne of in het daarvoor speciaal opgerichte Koninklijk Militair Invalidenhuis te Bronbeek.⁸⁸ Zieke of gewonde militairen bleken namelijk in Nederland snel te herstellen, waardoor zij weer opnieuw inzetbaar waren voor Nederlands-Indië en daar hun contract konden uitdienen.⁸⁹

⁸¹ Kammelar, 'De Koloniale', 76.

⁸² Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 274-275.

⁸³ Kabbedijk, 'Koloniaal', 180.

⁸⁴ Lanzing, *Soldaten*, 22.

⁸⁵ Hierbij is het belangrijk om te vermelden dat Nederland in de tweede helft van de negentiende eeuw betrokken was bij de Atjeh-oorlog (1874-1914) die duizenden Nederlandse en inlandse mensen het leven kostte. Zwitzer en Heshusius, *Het Koninklijk*, 25.

⁸⁶ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 47.

⁸⁷ Kammelar, 'De Koloniale', 76; Verhoeven, *Het vergeten korps*, 222-223.

⁸⁸ Zwitzer en Heshusius, *Het Koninklijk*, 12; Kammelar, 'De Koloniale', 76.

⁸⁹ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 59-60.

Zutphen

De afdeling waar deze tijdelijk ongeschikt verklaarden militairen werden opgevangen, was de reconvalcentenafdeling (herstellingsafdeling) in Zutphen, die sinds april 1891 dienst deed. Deze afdeling van de Koloniale Reserve had tot doel (invalide) militairen weer geschikt te maken voor het valide gedeelte van de reserve dat zich in Nijmegen zou concentreren.⁹⁰ Voordat de Koloniale Reserve zich in Zutphen kon vestigen, moest er het een en ander veranderd en aangepast worden. Het gemeentebestuur van Zutphen spaarde, net als Harderwijk, kosten nog moeite om het de militaire autoriteiten naar hun zin te maken.⁹¹ Zo werd in Zutphen het Burgerweeshuis (de latere Waliënkazerne) opgekocht door het gemeentebestuur, om daar militairen in te gaan huisvesten. Dit was een forse investering die volgens Kammelar ruimschoots is terugverdiend door de gemeente.

Afbeelding 2. De Waliënkazerne te Zutphen.

Bron: Legerplaats, 'Zupthen' <http://www.legerplaats.nl/zutphen/_zutphen.htm> [geraadpleegd op 17-05-2016].

Het was echter niet alleen de gemeente die profiteerde van de Koloniale Reserve. De aanwezigheid van de reconvalcenten leverde de lokale middenstand namelijk ook de nodige inkomsten op, doordat de aanlevering van goederen veelal onderhands werd aanbesteed aan Zutphense leveranciers.⁹² Dit betekende overigens niet dat er alleen maar voordelen waren, want de militairen zorgden ook voor overlast, door relletjes, bordeelbezoek en vechtpartijen. Het is dan ook niet vreemd dat er op een gegeven moment steeds meer kritiek kwam op de reconvalcentenafdeling in Zutphen. Zeker toen uit cijfers bleek dat maar een klein deel van de behandelde militairen, slechts 16 a 20%, weer geschikt werd bevonden om bij het valide gedeelte ingedeeld te worden.⁹³ De overheid besloot daarom in 1908 om de reconvalcentenafdeling over te plaatsen naar Nijmegen, waar in 1912 ook een nieuw militair hospitaal zou verrijzen. Dit bericht over de verplaatsing van het garnizoen zorgde voor de nodige beroering onder de lokale bevolking te Zutphen. Een deel van de lokale middenstand was immers afhankelijk van het garnizoen voor hun inkomsten. Het vertrek van de Koloniale Reserve naar Nijmegen werd dan ook als een groot verlies ervaren.⁹⁴

⁹⁰ Kabbedijk, 'Koloniaal', 180; Kammelar, 'De Koloniale', 82

⁹¹ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 225-226.

⁹² Kammelar, 'De Koloniale', 78; Konst, *De Koloniale Reserve*, 33.

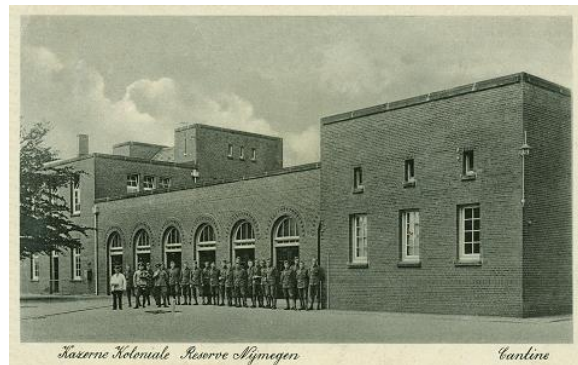
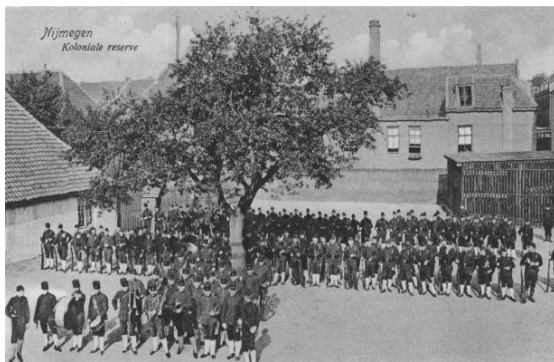
⁹³ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 225-226.

⁹⁴ Kammelar, 'De Koloniale', 82.

Nijmegen

In Nijmegen bestond, net zoals in Zutphen, sinds april 1891 een legeronderdeel dat zich zou moeten richten op de werving van 'nieuwe' militairen voor het Nederlands-Indische Leger. De keuze voor Nijmegen is te verklaren uit het gegeven dat Nijmegen over de nodige ervaring beschikte met het huisvesten van militairen. Nijmegen was namelijk vanouds een vestingstad en beschikte sinds 1874 – met de afbraak van de vestigmuren – over een aanzienlijk groeipotentieel.⁹⁵ De grond buiten de stadsmuren was erg gewild bij ondernemers en werd dan ook massaal opgekocht. Het grote aantal bouwprojecten dat hiermee gemoeid was, zorgde ervoor dat de werkgelegenheid toenam.⁹⁶ Los van de toegenomen bouwgrond werd Nijmegen door de aanleg van spoorwegen en de spoorbrug beter bereikbaar voor de rest van het land.⁹⁷ Daarmee werd Nijmegen zeker na 1880 steeds interessanter voor investeerders en voor de overheid. De reden dat Nijmegen nooit een echt industrieel karakter kreeg, moet gezocht worden in het feit dat de stad zich als 'woonstad' wilde profileren voor gepensioneerden, rentenierende en teruggekeerde Indiëgangers.⁹⁸ Dat er in Nijmegen na geruime tijd weer een legeronderdeel werd gehuisvest paste in dit streven. Nijmegen beschikte namelijk over de (infrastructurele) voorzieningen en gebouwen om deze militairen te huisvesten.⁹⁹

In Nijmegen kwam er vergeleken met Harderwijk meer aandacht voor materiële en immateriële omstandigheden van de vrijwilligers tijdens en na hun contracttermijn. Vrijwilligers in Nijmegen kregen bijvoorbeeld minder handgeld vooraf, maar meer spaargeld na afloop van hun diensttijd uitbetaald dan in Harderwijk, waar soldaten direct alles uitgekeerd kregen. De Koloniale Reserve in Nijmegen was in eerste instantie gehuisvest in de Waal- en Valkhofkazerne, die zich in het centrum van Nijmegen bevonden. Deze gebouwen voldeden niet aan de eisen, omdat teveel militairen in een beperkte ruimte gehuisvest moesten worden.

Afbeelding 3 en 4. De Waal- en Valkhofkazerne waar de Koloniale Reserve tot 1911 in gehuisvest was in Nijmegen.

Bron: Regionaal Archief Nijmegen, 'Fotocollectie', inventarisnummer F1659; Legerplaats, 'Nijmegen' <<http://www.legerplaats.nl/>> [geraadpleegd op 17-5-2016].

⁹⁵ Hooghoff, *Bandoeng*, 27; Klep, 'De economische', 59-60.

⁹⁶ Klep, 'De economische', 59-60.

⁹⁷ Ekkers en Ganzevles, 'Ruimtelijke ontwikkeling', 21-23.

⁹⁸ Pikkemaat. *De Geschiedenis*, 352-354.

⁹⁹ Daarnaast leverde de aanwezigheid de nodige inkomsten en publiciteit op.

Om deze reden en vanwege de nodige overlast werd besloten om over te gaan tot de bouw van een nieuwe kazerne.¹⁰⁰ Hiervoor zou een groot stuk onbebouwde grond nodig zijn dat niet al te ver van het centrum van de stad zou liggen.

Degene die zich hiermee zou gaan bemoeien was de koopman en wethouder J.H. Graadt van Roggen en de Burgemeester van Nijmegen, de heer Mr. P.C. Bijleveld en later F.M.A. Schaeck Mathon. In het persoonlijke archief van Graadt van Roggen vinden we allerlei berichten terug die gaan over de aanbesteding van een nieuw stuk grond voor de bouw van een nieuwe kazerne. Naar het schijnt heeft Graadt van Roggen hoogstpersoonlijk de grond opgekocht die nodig zou zijn voor de nieuwe kazernes, die gebouwd zouden worden op het Molenveld.¹⁰¹ Deze grond heeft hij vervolgens weer doorverkocht aan de gemeente die het tegen een vrij lage prijs verkocht aan het Ministerie van Oorlog. In tegenstelling tot de vrije lage prijs voor het onbebouwde land aan het Molenveld moest de gemeente flink bijbetalen om de garnizoensgebouwen- en terreinen binnen de stad over te kopen van het Ministerie van Oorlog.¹⁰² Hieruit en uit de notulen van de besloten raadsvergaderingen kunnen we opmaken dat de gemeente koste nog moeite wilde sparen om de Koloniale Reserve aan Nijmegen verbonden te houden.¹⁰³ Dat hierbij wel enigszins bedachtzaam werd gehandeld, blijkt wanneer er gekeken wordt naar de brieven van de burgermeester P.C. Bijleveld aan de Minister van Oorlog.¹⁰⁴ In deze brieven wordt gesproken over de plaats van de kazernes die volgens de Burgemeester niet te dicht bij de stad moest zijn vanwege mogelijke overlast.¹⁰⁵ In hoeverre gedachten aan Harderwijk hier een rol hebben gespeeld is niet duidelijk.¹⁰⁶ Wel zien we een voorzichtige houding terug in de voorkeur om de militairen iets buiten de stad te vestigen in plaats van in de stad.

Het geharrewar tussen de gemeente en de Rijksoverheid zorgde ervoor dat het lang duurde voordat er overeenstemming kwam over de uiteindelijke plaats en betaling. Dit blijkt ook uit krantenberichten zoals die van de *Nieuw Rotterdamse Courant* van 6 november 1897 die schrijven dat het vinden van een juiste plaats de nodige moeilijkheden opleverde.¹⁰⁷ Daarbij stellen zij ook dat wanneer er geen geschikt terrein gevonden kon worden, er overwogen moest worden om het korps te verplaatsen naar een andere plaats. In latere berichten gaat het dan over bijvoorbeeld Utrecht als mogelijk alternatief.¹⁰⁸ Dat het zover niet kwam, is vooral te danken aan de welwillende houding van het gemeentebestuur van Nijmegen dat het korps graag wilde huisvesten vanwege de economische voordelen die het met zich meebracht. Alles bij elkaar

¹⁰⁰ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 58.

¹⁰¹ Regionaal Archief Nijmegen (RAN), 174 Wethouder J.H. Graadt van Roggen over de uitleg van de stad 1852-1905, inventarisnummer 39.

¹⁰² Verhoeven, *Het vergeten korps*, 58-59.

¹⁰³ Regionaal Archief Nijmegen (RAN), Secretarie Gemeente Nijmegen 1810-1946, Notulen van besloten raadsvergaderingen, inventarisnummer 194 en 195.

¹⁰⁴ Regionaal Archief Nijmegen (RAN), 174 Wethouder J.H. Graadt van Roggen over de uitleg van de stad 1852-1905, inventarisnummer 39.

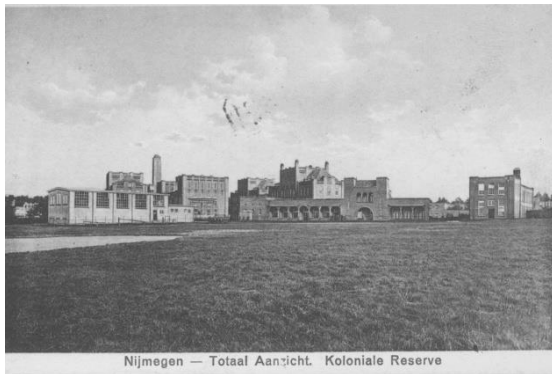
¹⁰⁵ De keuze voor deze plaats had ook te maken met de hoge en droge ligging, die voor de militairen met malaria als geschikter werd gezien. Los daarvan beschikte dit terrein over een verbinding op het water- en rioleringsnet en lag het op enige afstand van het centrum.

¹⁰⁶ Op basis van de raadssignaten van de gemeenteraad komen we hier niet meer over te weten. Regionaal Archief Nijmegen (RAN), Secretarie Gemeente Nijmegen 1810-1946, 1.1.1.1. Gemeenteraad 1-41103 'Raadssignaten', notulen van raadsvergaderingen, inventarisnummer 78, 79, 80 en 86.

¹⁰⁷ 'Begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1898', *Nieuwe Rotterdamse Courant* (6 november 1897), 1.

¹⁰⁸ 'Koloniale Reserve', *De Tijd: godsdienstig-staatkundig blad* (15 september 1906), 1; 'Verplaatsing Kol. Reserve.', *Algemeen Handelsblad* (12 september 1906), 1.

genomen duurde het dus tot 1908 voordat er daadwerkelijk overeenstemming was bereikt over de plannen voor de bouw van de Prins Hendrikkazerne en een militair hospitaal, die in 1911 en 1912 (zie afbeelding 5 en 6) opgeleverd werden.¹⁰⁹

Afbeelding 5 en 6. De Prins Hendrikkazerne (1911) en hospitaal van de Koloniale Reserve (1912).
Bron: Regionaal Archief Nijmegen (RAN), 'Fotocollectie', inventarisnummer F18114 en F28151.

Los van de huisvesting veranderde er ook veel op militair gebied. In Nijmegen werd strenger geselecteerd, iets dat zich uitte in de papieren die militairen moesten kunnen laten zien wanneer zij zich wilde aanmelden. Ter controle werd gevraagd naar een 'uittreksel van het geboorteregister, een bewijs van goed gedrag, een bevolkingskaart, een bewijs dat men aan de dienstplicht had voldaan of daartoe geen verplichting had en tenslotte voor minderjarigen een notarieel gelegaliseerd bewijs van toestemming van de ouders'.¹¹⁰ Een andere belangrijke verandering vergeleken met Harderwijk was dat er niet langer buitenlanders werden geworven, maar uitsluitend Nederlanders.¹¹¹ Daarnaast was er een veel langere oefenperiode van ruim vier maanden tot een jaar tegenover één maand in Harderwijk en was er een veel strengere keuring van de mensen die zich aanmeldden.¹¹² In veel gevallen viel bij de eerste selectie 60% af, terwijl de 'proefgangers' die wel doorgelaten werden ook nog tijdens hun proefverband afgekeurd konden worden.¹¹³ Verder werd er via het vastzetten van het handgeld op de Rijkspostspaarbank geprobeerd om de 'slechte elementen' bij de Koloniale Reserve te weren.¹¹⁴ Een nadeel van deze maatregel was dat het potentiële beroepsmilitairen afschrikte en ervoor zorgde dat de wervingsresultaten van Nijmegen vergeleken met die van Harderwijk veel lager waren.¹¹⁵ Het is dan ook niet vreemd dat er binnen de Tweede Kamer op 12 november 1907 vragen werden gesteld over het nut en de kosten die verbonden waren aan de Koloniale Reserve.¹¹⁶ Daarbij hoorde ook vragen over de ongeregelde heden die er plaatsvonden.

¹⁰⁹ Hooghoff, *Bandoeng*, 31; Verhoeven, *Het vergeten korps*, 226.

¹¹⁰ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 226.

¹¹¹ Lanzing, *Soldaat*, 21-22; Kabbedijk, 'Koloniaal', 180.

¹¹² Hooghoff, *Bandoeng*, 32; Konst, *De Koloniale Reserve*, 9

¹¹³ Zwitzer en Heshusius, *Het Koninklijk*, 13.

¹¹⁴ Van het handgeld dat voor Nijmegen 300 gulden bedroeg, werd 250 gulden op de Rijkspostspaarbank gezet. De militair kreeg dus maar 50 gulden uitgekeerd, waarmee voorkomen werd dat hij het geld in één keer zou uitgeven. Pas bij de beëindiging van het dienstverband kreeg de militair het ingelegde bedrag met rente terug.

¹¹⁵ Bij het Koloniaal Werfdepot werden in de periode 1857- 1909 maar liefst 87.432 man geworven. Bij de Koloniale Reserve waren dit er 25.000 in de periode 1890-1940. Konst, *De Koloniale Reserve*, 30 en 80.

¹¹⁶ Konst, *De Koloniale Reserve*, 37.

In beginperiode waren er nog geregeld problemen met de militairen, zoals blijkt uit een brief van de Minister van Koloniën aan de burgemeester van Nijmegen. Dit betekende volgens Verhoeven niet dat er naar verloop van tijd geen verbetering in het gehalte van de militairen zou optreden.¹¹⁷ In een 'tijdspanne van twintig jaar werd er een ware omwenteling bewerkstelligd. Rond 1930 was de Koloniale Reserve van een zootje ongeregeld omgetoverd tot een keurkorps.¹¹⁸ Met deze opvatting was niet iedereen het eens, zo stelt Konst dat het gehalte van de 'nieuw geworvenen nog slechter werd dan voorheen'.¹¹⁹ Andere auteurs, zoals Hooghoff geven eveneens aan dat het opvijzelen van de kwaliteit en het moreel van de militairen maar deels lukte. De koloniale militairen waren bij de bevolking dan ook niet altijd populair, al nam hun aanzien wel toe in de loop van de twintigste eeuw.¹²⁰ Dat een verbetering van het imago niet direct leidde tot een verbetering van de wervingsresultaten blijkt wanneer er gekeken wordt naar de wervingsresultaten van de Koloniale Reserve in Nijmegen. Het leveren van voldoende suppletietroepen aan het Nederland-Indische Leger werd in de periode 1894-1913 niet gerealiseerd en zou eigenlijk nooit bereikt worden. Daarbij begon de vraag naar militairen in Indië in de loop van de twintigste eeuw af te nemen, doordat er steeds meer militairen ter plaatse geworven werden.¹²¹ Daarom werd rond 1919 besloten om zich alleen nog te richten op het opleiden van onderofficieren. Vanaf 1921 werden er in Nijmegen slechts enkele honderden militairen per jaar afgeleverd voor de dienst in het Nederlands-Indische Leger, een gegeven dat aantoonde dat de functie van het leger veranderde. De reconvalescenten-afdeling in Nijmegen werd eveneens gesloten vanwege het teruglopende aantal reconvalescenten en het geringe aantal dat opnieuw inzetbaar was.¹²² Sindsdien vond de revalidatie buiten het korpsverband plaats en niet langer in Nijmegen.

In de loop van de jaren '30 nam het aanbod van potentiële militairen weer toe als gevolg van de economische crisis.¹²³ Een andere reden vormde de toegenomen spanningen die voor een grote vraag naar militairen zorgde om Nederland en haar koloniën te kunnen verdedigen. In het geval van de Koloniale Reserve zien we dat de militairen in 1939 verplaatst werden naar Aalsmeer, vanwege de dreigende inval van Nazi-Duitsland.¹²⁴ Deze zorgen van de militaire autoriteiten bleken niet ongegrond, want op 10 mei 1940 werd Nederland binnengevallen. De daaropvolgende capitulatie op 14 mei betekende het einde van de Koloniale Reserve.¹²⁵ De aanwezige 'proefgangers' werden als krijgsgevangenen geregistreerd en vervolgens vrijgelaten. Na ruim 50 jaar dienst te hebben gedaan als reserve-, wervings- en opvanginstituut, viel uiteindelijk ook voor de Koloniale Reserve het doek. Na de oorlog vond er geen herstel van het korps meer plaats. De gebouwen van de Koloniale Reserve, op het Molenveld, waaronder de Prins Hendrikkazerne, zouden later nog gebruikt worden voor de demobilisatie van teruggekeerde

¹¹⁷ Regionaal Archief Nijmegen (RAN), Secretarie Gemeente Nijmegen 1810-1946, Brief van de minister van Koloniën betreffende de voorgevallen ongeregelde heden bij de Koloniale Reserve, inventarisnummer 12834.

¹¹⁸ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 62.

¹¹⁹ Konst, *De Koloniale Reserve*, 43

¹²⁰ 'Bij de Nijmeegse bevolking waren de kolonials niet altijd even populair. De jonge meisjes waren echter onder de indruk van de stoere mannen in mooie uniformen die achter het muziekkorps aan door de stad marcheerden en naar de Oost zouden vertrekken. De middenstanders zagen de soldaten eveneens graag komen en verteren.' Hooghoff, *Bandoeng*, 36.

¹²¹ Lanzing, *Soldaten*, 120.

¹²² Konst, *De Koloniale Reserve*, 81-82.

¹²³ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 273.

¹²⁴ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 66-67.

¹²⁵ Kabbedijk, 'Koloniaal', 186.

KNIL-militairen en als terrein van de Luchtmacht Instructie en Militaire Opleidingen School (LIMOS).

H2: De Gelderlander en de Provinciale Geldersche en Nijmeegse Courant (PGNC)

Inleiding

In het Nijmegen van de negentiende en twintigste eeuw bestonden twee grotere kranten, dit waren *De Gelderlander* en de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC), die in de eerste helft van de negentiende eeuw ontstonden. Kranten waren in de negentiende eeuw een vrij 'nieuw' medium en werden nog sterk beperkt in de mogelijkheden die ze hadden. Het dagbladzegel speelde hierbij een belangrijke rol, omdat deze vorm van belasting het erg duur maakte om kranten uit te geven.¹²⁶ De belasting op kranten werd namelijk bepaald door het formaat van de krant. Veel uitgevers probeerde dan ook om op een zo klein mogelijk formaat te drukken, waardoor zij in een lager belastingtarief zouden vallen. Een nadeel hiervan was dat er nauwelijks ruimte overbleef voor advertenties, die juist een inkomstenbron vormden voor kranten.¹²⁷ Op het dagbladzegel kwam in het midden van de negentiende eeuw, zo rond 1848, steeds meer kritiek.¹²⁸ Het zegelrecht zorgde namelijk voor een ernstige beperking van de persvrijheid, doordat er in de woorden van Thorbecke 'een tolheffing was op het schrijven en lezen'.¹²⁹ Er gingen echter nog jaren voorbij, voordat er in 1869 definitief een einde werd gemaakt aan het dagbladzegel. Vanaf dat moment kunnen de kranten gaan groeien, iets wat we ook terugzien bij *De Gelderlander* en de *PGNC*. In het navolgende zal de ontwikkeling van de twee kranten in de context van Nijmegen besproken worden.

¹²⁶ Nabuurs en Gruppelaar, 'De macht', 232.

¹²⁷ Rob Kammelar, 'De Zutphense Courant en de afschaffing van het dagbladzegel', in: *Zutphen, tijdschrift over de historie van Zutphen en omgeving* 29:2 (2010), 45-49, alhier 45.

¹²⁸ Brinkhoff, *Een eeuw*, 13-14.

¹²⁹ Kammelar, 'De Zutphense', 46.

2.1 De Gelderlander (voorheen De Batavier)

De katholieken in Nijmegen, die in de negentiende eeuw ruim driekwart van de bevolking vormden, kregen in 1843 een eigen krant *De Batavier*.¹³⁰ Deze krant werd opgericht door de advocaat Christiaan Verwayen en Simon Petrus Langendam, jurist en onderwijzer, die gefrustreerd waren over de achtergestelde positie van katholieken.¹³¹ Deze groep had destijds in Nijmegen en in Nederland echter nauwelijks rechten.¹³² Katholieken waren in deze tijd nog op alle vlakken ondervertegenwoordigd, vergeleken met protestanten, die hoewel een minderheid veel hogere posities wisten te bemachtigen.¹³³ Het is dan ook niet vreemd dat de emancipatie van de katholieken een vaak terugkerend thema was in *De Batavier*.¹³⁴ Dat deze radicale houding niet altijd in goede aarde viel bij de autoriteiten blijkt uit het feit dat in 1844 de drukker en uitgever, Christiaan Verwayen, voor het gerecht moest verschijnen vanwege een stuk in zijn krant over de Eerste en Tweede Kamer. In dit artikel, dat Verwayen overigens niet zelf schreef, werden de Kamerleden beschuldigd van meened, een forse beschuldiging volgens de autoriteiten.¹³⁵ Deze rechtszaak luidde het einde in van *De Batavier*. Het blad kende daarmee een vrij kortstondig bestaan van nog geen twee jaar sinds de oprichting. Van een herstel van *De Batavier* kwam het niet meer. Het vertrek van Christiaan Verwayen met een aantal andere metgezellen naar Amerika betekende het einde van *De Batavier*.¹³⁶ Er zou een paar jaar overheen gaan voordat er weer een nieuwe katholieke krant werd opgericht.

Na het vertrek van Christiaan Verwayen bleef Simon Petrus Langendam zich bezighouden met de journalistiek. Hij kwam tot het idee om de 'gestrande Batavier vlot te trekken' wat niet veel later ook gebeurde.¹³⁷ In 1848 verscheen de nieuwe krant *De Gelderlander, Staats- en Nieuws- en Advertentieblad* onder zijn leiding, dat als verspreidingsgebied de regio Nijmegen, Elst, Doetinchem, Groenlo en Zutphen had. Deze krant zou in eerste instantie één keer per week verschijnen en zou bestaan uit enkele dubbelzijdige bedrukte bladen.¹³⁸ De uitgave werd al snel opgeschoefd naar tweemaal per week. Ook *De Gelderlander* kenmerkt zich, zoals haar voorganger, door de strijdbare taal. Het gaat nog steeds over de onderdrukte positie van de katholieke burgers en over het onrecht dat hen wordt aangedaan. In sommige gevallen leidde de opruiende taal tot een veroordeling van Langendam, die in 1853 voor achttien maanden in de cel belandde. De strijdbaarheid van de krant zorgde er echter niet voor dat hij veel gelezen werd. Het aantal abonnees viel in de beginperiode dan ook erg tegen, zo waren er rond 1871 slechts 400 betalende abonnees.¹³⁹ Een verklaring hiervoor was dat de krant zowel bij de katholieke als protestantse bovenlaag omstreden was. Sommige auteurs, zoals de historicus Brinkhoff, beweren zelfs dat de extreme uitspraken katholieken juist afschrikten en dat zij veel liever kozen voor de meer gematigde *PGNC*.¹⁴⁰ In 1874 (zie afbeelding 7)

¹³⁰ Van de 20.000 inwoners die Nijmegen in 1850 telde, waren er ruim 15.000 katholiek.

¹³¹ Pikkemaat, *De Geschiedenis*, 340.

¹³² Zo hadden katholieken geruime tijd geen enkele stem in de gemeenteraad. Wiegerinck, *Laatste*, 15.

¹³³ Brinkhoff, *Een eeuw*, 21.

¹³⁴ Pikkemaat, *De Geschiedenis*, 341; Wiegerinck, *Laatste*, 15; Brinkhoff, *Een eeuw*, 41.

¹³⁵ De rechter oordeelde dan ook dat de 'onbekende' auteur en de uitgever, Christiaan Verwayen, een geldboete moesten betalen en een gevangenisstraf van een aantal maanden moest uitzitten.

¹³⁶ Nabuurs en Gruppelaar, 'De macht', 233.

¹³⁷ Pikkemaat, *De Geschiedenis*, 342.

¹³⁸ Wiegerinck, *Laatste*, 15.

¹³⁹ Ibidem, 17.

¹⁴⁰ Brinkhoff, *Een eeuw*, 22 en 39.

verscheen de krant niet langer tweemaal per week, maar dagelijks.¹⁴¹ Een enorme uitbreiding, die aansluit bij de prominenter positie van katholieken in Nijmegen.

Afbeelding 7 en 8: Voorpagina van *De Gelderlander* uit 1874 en 1897.

Bron: Huis van de Nijmeegse Geschiedenis, 'Voorpagina'

<<http://www.huisvandenijmeegsegeschiedenis.nl/info/Voorpagina>> [geraadpleegd op 17-05-2016].

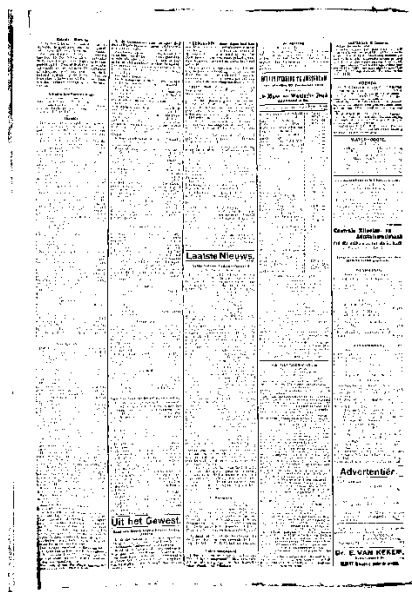
De Nijmeegse katholieken kregen in de loop van de negentiende eeuw steeds meer invloed. Zo groeit het katholieke onderwijs en de mogelijkheden voor katholieken om deel te nemen aan belangrijke bestuursfuncties. *De Gelderlander* komt daarmee, in het begin van de twintigste eeuw, in rustiger vaarwater terecht. De emancipatiestrijd is inmiddels 'geluwd' en de krant kreeg meer aandacht voor het binnen- en buitenlandse nieuws.¹⁴² Het aantal abonnees blijft rond 1900 nog steeds tegenvallen met slechts 800 leden.¹⁴³ De precieze reden voor dit geringe aantal is onduidelijk. Mogelijke verklaringen zijn dat zowel lezers als adverteerders twijfelden over het blad, waardoor de oplage niet verhoogd kon worden. Daarnaast werd het blad flink tegengewerkt door 'vijanden van buiten' die het niet eens waren met de berichtgeving in de krant.¹⁴⁴ Dat *De Gelderlander* financieel het hoofd boven water kon houden, is vooral te verklaren uit het feit dat Langendams handelsdrukkerij wel succesvol was. Naast het uitgeven van de krant publiceerde de drukkerij allerlei publicaties die het nodige kapitaal opleverden om de krant te blijven drukken. In de loop van de twintigste eeuw ging de krant echter flink groeien en veranderde er het een en ander aan de opmaak. Zo verscheen *De Gelderlander* sinds 1897 (zie afbeelding 8) twee maal per dag en kwamen er nieuwe rubrieken als een wekelijks persoverzicht, een beursoverzicht. Deze verandering was echter een kort leven beschoren, doordat in 1905 werd besloten om weer terug te gaan naar één uitgave per dag.

¹⁴¹ Nabuurs en Gruppelaar, 'De macht', 233.

¹⁴² Ibidem, 21.

¹⁴³ Brinkhoff, *Een eeuw*, 81.

¹⁴⁴ Ibidem, 75.

Afbeelding 9 en 10: Voorpagina (links) en middenblad (rechts) van *De Gelderlander* uit 1900 en 1912.
 Bron: Huis van de Nijmeegse Geschiedenis, 'Voorpagina'
 <<http://www.huisvandenijmeegsegeschiedenis.nl/info/Voorpagina>> [geraadpleegd op 17-05-2016].

Een nieuwe periode brak na 1900 aan met de komst van investeerders (zie afbeelding 9 en 10), onder wie de Nijmeegse zeepfabrikant Dobbelmann. Er werd na enig twijfelen door de zoon van Simon Petrus Langendam besloten om van *De Gelderlander* een naamloze vennootschap te maken. Deze N.V. droeg de naam 'Maatschaapij De Gelderlander' en zou de uitgave van *De Gelderlander* voortzetten. De oplage van de krant begon in de twintigste eeuw te groeien, doordat de katholieke massa emancipeerde en zelf de krant ging lezen.¹⁴⁵ In 1913 had de krant een oplage van 14.500 die zich uitbreidde tot een oplage van 40.500 in 1939.¹⁴⁶ Aan de groei van de krant in de periode 1900-1940 kwam echter een abrupt einde toen in 1942 de productie werd stilgezet onder druk van de Duitse bezetter.¹⁴⁷ In september 1944 werden de werkzaamheden weer hervat, omdat Nijmegen inmiddels bevrijd was door de Geallieerden. *De Gelderlander* bestaat nog tot op de dag van vandaag en is daarmee de oudste – nog bestaande krant – van Nijmegen.

¹⁴⁵ Jan Brabers, 'Stad in beweging', in: J. Brabers (red.), *Nijmegen: geschiedenis van de oudste van Nederland. Negentiende en twintigste eeuw* (Wormer, 2005), 414-415.

¹⁴⁶ Wiegerinck, *Laatste*, 21-23.

¹⁴⁷ Brinkhoff, *Een eeuw*, 98.

2.2 De Provinciale Geldersche en Nijmeegse Courant (PGNC)

De protestanten in Nijmegen beschikten over het meer behoudende en neutrale blad de *Nijmeegsche Courant*, die omstreeks 1801 werd opgericht door de drukkerij van J.C. Vieweg. Deze eerste krant verscheen als een tweezijdig bedrukt blad, bestaande uit twee bredere kolommen, zoals te zien op afbeelding 1. Aan het einde van 1837 werd dit blad opgevolgd door de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC), die tweemaal per week zou verschijnen.¹⁴⁸ De nieuwe naam voor de *Nijmeegsche Courant*, die nu voorafgegaan werd door de toevoeging *Provinciale Geldersche* heeft de krant te danken aan het feit dat de provinciale overheid van Gelderland in 1837 (zie afbeelding 12) besloot om niet langer haar bekendmakingen in de liberale en kritische *Arnhemse Courant* te plaatsen, maar in het meer neutrale blad de *Nijmeegsche Courant*. Het verspreidingsgebied van de PGNC zal dan ook veel groter zijn geworden dan ten tijde van de *Nijmeegsche Courant*, omdat er ook veel meer provinciaal nieuws in voorkwam. Het blijft echter onduidelijk in welke gebieden, buiten de regio Arnhem-Nijmegen, deze krant werd gelezen. Wat we wel weten is dat de krant in de beginperiode meestal niet meer dan twee pagina's groot was en vooral bestond uit officiële bekendmakingen, gevolgd door binnen- en buitenlands nieuws en ten slotte het Nijmeegse nieuws. Naast deze meer 'algemene' rubrieken was er ruimte voor de prijzen op de effectenmarkt en de valutamarkt, de waterstanden etc. Advertenties, redactionele commentaren en ingezonden brieven ontbraken in de beginperiode van de hernieuwde krant nog.

Afbeelding 11 en 12: Voorpagina van de *Nijmeegsche Courant* uit 1814 (voorloper van de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant*) en voorpagina van de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* uit 1837.

Bron: Huis van de Nijmeegse Geschiedenis, 'Voorpagina' <<http://www.huisvandenijmeegsegeschiedenis.nl/info/Voorpagina>> [geraadpleegd op 17-05-2016].

De meeste berichten die in de krant verschenen, werden overschreven uit andere kranten.¹⁴⁹ Het betreft hier dan voornamelijk het binnen- en buitenlands nieuws, want over het Nijmeegse nieuws werd in de kranten wel zelf geschreven. Een probleem met veel kranten uit deze periode is dat er in veel gevallen geen bronvermelding wordt gegeven, waardoor het onduidelijk blijft wie het

¹⁴⁸ Nabuurs en Gruppelaar, 'De macht', 232.
¹⁴⁹ Ibidem, 232.

stuk heeft geschreven. Dat dit in deze krant niet gebeurde is niet vreemd, omdat dit ook voor *De Gelderlander* en andere kranten gold. Wat betreft de toonzetting van de kranten zijn er ook duidelijke verschillen waar te nemen. Een voorbeeld hiervan is de manier waarop de *PGNC* verslag deed over de gemeenteraadsverkiezingen en de leerplichtwet.¹⁵⁰ Deze werden door deze krant zonder enig commentaar verslaan, waardoor zij geen partij kozen zoals *De Batavier* of haar opvolger *De Gelderlander* wel deden. De *PGNC* hield zich dus angstvallig buiten het politieke slagveld, iets wat ook meer paste bij de protestantse- en katholieke bovenlaag waarop deze krant zich richtte.¹⁵¹

De aanhang van de protestants-liberale krant bestond, zoals hiervoor aangegeven, uit een bovenlaag van protestanten en katholieke lezers.¹⁵² De reden dat sommige katholieken toch voor dit protestants-liberale blad kozen, moet gezocht worden in het feit dat dit blad veel neutraler was. Uit het werk van Brinkhoff en Wiegerinck blijkt dat mensen eerder geneigd waren om in deze krant advertenties te plaatsen dan bijvoorbeeld in *De Gelderlander*, die zeker in de negentiende eeuw nog maar een beperkt aantal abonnees kende. Misschien verklaart dit dat de *PGNC* maar bleef groeien in de negentiende eeuw. Dat aan deze groei op een gegeven moment een einde kwam, wordt bevestigd door Jan Brabers.

Abbeelding 13 en 14: Voorpagina van de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* uit 1900 en middenpagina uit 1919.

Bron: Huis van de Nijmeegse Geschiedenis, 'Voorpagina'

<<http://www.huisvandenijmeegsegeschiedenis.nl/info/Voorpagina>> [geraadpleegd op 17-05-2016].

Brabers geeft aan dat de oplage van de krant in de twintigste eeuw duidelijk achterbleven bij die van *De Gelderlander*, waarmee de krant zo nu en dan in conflict kwam. Tussen de *PGNC* en *De Gelderlander* ontstond zo nu en dan onenigheid over lokale aangelegenheden. Het opvallende daarbij is dat de *PGNC*, die normaliter een veel formelere en beschaafdere toon aansloeg dan *De Gelderlander*, in dit soort gevallen een tendentieuze toon aannam.¹⁵³ Hiermee wordt bedoeld dat er

¹⁵⁰ Nabuurs en Gruppelaar, 'De macht', 235.

¹⁵¹ Pikkemaat, *De Geschiedenis*, 344.

¹⁵² Brinkhoff, *Een eeuw*, 39-40.

¹⁵³ *Ibidem*, 32.

bevooroordeeld of gekleurd bericht werd over bepaalde onderwerpen. Een duidelijk voorbeeld hiervan vormt de niet aflatende woordenstrijd rond de beslissing om de Katholieke Universiteit in Nijmegen te vestigen.¹⁵⁴

Los van het feit dat er zo nu en dan conflicten waren, zien we ook veranderingen in de opmaak van de krant (zie afbeelding 13 en 14) die veel uitgebreider wordt en nieuwe rubrieken krijgt. Er is echter weinig bekend over hoe de krant zich verder inhoudelijk ontwikkelde in de twintigste eeuw, omdat de bronnen over de *PGNC* erg schaars zijn. Wat we wel weten, is dat de krant rond 1942 mag blijven verschijnen tijdens de Duitse bezetting, dit in tegenstelling tot *De Gelderlander* die tijdens de bezetting werd gedwongen om te stoppen. In 1944 zou het blad na de bevrijding van Nijmegen in september nog enige tijd samenwerken met zijn stadsgenoot *De Gelderlander*.¹⁵⁵ Na de oorlog scheiden de wegen van beide kranten en zou de *PGNC* onder een andere naam verschijnen. In 1945 wordt dit blad omgedoopt tot *Het Nijmeegsch Dagblad* dat tot 1993 dienst heeft gedaan.

¹⁵⁴ Brabers, 'Stad in', 417.

¹⁵⁵ Ibidem, 417.

H3: Krantenanalyse

Inleiding

In dit hoofdstuk volgt de krantenanalyse van 598 kranten uit de periode 1890-1940.¹⁵⁶ Het gaat hier om *De Gelderlander* en de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC) die, zoals in hoofdstuk 2 al aangegeven, de grootste kranten van Nijmegen waren in deze periode. Voordat de bron geanalyseerd wordt, zal allereerst inzichtelijk gemaakt worden met wat voor bron we te maken hebben en wat de mogelijkheden en beperkingen ervan zijn bij een analyse. Dit zal gedaan worden in een bronnenkritische analyse, waarin gebruik gemaakt wordt van de literatuur over krantenonderzoek. Deze literatuur zal gekoppeld worden aan het te gebruiken materiaal, waardoor het voor derden helder is hoe deze bron gebruikt kan worden. Naast een bronnenkritiek zal ook stil gestaan worden bij de gebruikte methoden. In het geval van de krantenanalyse zal dat een combinatie van een kwantitatieve- en kwalitatieve analyse worden. Door de informatie uit de kranten in Excel te verwerken, zal het mogelijk zijn om in staafdiagrammen de berichtgeving van de kranten te analyseren. Waar mogelijke verschillen of uitzonderlijkheden waarneembaar zijn, zal vervolgens met een kwalitatieve analyse gekeken worden of er daadwerkelijk sprake is van een verandering in de beeldvorming. Op basis van beide analyses zullen vervolgens uitspraken worden gedaan op de vraag in hoeverre de beeldvorming over de Koloniale Reserve in Nijmegen veranderde in de periode 1890-1940.

¹⁵⁶ Het gaat hier om een selectie van 598 krantenberichten. In de methode zal verder uitgelegd worden hoe deze selectie geanalyseerd zal worden.

3.1 Bronnenkritiek

Krantenonderzoek was geruime tijd een tijdrovende aangelegenheid. Het is dan ook niet vreemd dat het doen van onderzoek in kranten niet altijd populair is geweest onder historici en andere onderzoekers. De literatuur over het doen van onderzoek in gedigitaliseerde kranten is vrij recent. Pas rond 2008 ontstond hernieuwde belangstelling voor het gebruik van kranten. De komst van digitale archieven heeft het gebruik van kranten vergemakkelijkt en aantrekkelijk gemaakt voor onderzoekers. Inhoudsanalyses die voorheen onmogelijk leken, door de grote hoeveelheid aan materiaal en beperkte toegankelijkheid, zijn door de digitalisering van kranten uitvoerbaar geworden.¹⁵⁷ Het is dan ook aannemelijk dat bewijs uit kranten een veel prominentere plaats zal krijgen binnen het historisch onderzoek, omdat er steeds betere zoeksystemen bestaan.¹⁵⁸

Onderzoekers die zich bezighouden met onderzoek naar kranten en ‘beeldvorming’ zijn onder andere de historicus James W. Carey, de cultuurhistoricus Stephen Vella, Marcel Broersma, hoogleraar Journalistieke Cultuur en Media aan de Universiteit van Groningen, en Adrian Bingham, hoogleraar Nieuwe Geschiedenis aan de Universiteit van Sheffield. Kranten geven ons – in de woorden van Vella – ‘een veelheid aan informatie over het sociale, politieke, economische en culturele leven in het verleden’. Maar ze laten ons ook zien van welke gebeurtenissen tijdgenoten op de hoogte werden gebracht en van welke niet. Belangrijk om hierbij voorop te stellen is dat kranten geen neutrale informatiekanalen zijn en als grensbewakers en filters optreden.¹⁵⁹ Binnen de literatuur over krantenonderzoek wordt er daarom ook gesproken over de voor- en nadelen van krantenonderzoek. Zo stellen zowel Vella als Bingham dat er nog allerlei imperfecties zijn in de zoeksystemen van gedigitaliseerde krantenarchieven, die mogelijkerwijs de uitkomsten van het onderzoek beïnvloeden.¹⁶⁰ In het geval van de door mij gehanteerde bron geldt deze kritiek ook.

De gedigitaliseerde kranten die via de digitale studiezaal van het Regionaal Archief Nijmegen beschikbaar zijn, zijn namelijk eveneens via een zoekstelsel te doorzoeken.¹⁶¹ Dit stelsel dat werkt met *optical character recognition* (OCR) kent nog de nodige gebreken.¹⁶² Zo worden in sommige gevallen niet alle woorden herkend, waardoor mogelijke – voor het onderzoek – relevante krantenberichten niet worden weergegeven. Daarnaast kunnen er ook berichten meegenomen worden die niets te maken hebben met de Koloniale Reserve. In het geval van de eigen dataset ging het om een vervuiling van 10%.¹⁶³

¹⁵⁷ Adrian Bingham, ‘The digitization of Newspaper Archives: Opportunities and Challenges for Historians’, in: *Twentieth Century British History* 21:2 (2010), 225-231, alhier 228.

¹⁵⁸ Adrian Bingham, ‘The digitization’, 229.

¹⁵⁹ Stephen Vella, ‘Newspapers’, 193

¹⁶⁰ Vella, ‘Newspapers’, 193; Adrian Bingham, ‘The digitization’, 225.

¹⁶¹ De site van het regionaal archief biedt mogelijkheden om *De Gelderlander* en *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* te doorzoeken met behulp van een zoekterm. Regionaal Archief Nijmegen, ‘kranten’ <http://studiezaal.nijmegen.nl/ran/_intro.aspx?bsoorten_28785236> [geraadpleegd op 02-06-2016].

¹⁶² Netherlands Data Archive en Nijmegen Institute for Cognition and Information, *Optical character recognition in the historical discipline: proceedings of an international workshop organized by: Netherlands Data Archive and Nijmegen Institute for Cognition and Information* (Göttingen, 1993).

¹⁶³ Deze niet relevante berichten, het gaat hier om 63 berichten, zijn uit de oorspronkelijke dataset van 661 gehaald.

De hierboven al aangehaalde auteurs, zoals Vella, Bingham en Broersma, geven allerlei adviezen over het doen van onderzoek naar (gedigitaliseerde) kranten.¹⁶⁴ Vella is hier het meest uitgesproken over, doordat hij pleit voor een vergelijkende methode. Op deze manier zou het mogelijk moeten zijn om veranderingen in de berichtgeving waar te nemen, aldus Vella.¹⁶⁵ Hierbij is het van belang dat er ook gelet wordt op de vorm en stijl van kranten, zoals Broersma aangeeft in zijn werk *Forms, Style and Journalistic Strategies*.¹⁶⁶ Kranten doen namelijk ook aan *framing* (selectie) en beïnvloeden daarmee de beeldvorming over de realiteit. Door twee kranten, in dit geval *De Gelderlander* en de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant*, met elkaar te vergelijken kan vastgesteld worden of er verschillen waren en wat dit zegt over de beeldvorming.¹⁶⁷ Daarbij geven deze kranten een beeld van het nieuws dat Nijmegenaren tot zich kregen. Wanneer daar geen grote verschillen in waren, kan dat ook duiden op overeenstemming over het bestaande beeld.

Om de kranten beter te kunnen ondervragen, zal met behulp van het werk *Reading Primary Sources* van Miriam Dobson en Benjamin Ziemann gekeken worden op welke manier een verhaal wordt geconstrueerd.¹⁶⁸ De vragen die Ziemann en Dobson hierbij hanteren, kunnen daarvoor gebruikt worden. Het gaat hier om vragen als: Welke narratieve structuur/frame wordt er gebruikt?; Wat is de toon van het artikel, negatief dan wel positief?; In hoeverre is de context belangrijk voor de interpretatie van de bron?¹⁶⁹ Een additionele bron vormt het werk van Robert M. Entman, professor of Media and Public Affairs aan de George Washington University, die ook een aantal handreikingen biedt om kranten te analyseren door te kijken wat *framing* nu precies is.¹⁷⁰ Volgens Entman worden bij *framing* bepaalde aspecten meer benadrukt of herkenbaar gemaakt in een tekst, terwijl andere aspecten achterwege gelaten worden.¹⁷¹ Het is dan ook belangrijk om naast bovengenoemde vragen te kijken naar de vraag: Wat is de inhoud van het beeld?

¹⁶⁴ Vella, 'Newspapers', 193, 199; Adrian Bingham, 'The digitization', 229-230; Marcel Broersma (red.), *Form and style in Journalism. European newspapers and the representation of news 1880-2005* (Leuven, 2007), 10-11.

¹⁶⁵ Vella, 'Newspapers', 200.

¹⁶⁶ Marcel Broersma (red.), *Form and style in Journalism. European newspapers and the representation of news 1880-2005* (Leuven, 2007), 28-29.

¹⁶⁷ Het is de vraag of er echt grote verschillen bestonden in de berichtgeving van beide kranten over de Koloniale Reserve. Geen tot nauwelijks verschillen kunnen aantonen dat er een vrij uniform beeld bestond over de Koloniale Reserve.

¹⁶⁸ Miriam Dobson en Benjamin Ziemann (red.), *Reading Primary Sources. The Interpretation of Texts from Nineteenth- and Twentieth-Century History* (Londen, 2008), 192-204, alhier 6.

¹⁶⁹ Dobson en Ziemann, *Reading*, 6-14.

¹⁷⁰ Robert M. Entman, 'Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm', in: *Journal of Communication* 43:4 (1993), 51-58, alhier 51.

¹⁷¹ Entman, 'Framing', 53.

3.2 Methode

De methoden die gebruikt zullen worden om te achterhalen in hoeverre de beeldvorming over de Koloniale Reserve in Nijmegen veranderde, zijn kwantitatief en kwalitatief van aard. Allereerst moet een overzicht gemaakt worden van de krantenberichten met behulp van een kijkkader. Kwantitatief bewijs kan helpen om een beter beeld te krijgen van berichtgeving, omdat kwantitatieve gegevens veelal representatiever zijn dan alleen kwalitatieve data.¹⁷² Vervolgens zal voor een aantal uitzonderlijke krantenberichten, die positief of negatief van toon zijn, een tekstuele analyse volgen. Met behulp van beide invalshoeken is het mogelijk om patronen in de berichtgeving te herkennen en nader te analyseren.

Voor de krantenanalyse zijn 598 krantenberichten geselecteerd uit de periode 1890-1940 die gaan over de Koloniale Reserve (zie figuur 1). Voor de analyse zal in eerste instantie voor elke krant om de tien jaar gekeken worden hoe er werd bericht over de Koloniale Reserve. Dit betekent concreet dat de kranten uit 1890, 1900, 1910, 1920, 1930 en 1940 bekeken zullen worden met de zoekterm 'Koloniale Reserve'. Er is voor deze aanpak gekozen, omdat een volledige analyse van de periode 1890-1940 niet haalbaar is. Het gaat hier namelijk over ruim 2759 krantenberichten voor *De Gelderlander* en 4655 kranten voor de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC). Desalniettemin beschikken we met 598 krantenberichten van beide kranten over een redelijk representatieve steekproef, aangezien ruim 10% van de berichten uit de periode 1890-1940 bekeken wordt.¹⁷³ De keuze om de kranten uit de betreffende jaren helemaal door te kijken, komt voort uit het feit dat gerichter zoeken met een uitgebreidere zoekterm risico's met zich meebrengt.¹⁷⁴

Jaar	De Gelderlander	PGNC
1890	5	9
1900	85	88
1910	55	107
1920	19	51
1930	50	90
1940	21	18
Totaal:	235	363

Figuur 1. Overzicht van aantal krantenberichten die geschreven werden over de Koloniale Reserve door *De Gelderlander* en de PGNC in de periode 1890-1940 met de zoekterm 'Koloniale Reserve'.

Bron: Regionaal Archief Nijmegen, 'kranten'

<http://studiezaal.nijmegen.nl/ran/_intro.aspx?bsoorten_28785236> [geraadpleegd op 02-06-2016].

¹⁷² Pat Hudson, *History by number. An introduction to quantitative approaches* (London, 2000), 6-7.

¹⁷³ Een simpele berekening ($2759+4655= 7414 /598 = 12,4\%$) laat zien dat de geselecteerde krantenberichten ruim 10% van de totale berichtgeving over de Koloniale Reserve uit de periode 1890-1940 omvat. Daarmee beschikken we over een redelijk representatieve steekproef uit de berichtgeving van beide kranten.

¹⁷⁴ Voor de objectiviteit van de analyse is het zinvol om een krant het hele jaar te volgen, omdat dit het mogelijk maakt om de berichtgeving in perspectief te plaatsen. Het gebruik van een meer specifieke zoekterm als 'koloniale reserve soldaat' levert slechts een fragmentarisch beeld van de berichtgeving over het korps op, doordat slechts enkele fragmenten uit een jaar worden meegenomen.

Met behulp van de zoekterm ‘Koloniale Reserve’ wordt vervolgens voor elk jaar bijgehouden hoe kranten schreven over de Koloniale Reserve. Hiervoor wordt gebruik gemaakt van een kijkkader waarmee de krantenberichten geanalyseerd worden. Dit kijkkader bestaat uit de volgende kolommen, zoals te zien is in figuur 2.

Datum	Krant (uitgever)	Auteur	Soort bericht	Info	Taal- en woordgebruik	Toon	Doel	Pagina	Voorpagina of elders
Bijv. 1-1-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Korte omschrijving	formeel	positief	reflecteren	Bijv. 1-4	Bijv. V of E
	PGNC	auteur bekend	commentaar		informeel	neutraal	informereren		
		redactie	advertentie		anders	negatief	overtuigen		
						anders	evalueren		
							reclame		

Figuur 2. Opzet van keuzemenu van kijkkader in Excel.

Bron: Dataset kranten (Excel).

Het kijkkader bevat tien kolommen, waarvan er zeven gestandaardiseerd zijn. Dit betekent dat deze kolommen via een keuzemenu in te vullen zijn (zie figuur 2). De drie overige kolommen, die van ‘datum’, ‘info’ en ‘pagina’ moeten zelf ingevuld worden, omdat deze niet te standaardiseren waren. De geselecteerde krantenberichten zullen geanalyseerd worden op de krant (uitgever), de auteur, het soort bericht (nieuwsbericht, commentaar, advertentie), de informatie (thema’s), het taal- en woordgebruik (formeel, neutraal), de toon (positief, neutraal of negatief), het doel (reflecteren, informeren, overtuigen, evalueren, reclame), de pagina van het bericht en de plaats voorpaginanieuws of elders in de krant. Het is echter niet mogelijk om al deze variabelen te analyseren. Daarom is er gekozen om de kwantitatieve analyse te beperken tot de toon en de thema’s die erin voorkomen, omdat deze het meest relevant zijn voor de onderzoeksvraag. Voor een overzicht van de gebruikte termen en de beweegredenen voor deze keuzes is een lijst opgenomen in de bijlagen.¹⁷⁵ Door bovengenoemde gegevens op een systematische manier voor de gehele periode te kwantificeren in Excel, zal het mogelijk zijn om een beeld te geven van de berichtgeving en beeldvorming over de Koloniale Reserve. Er zal gebruik gemaakt worden van staafdiagrammen om de onderzoeksresultaten te visualiseren.¹⁷⁶

De conclusies uit de kwantitatieve krantenanalyse zullen vervolgens kritisch beschouwd worden vanuit een postmoderne geschiedopvatting. Dat houdt in dat er niet alleen gekeken wordt naar empirische gegevens, maar dat er ook onderzocht wordt in hoeverre er aan *framing* wordt gedaan in de kranten.¹⁷⁷ Hiermee wordt bedoeld dat de historicus zich afvraagt in welke mate een verhaal geconstrueerd wordt, door sommige aspecten meer te benadrukken of herkenbaar te maken, terwijl andere aspecten achterwege worden gelaten.¹⁷⁸ Hiervoor zullen twee krantenberichten per decennium onderworpen worden aan een kwalitatieve analyse, omdat alleen een kwantitatieve analyse, waarbij bepaalde patronen of regelmatigigheden worden gekwantificeerd, te weinig rekening houdt met de manier waarop berichten geïnterpreteerd

¹⁷⁵ Zie bijlage, lijst met gebruikte termen in de kwantitatieve - en kwalitatieve analyse.

¹⁷⁶ Bruno Blondé e.a., *Trend en Toeval: inleiding tot de kwantitatieve methoden voor historici* (Leuven, 2012),

18.

¹⁷⁷ Dobson en Ziemann, *Reading*, 1.

¹⁷⁸ *Ibidem*, 52-53.

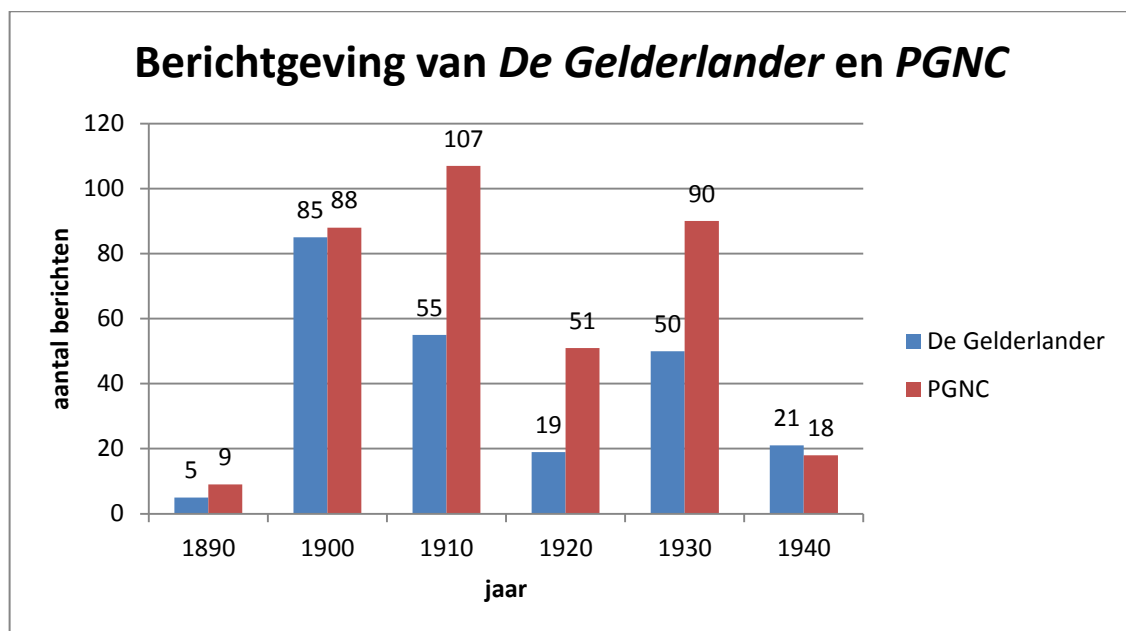
worden door de lezer.¹⁷⁹ Op basis van de literatuur van Dobson en Ziemann en Entman zal voor tien krantenberichten in totaal geanalyseerd worden in hoeverre een verandering is waar te nemen in de beeldvorming over de Koloniale Reserve.¹⁸⁰

¹⁷⁹ John, E. Richardson, *Analysing Newspapers. An approach from critical discourse analysis* (Basingtoke, 2007), 15-16.

¹⁸⁰ Dobson en Ziemann, *Reading*, 6-14; Richardson, *Analysing*, 47-74.

3.3 Analyse

Hieronder volgt de analyse van de twee kranten uit Nijmegen. De analyse bestaat uit twee onderdelen, allereerst een kwantitatieve analyse van de berichtgeving van beide kranten in de periode 1890-1940.¹⁸¹ Vervolgens zal er een kwalitatieve analyse volgen, waarbij een aantal uitzonderlijke berichten worden uitgelicht. Voordat wordt overgegaan tot de analyse volgt eerst een overzicht van de berichtgeving uit de twee verschillende kranten. Zoals uit figuur 3 duidelijk wordt, berichtte de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC) verreweg het meeste over de Koloniale Reserve. Waardoor dit komt, valt op basis van deze gegevens niet te bepalen. Wat we wel weten is dat de provinciale overheid in deze krant haar bekendmakingen en advertenties publiceerde.¹⁸² Misschien verklaart dit het verschil in het aantal berichten, maar dit valt niet met zekerheid te zeggen.

Figuur 3. Berichtgeving van *De Gelderlander* en *PGNC* voor de jaren 1890, 1900, 1910, 1920, 1930 en 1940 met de zoekterm 'Koloniale Reserve'.

Bron: zie figuur 1.

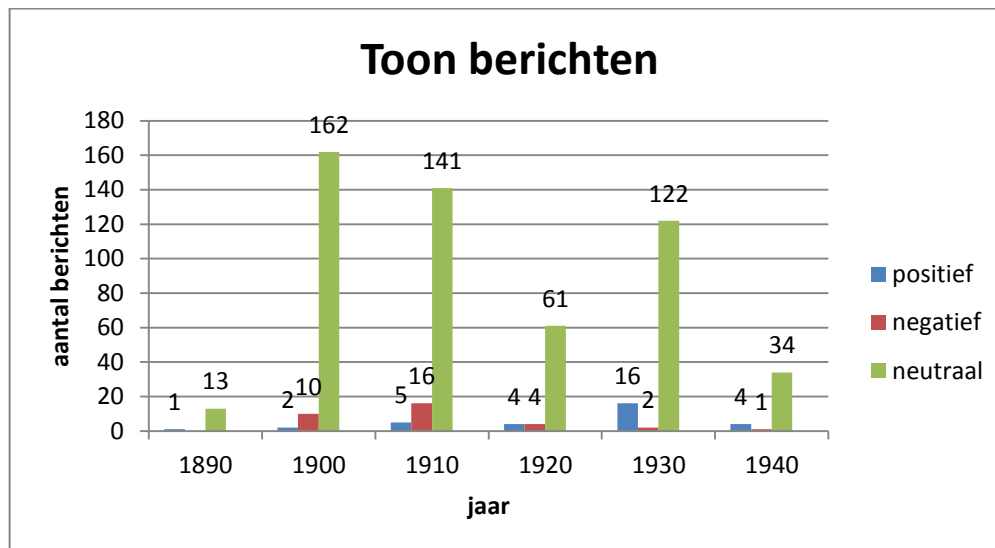
¹⁸¹ De dataset voor de krantenanalyse is als zip-bestand beschikbaar. In de bijlage vindt u afbeeldingen van de gebruikte dataset.

¹⁸² Nabuurs en Gruppelaar, 'De macht', 232

3.3.1 Kwantitatieve analyse

Toon

Bij de analyse is allereerst gekeken naar de 'toon' van de berichten, hiermee wordt bedoeld in welke mate het nieuws en de manier waarop de krant erover schrijft te omschrijven is als positief, negatief of neutraal.¹⁸³ Op basis van de 598 kranten die geanalyseerd zijn met de zoekterm 'Koloniale Reserve' komen we tot het volgende overzicht (zie figuur 4 en 5). Uit de staafdiagrammen blijkt dat de kranten overwegend neutraal berichten over de 'Koloniale Reserve' in de periode 1890-1940. Het percentage aan negatieve berichten kent alleen in 1900 en 1910 een forse toename, maar blijft ten opzichte van de totale berichtgeving uit dat jaar nog geen 10%, zoals te zien is in figuur 5. Een verklaring hiervoor is dat het legeronderdeel zeker in de beginperiode nogal te kampen had met het disciplineren van de militairen. Toen de militairen naar Nijmegen kwamen, was er dan ook niet meteen sprake van een omslag. Er ging ruim 30 jaar overheen, voordat de berichtgeving over de Koloniale Reserve positiever werd.¹⁸⁴

Figuur 4. Overzicht van de toon van alle krantenberichten voor de jaren 1890, 1900, 1910, 1920, 1930, 1940.

Bron: zie figuur 1.

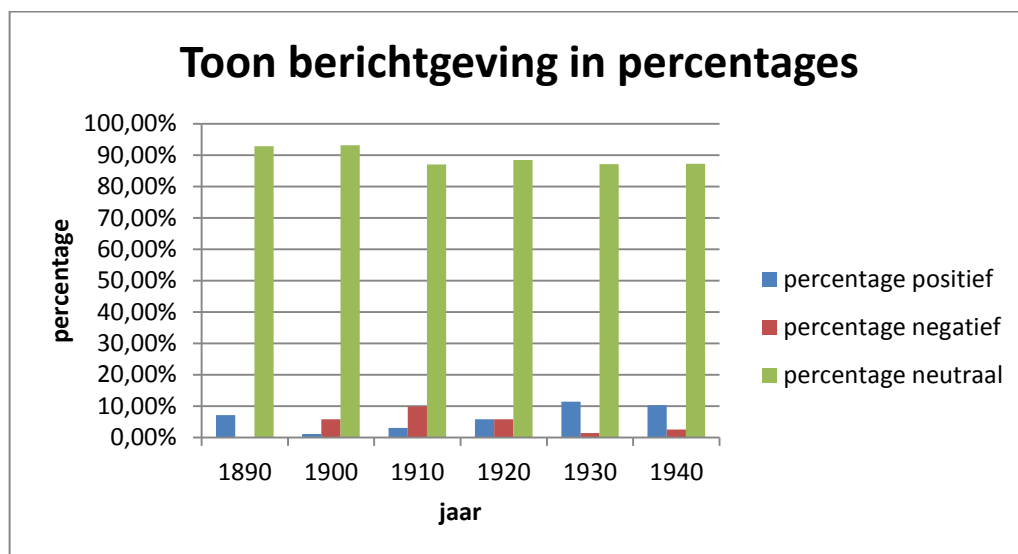
Dit zien we duidelijk terug in figuur 4 en 5 waar in 1930 een opvallend hoog aantal positieve berichten is terug te vinden. Mogelijkerwijs hangt dit samen met de veranderende functie van de Koloniale Reserve in de jaren '20.¹⁸⁵ In deze periode werd, zoals in hoofdstuk 1 is aangegeven, de Koloniale Reserve een kaderinstituut. Dit betekende dat er voortaan officieren en onderofficieren werden opgeleid. Deze verandering zal van invloed geweest zijn op het imago van de Koloniale Reserve, omdat er niet langer alleen soldaten werden opgeleid, maar juist het 'hogere' kaderpersoneel, dat wellicht beter gedisciplineerd was. De eerder geschetste positieve trend in jaren '30 lijkt zich echter niet helemaal voort te zetten, zoals blijkt uit figuur 4. In 1940 wordt er namelijk nauwelijks meer bericht over de Koloniale Reserve en is de berichtgeving voor ruim 90% neutraal, zoals te zien is in figuur 5. Hierbij moet wel gezegd worden dat het korps aan

¹⁸³ Zie bijlage, lijst met gebruikte termen in de kwantitatieve - en kwalitatieve analyse.

¹⁸⁴ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 62.

¹⁸⁵ Konst, *De Koloniale Reserve*, 81-82.

het einde van de jaren '30 steeds meer in omvang afnam en na de inval van de Nazi-Duitsland in mei 1940 zelfs ontbonden werd. In 1940 zijn er vergeleken met het jaar 1930 ook veel minder berichten over de Koloniale Reserve, waardoor de percentages in figuur 5 enigszins vertekend zijn. Desalniettemin kan wel vastgesteld worden dat de Koloniale Reserve op den duur een steeds positievere plaats kreeg binnen de kranten. Op basis van de hier geselecteerde jaren is een langzame verbetering waar te nemen in de beeldvorming over de Koloniale Reserve.¹⁸⁶ Waar in de beginjaren nogal wat militairen betrokken waren bij vechtpartijen of desertie pleegden, zien we na verloop van tijd dat er op een positievere toon wordt gesproken over de Koloniale Reserve. Hierbij moet wel de nuance geplaatst worden dat er mogelijk meer incidenten zijn geweest waarvan de krant geen weet had of die zij niet publiceerde. Op basis van het grote aantal kranten dat is bekeken, is het toch mogelijk om uitspraken te doen over een 'lichte' verandering in de toonzetting van beide kranten.

Figuur 5. Percentage van de toon van alle krantenberichten voor de jaren 1890, 1900, 1910, 1920, 1930, 1940.

Bron: zie figuur 1.

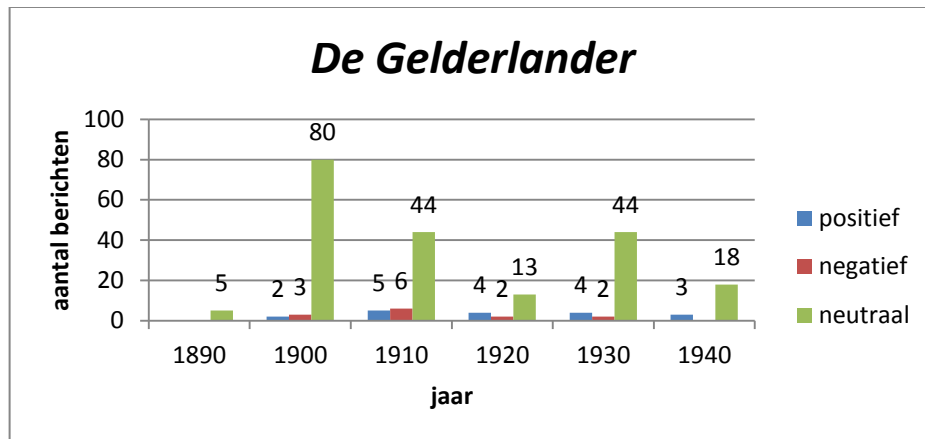
Belangrijk daarbij is om vast te stellen dat er tussen beide kranten geen duidelijke verschillen waarneembaar zijn in de manier waarop zij over de Koloniale Reserve berichtten.¹⁸⁷ Het lijkt er dan ook op dat dit onderwerp niet per se een zuilgebonden onderwerp was waarover deze twee kranten, met ieder hun eigen achterban, met elkaar in conflict kwamen.¹⁸⁸ Alleen in 1900, 1910, 1920 en 1930 zijn er kleine verschillen waar te nemen in de berichtgeving van beide kranten, zoals te zien is in figuur 6 en 7. Zo valt op dat de *PGNC* in 1900 en 1910 vergeleken met *De Gelderlander* relatief meer negatief berichtte over de Koloniale Reserve, door meer aandacht te besteden aan incidenten, zoals berovingen, ontslagen, desertie en vechtpartijen. Wat betreft de positieve berichtgeving, is *De Gelderlander* redelijk constant, terwijl er bij de *PGNC* slechts in 1930 en 1940 positieve berichtgeving is over de Koloniale Reserve. Het gaat hier dan om

¹⁸⁶ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 62; Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 238-239; Kabbedijk, 'Koloniaal', 177.

¹⁸⁷ Op basis van een aantal kranten is gekeken in hoeverre er anders werd bericht over dezelfde gebeurtenissen, hier kwamen geen wezenlijke verschillen uit.

¹⁸⁸ Dat over bepaalde onderwerpen tussen beide kranten wel ruzie werd gemaakt, was bijvoorbeeld het geval bij bijvoorbeeld de oprichting van een Katholieke Universiteit in Nijmegen Brabers, 'Stad in', 417.

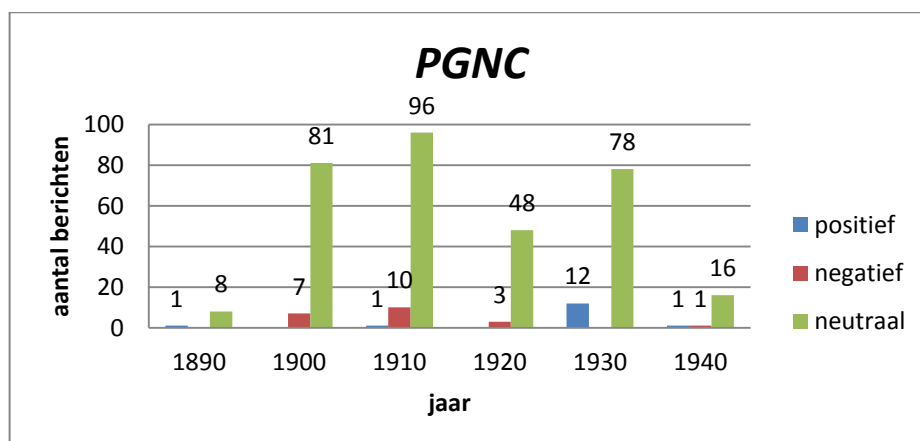
berichten over de prestaties van het korps bij allerlei (sport)evenementen. In de neutrale berichtgeving tenslotte zijn ook verschillen te herkennen. Uit figuur 6, 7, 8 en 9, blijkt namelijk de Gelderlander minder neutraal berichtte over de Koloniale Reserve vergeleken met haar tegenstrever de *PGNC*.

Figuur 6. Toon van krantenberichten uit *De Gelderlander*.

Bron: zie figuur 1.

Een mogelijke verklaring voor deze onderlinge verschillen in de toon van berichtgeving is dat de *PGNC* sowieso al wat zakelijker van toon was, waardoor zij zich niet zo snel positief zouden uitlaten. *De Gelderlander* daarentegen werd ook in de loop van de negentiende eeuw steeds zakelijker en minder radicaal van toon en lijkt meer aandacht te besteden aan positieve berichtgeving.¹⁸⁹ Dit kan ermee te maken hebben dat *De Gelderlander* geen berichten hoefde te plaatsen vanuit de provinciale overheid en daardoor meer bewegingsruimte had.¹⁹⁰ Hoewel het onduidelijk blijft wat nu precies de verklaring is van de verschillen, kunnen we wel stellen dat de kranten over het geheel genomen vrij neutraal berichtten over de Koloniale Reserve. Figuur 8 en 9 benadrukken dit gegeven eens te meer, doordat voor bijna alle jaren tussen de 80- en 90% van de berichtgeving neutraal was.

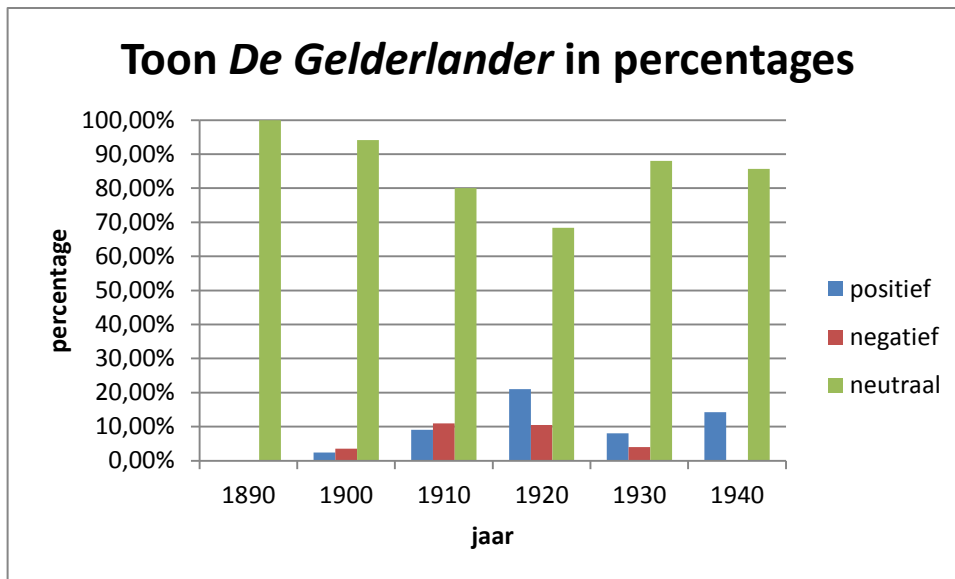

Figuur 7. Toon van krantenberichten uit de *PGNC*.

Bron: zie figuur 1.

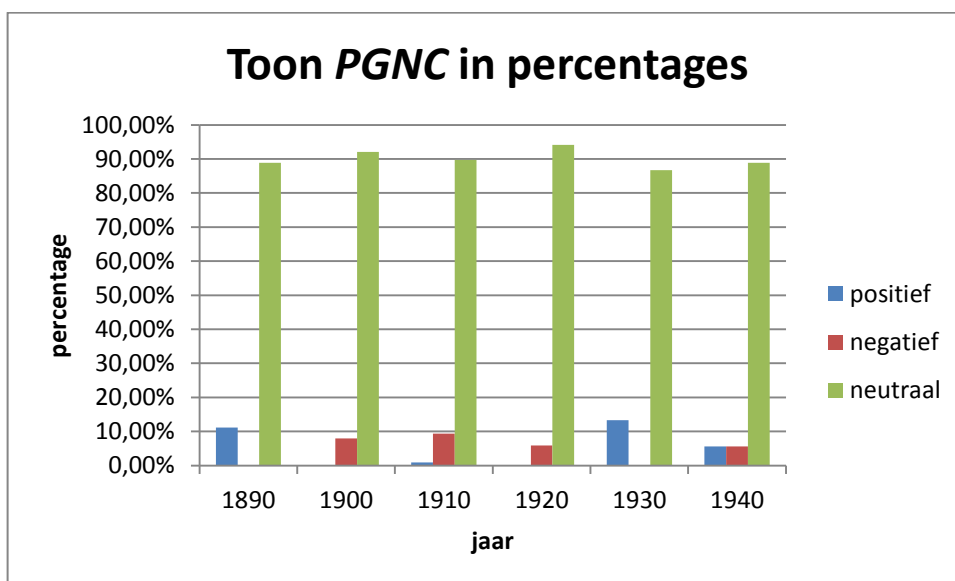
¹⁸⁹ Zie voor uitgebreidere informatie over de verschillen tussen beide kranten hoofdstuk 2.

¹⁹⁰ Nabuurs en Gruppelaar, 'De macht', 232.

Figuur 8. Percentage positieve, negatieve- en neutrale krantenberichten uit *De Gelderlander* voor de jaren 1890, 1900, 1910, 1920, 1930, 1940.

Bron: zie figuur 1.

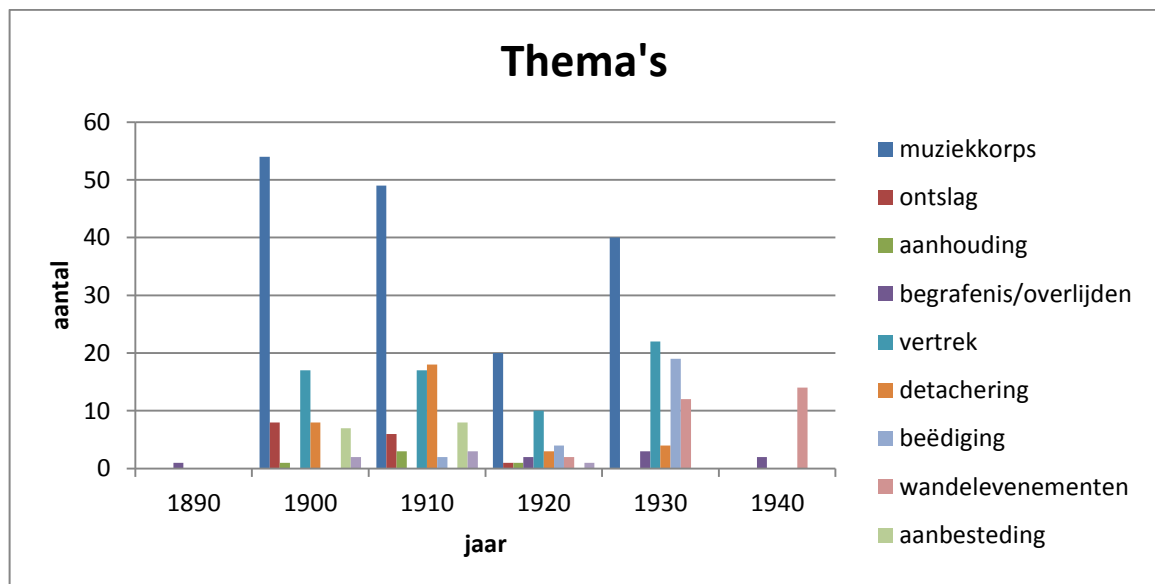

Figuur 9. Percentage positieve, negatieve- en neutrale krantenberichten uit de *PGNC* voor de jaren 1890, 1900, 1910, 1920, 1930, 1940.

Bron: zie figuur 1.

Thema's

Met behulp van de dataset is vervolgens onderzocht welke thema's veelal terugkomen in de berichtgeving van beide kranten. Er zijn hierbij tien thema's geselecteerd. De thema's die terugkomen gaan onder andere over het muziekkorps, ontslag, aanhouding, begrafenis/overlijden, vertrek, detachering, beëdiging, wandelevenementen, aanbesteding en oefeningen. Voor deze thema's is gekozen, omdat deze frequent terugkwamen in de kranten. Op basis van figuur 10 valt op dat er veel over het muziekkorps van de Koloniale Reserve werd geschreven. Dit korps dat was samengesteld uit militairen van de koloniale Reserve verzorgde namelijk allerlei concerten in Nijmegen. Dat kon in het Concertgebouw 'Vereeniging' zijn, maar ook bijvoorbeeld bij bepaalde feestelijkheden of bij het vertrek van militairen naar het station. Het opvallende aan dit gegeven is dat de Koloniale Reserve goed zichtbaar was voor de lokale bevolking in Nijmegen. Er kan dan ook wel gezegd worden dat het muziekkorps een maatschappelijke functie had binnen Nijmegen. Het voerde zogenaamde 'Volksconcerten' op om de gewone man in aanraking te brengen met muziek, iets wat geheel in het negentiende-eeuwse 'verheffen van het volk' past.¹⁹¹

Figuur 10. Thema's in *De Gelderlander* en de *PGNC* voor de jaren 1890, 1900, 1910, 1920, 1930 en 1940.

Bron: zie figuur 1.

Een ander thema dat ruime aandacht krijgt, is het vertrek van militairen. De berichtgeving hierover is vrij constant, zoals te zien is in figuur 10. Alleen in 1940 vinden we geen berichten meer over het vertrek van militairen, doordat de Koloniale Reserve na de inval van de Duitsers ontbonden werd. Naast informatie over het vertrek van militairen waar het muziekkorps overigens eveneens een belangrijke rol speelde, zien we ook veel berichten terug over de detachering van militairen bij de Koloniale Reserve. Het gaat hier vooral om officieren en andere hogergeplaatste militairen die tijdelijk gedetacheerd werden om daar te werken of daar hun verlof opnamen. Over de detachering van lager geplaatste militairen krijgen we niet veel

¹⁹¹ Op 27-3-1900 vinden we in de *Gelderlander* een krantenbericht waarin aangekondigd wordt dat het muziekkorps van de Koloniale Reserve gedurende dat jaar een aantal volksconcerten zou organiseren.

informatie. De enige informatie die we krijgen is dat sommige militairen weer geschikt zijn om van het reconvalescenten-gedeelte overgeplaatst te worden naar het valide gedeelte in Nijmegen. Dat neemt niet weg dat mensen in de krant wel een bepaald beeld krijgen van de militairen. Zo wordt er in de jaren 1900 en 1910 nog regelmatig gesproken over aanhoudingen of ontslagen van militairen wegens wangedrag. Deze berichten nemen in de loop der tijd wel af en komen we in 1930 niet meer tegen. Over de aanbesteding van goederen wordt ook regelmatig geadverteerd in de krant. In de periode 1900-1910 komen we deze berichten zo nu en dan tegen. Hieruit blijkt dat de Koloniale Reserve ook een belangrijke lokale economische functie had, omdat allerlei goederen onder de lokale middenstand werden aanbesteed.¹⁹² Het kon gaan om de aanlevering van vlees, brandstof etc. Door in de krant te adverteren werd dus eerst gekeken of de lokale middenstand in deze behoefte kon voorzien. Wanneer dit niet mogelijk was, werd gekeken naar alternatieven buiten de regio Nijmegen. De verdere berichtgeving gaat over begrafenis- en overlijdensberichten, oefeningen van de Koloniale Reserve, wandelevenementen en nog meer niet nader te specificeren thema's.

¹⁹² Van Cruyningen, 'Militairen', 237.

Deelconclusie kwantitatieve analyse

In de kwantitatieve analyse is gekeken naar de toon en de thema's die terugkomen in de berichtgeving. Op basis van het voorafgaande wordt duidelijk dat er een 'lichte' verandering is te herkennen in de berichtgeving over de Koloniale Reserve. In de loop van de jaren '20 wordt de toon van de berichtgeving in beide kranten positiever ten aanzien van het korps. De reden voor deze verandering hangt samen met het feit dat de Koloniale Reserve een andere functie kreeg in deze periode en zich meer ging toespitsen op het opleiden van kaderpersoneel (officieren- en onderofficieren). Het opmerkelijke aan beide kranten is dat er geen duidelijke verschillen waarneembaar zijn in de berichtgeving. Dit kan aan de ene kant erop duiden dat er op lokaal niveau over de Koloniale Reserve niet veel werd gediscussieerd. Aan de andere kant kan dit ook betekenen dat er geen reden was om het imago van het korps in twijfel te trekken, omdat de militairen steeds meer werden gewaardeerd vanwege hun prestaties in Indië en bij allerlei (sport) evenementen. De thema's tenslotte die veelvuldig terugkomen, richten zich in het bijzonder op het muziekkorps van de Koloniale Reserve. Een gegeven dat het 'civiele' en 'beschaafde' karakter van de Koloniale Reserve wil benadrukken in de publieke opinie. De vraag die onbeantwoord blijft, is in hoeverre er sprake is van een verandering in de beeldvorming over de Koloniale Reserve. Aan de hand van deze analyse is een trend te herkennen in de berichtgeving die duidt op een verandering in de beeldvorming. De kwalitatieve analyse in de volgende paragraaf zal met voorbeelden uit de kranten moeten vaststellen of hier daadwerkelijk sprake van is en wat de inhoud van dit beeld was.

3.3.2 Kwalitatieve analyse

Op basis van de kwantitatieve analyse zullen nu nog negen krantenberichten uit *De Gelderlander* en de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC) geanalyseerd worden met behulp van onderstaande vragen.¹⁹³ Voor elke decennium zullen, waar dat kan, twee krantenberichten nader geanalyseerd worden die als positief dan wel negatief te omschrijven zijn.¹⁹⁴ De vragen die Dobson en Ziemann hanteren en de literatuur van Entman dienen daarbij als leidraad:

- Welke narratieve structuur/frame wordt er gebruikt?
- Wat is de toon van het artikel, negatief dan wel positief?
- Wat is de inhoud van het beeld?
- In hoeverre is de context belangrijk voor de interpretatie van de bron?

1890

Op 23-12-1890 verscheen in de *PGNC* een bericht over de kritiek die er was op het nut van de oprichting van de Koloniale Reserve.¹⁹⁵ In dit bericht, dat was overgenomen uit de *Zutphense Courant*, werd het beeld geschetst dat de kritiek in de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* niet terecht was. In Zutphen zorgde de reconvalescentencompagnie er namelijk voor dat tijdelijk ongeschikten weer geschikt gemaakt werden voor de militaire dienst. Dit was een vrij nieuw fenomeen voor deze tijd, want voorheen werden militairen niet op deze schaal opgevangen en eigenlijk aan hun lot overgelaten. Door de militairen te verzorgen en onder toezicht te houden, trachtten de autoriteiten te voorkomen dat de militairen aan lager wal zouden raken. Wanneer dit niet zou gebeuren dan zou 'een groot gedeelte als ongelukkige sujetten in de maatschappij blijven rondlopen'. Deze omschrijving uit de krant past goed bij het toen bestaande beeld van koloniale militairen. Dienstneming bij het Nederlands-Indische Leger werd geruime tijd gezien als een impulsief en wanhopig besluit waarvoor alleen schurken en ander tuig zouden kiezen. De militaire autoriteiten moesten er dan ook voor zorgen dat deze militairen goed in de gaten werden gehouden, iets wat in Nijmegen vergeleken met Harderwijk ook beter geregeld werd volgens de krant.¹⁹⁶

Daarnaast gaat het in het bericht over Nijmegen en de wijze waarop dit als een goed alternatief voor Harderwijk werd gezien. Het Koloniaal Werfdepot had namelijk een bepaalde naam ontwikkeld onder de bevolking en stond ook wel bekend als het 'riool van Europa'.¹⁹⁷ Dat potentiële vrijwilligers zich in Nijmegen eerder zouden melden, blijkt uit de volgende zin: 'en menigeen die thans nog mocht afgeschrikt worden door het onaangename van den klank van Harderwijk, zal door het garnizoen te Nijmegen zich meer aangetrokken gevoelen om soldaat te worden'. Hieruit blijkt dat de auteur duidelijk een bepaald verhaal construeert, waarbij hij die elementen eruit pakt die zijn argumentatie ondersteunen. De narratieve structuur of het frame is er dus vooral op gericht om de kritiek te weerleggen, namelijk dat de aanvoer van nieuwe troepen vanuit Nederland de slagvaardigheid van het Nederlands-Indische Leger zou belemmeren. Er wordt, zoals al eerder aangegeven, een vrij idealistisch beeld geschetst van de

¹⁹³ Er zullen negen in plaats van tien krantenberichten bekeken worden, omdat er voor het jaar 1890 maar één bericht beschikbaar was om te analyseren.

¹⁹⁴ Voor het jaar 1890 was het niet mogelijk om twee krantenberichten te behandelen, omdat de berichtgeving in dit jaar nog erg beperkt is.

¹⁹⁵ 'Nijmegen, 22 december', *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (23 december 1890), 2.

¹⁹⁶ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 225.

¹⁹⁷ Den Hertog, *De militair-geneeskundige*, 22.

werkzaamheden van de Koloniale Reserve in Nijmegen. Enige kritiek of nuancering wordt er dan ook niet gegeven, waarmee wel gesteld kan worden dat er een positief beeld van de realiteit wordt geconstrueerd. Dat is in dit geval een korps dat een zekerder waarborg biedt voor de werving van militairen dan Harderwijk. Hiermee wordt – hoewel niet letterlijk beschreven in de tekst – geïmpliceerd dat de militairen van de Koloniale Reserve van een betere kwaliteit waren. Dit sloot naadloos aan op het gevoerde beleid vanuit de overheid waarbij door strengere wervingscriteria getracht werd om fysiek sterke en beter gedisciplineerde militair te werven.¹⁹⁸

¹⁹⁸ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 222-223.

1900

Op 13-2-1900 verscheen in *De Gelderlander* een bericht over het aantal militairen dat in datzelfde jaar door de krijgsraad in Arnhem veroordeeld was.¹⁹⁹ Aan dit vrij 'feitelijke' bericht wordt de toevoeging gedaan dat 'er met prijzenswaardige gestrengheid voor gewaakt wordt, dat alle verkeerde elementen onverbiddelijk uit het korps worden geweerd'. Hiermee wil de auteur laten zien dat er hard wordt opgetreden tegen soldaten die zich niet aan de afspraken hielden. Door zich op deze cijfers te richten, weet de auteur de aandacht vooral te richten op hetgeen de autoriteiten goed doen, namelijk het berechten van deze militairen om het korps te behoeden voor verval. De precieze oorzaak van de problemen wordt niet besproken en blijft op de achtergrond. Dit is niet heel vreemd aangezien de krant op deze voorvallen niet uitgebreid in kon gaan in dit soort korte nieuwsrubrieken. Toch blijft het opmerkelijk dat hier zo duidelijk de kant van de autoriteiten wordt gekozen. Het is geheel in lijn met de berichtgeving vanuit de overheid en toont geen enkele sporen van kritiek, terwijl die misschien wel op zijn plaats was geweest, gezien het grote aantal militairen van de Koloniale Reserve dat volgens dit bericht in aanraking kwam met de krijgsraad.²⁰⁰ De narratieve structuur of het frame lijkt duidelijk afgestemd te zijn op de berichtgeving vanuit de overheid. Het frame dat hier gehanteerd wordt, is dat van de actief optredende autoriteiten. Er worden in dit fragment echter geen toespelingen gedaan over de militairen. Wel valt impliciet op te maken dat men dit soort 'criminele' types liever niet in het korps had. Dit betekent overigens niet dat er alleen maar negatief werd bericht over de Koloniale Reserve. Op dezelfde pagina van de krant is namelijk een bericht terug te vinden over de aanwezigheid van de Koloniale Reserve bij een feestavond van de 'Koninklijken Officiersschermbond'. Tijdens de ceremonie, waarbij de Minister van Oorlog aanwezig was, werden de verschillende korpsen die in de prijzen waren gevallen voorgesteld aan de minister. De militairen van de Koloniale Reserve in hun 'topische oorlogstenu' hadden een 'krijgshaftigen aanblik' volgens de krant. Met deze toespelingen wordt duidelijk bedoeld op het stoere en getrainde karakter van de militairen.

Een aantal maanden later verscheen op 09-08-1900 in de *PGNC* een bericht over een militair van de Koloniale Reserve C. van der Pol, die allerlei 'lasterlijke aantijgingen' en 'onware berichten' over de Koloniale Reserve had verspreid.²⁰¹ Het lijkt erop dat deze militair de mond werd gesnoerd, door disciplinaire maatregelen tegen hem te treffen die volgens het 'crimineel wetboek voor het krijgsvolk te lande' van toepassing op hem waren. Hoewel het hier niet met zekerheid valt te zeggen krijgt de lezer de indruk dat hier bepaalde zaken in de doofpot worden gedaan. In Zutphen, maar ook in Nijmegen kwamen zeker in de beginperiode namelijk nog steeds ongeregelheden voor.²⁰² De militaire autoriteiten zullen dan ook getracht hebben om negatieve berichtgeving weg te nemen, omdat dit nadelig kon uitpakken voor de werving en het imago van het legerkorps, waar men juist verandering in wilde brengen na de problemen met Harderwijk. De narratieve structuur of het gehanteerde frame beperkt zich hier tot het weerleggen van de 'vermeende misstanden' die Van der Pol aan de kaak wilde stellen. Wat deze misstanden precies waren, wordt niet verteld, iets wat geheel past bij het afwenden van de kritiek die er op het korps was. Dit terwijl er wel degelijk problemen waren bij de reconvallescentenafdeling in Zutphen, zoals Kammelar aantoont in zijn artikel. Zo kwam van de doorstroming vanuit de

¹⁹⁹ 'Binnenland, Nijmegen, 10 Febr.', *De Gelderlander* (13 februari 1900), 1.

²⁰⁰ 'Binnenland, Nijmegen, 10 Febr.', *De Gelderlander* (13 februari 1900), 1.

²⁰¹ 'Nijmegen, 8 Augustus', *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (9 augustus 1900), 1.

²⁰² Kammelar, 'De Koloniale', 82

reconvalescentenafdeling naar de validen compagnieën in Nijmegen van de koloniale reserve weinig terecht.²⁰³ De reden hiervoor was dat de herstellende mannen er vaak slecht aan toe waren, niet alleen lichamelijk, maar ook psychisch, een aspect waar in deze tijd nog maar weinig aandacht voor was.²⁰⁴ Het blijft echter de vraag of de veroordeelde militair hierop doelde, omdat we de precieze inhoud – en het beeld wat hij daarmee schetste van de Koloniale Reserve – niet meer kunnen achterhalen.

²⁰³ Kammelar, 'De Koloniale', 80.

²⁰⁴ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 226.

1910

Op 26-6-1910 verscheen in de *PGNC* een bericht over dienstneming bij de Koloniale Reserve.²⁰⁵ De auteur van de ingezonden brief wil duidelijk maken dat ruim drie kwart van de jongeren tekent, 'omdat het werk in Holland nu niet overal voor het grijpen ligt.' Dit sluit aan bij de opmerkingen die Bossenbroek maakt over de werving. Zo stelt Bossenbroek dat de koloniale werving in eigen land baat had bij sociaal-economische tegenspoed.²⁰⁶ De auteur van het artikel plaatst zijn kanttekeningen bij het feit dat de militairen niet uit vrije wil voor het leger hadden gekozen. Dat drie kwart van hen tekent uit nood, omdat er geen werk is, vindt hij dan ook treurig. Daarbij is de fysieke gezondheid van de aanmelders veelal slecht en moeten zij eerst aansterken 'alvorens zij voor Indië goedgekeurd kunnen worden'. Een kwestie die ook in de literatuur door Lanzing wordt besproken.²⁰⁷ Tot dusverre geeft het bericht een redelijk negatief beeld van de Koloniale Reserve. Het beeld dat hier naar voren komt, hoewel niet expliciet aangegeven, is dat van een reserve die alleen maar bestaat uit 'stakkers' en 'zwakkeren' die niet in staat zouden zijn om het land te verdedigen. Dit neemt niet weg dat de auteur zijn verhaal afsluit met enige nuancerende woorden over de Koloniale Reserve. Zo bedoelt de auteur met de uitspraak 'dat het treurig is voor het land, dat zij zich uit nood gaan verbinden' dat het niet goed gaat met de welvaart van Nederland. Het is dus niet zijn bedoeling om de koloniale dienst in een negatief daglicht te stellen. 'Afgezien van politieke overwegingen immers is de dienst goed' volgens de schrijver. Bovendien biedt het de mensen werk waarvoor mannen zich kennelijk niet lieten afschrikken door 'achterklap of verkeerd voorgestelde dingen'. Met deze laatste omschrijving wordt mogelijk bedoeld op de slechte leefomstandigheden in Nederlands-Indië die mannen afschrikte om dienst te nemen bij de Koloniale Reserve. Met de toevoeging; 'afgezien van politieke overwegingen immers is de dienst goed' krijgt de narratieve structuur/frame van de brief een veel positievere toonzetting, omdat de auteur de kritiek die er was ombuigt. Op impliciete wijze worden de mensen die zich aanmelden bij de Koloniale Reserve als 'stoer' en 'vastberaden' voorgesteld.

Later in dat jaar op 28-12-1910 verscheen in *De Gelderlander* een bericht over een vechtpartij tussen Duitse soldaten van de Koloniale Reserve en 'een troepje gas- en straatjestypen'.²⁰⁸ Het gaat hier om een groep Nijmegenaren die in de binnenstad woonde in veelal kleine en dicht op elkaar gepakte huisjes. Deze mannen, die in het bericht ook wel als 'achterbuurters' worden aangeduid, waren er op uit om ruzie te zoeken met de Duitse soldaten. Deze soldaten waren echter ook niet onschuldig volgens het bericht, omdat er over en weer onvriendelijkheden werden geroepen. De woordenwisseling tussen beide groepen leidde tot een massale vechtpartij die uitvoerig wordt beschreven in de krant. Het lijkt bijna een live-verslag van de gebeurtenissen, al zal het hier hoogstwaarschijnlijk gaan om verhalen uit de tweede hand. De vechtpartij tussen beide groepen kon maar met moeite door de politie gesust worden. De auteur plaatst dan ook zijn vraagtekens of de politie hier telkens voor moet opdraaien. Het beeld dat hier gecreëerd wordt, is dat van Duitse militairen die zich niet konden gedragen. In het artikel worden de volgende benamingen gegeven, zoals 'vreemdelingen', 'Duitse stijfkoppen', 'Moffen', die maar zo snel mogelijk 'gesjeesd' moesten worden. De narratieve structuur of het

²⁰⁵ 'Dienstnemen', *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (26 juni 1910), 6.

²⁰⁶ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 273.

²⁰⁷ Fred Lanzing wijst in zijn werk op de slechte fysieke gesteldheid van de troepen ten tijde van crisisperiodes, zoals in 1910. Lanzing, *Soldaten*, 22.

²⁰⁸ 'Straatgevecht...', *De Gelderlander* (28 december 1910), 3.

frame is er vooral op gericht om aan te tonen dat de Duitse militairen van de Koloniale Reserve dachten dat ze alles konden maken 'in de waan dat de Hollandsche discipline niet zoo streng als de Duitse onder de "Pickelhaubers" gehandhaafd wordt'. Daarmee wordt er een erg negatief beeld van deze militairen geschetst, als 'vechtjassen' die geen discipline kende, zonder ook maar enige aandacht te geven aan de bij vechtpartij betrokken Nijmegenaren. Het gedrag van de militairen wordt enigszins genuanceerd door op te merken dat het hier om 'jonge mannen' ging die nog in hun proefperiode verkeerden. Toch blijft het merkwaardige aan dit bericht dat het überhaupt over Duitsers gaat. Deze groep 'buitenlanders' zou volgens de nieuwe selectie- en keuringseisen niet meer geworven mogen worden te Nijmegen. Het meest voor de hand liggende is dat het hier om militairen gaat uit Harderwijk die na de sluiting in 1909 overgeplaatst werden naar Nijmegen.

1920

Op 22-5-1920 werd in *De Gelderlander* geschreven over een propagandadag van het Nijmeegsche drankweercomit . ²⁰⁹ Deze organisatie had, zoals uit de naam wel blijkt, tot doel om het drankgebruik onder de bevolking terug te dringen. Hiervoor werden allerlei activiteiten georganiseerd ter ontspanning, zoals toneel en leesclubs, die ervoor moesten zorgen dat jongeren niet in aanraking zouden komen met alcohol. Volgens het krantenbericht zou er op deze dag een optocht van het Nijmeegsche drankweercomit  begeleid worden door het muziekkorps van de Koloniale Reserve. Het gaat hier om een vrij kort nieuwsbericht dat laat zien dat er vanuit de Koloniale Reserve geprobeerd werd om aan het negatieve imago van drankgebruik en dronkenschap te ontkomen. Zoals uit hoofdstuk 1 al duidelijk is geworden kampte ook de Koloniale Reserve met drankmisbruik. ²¹⁰ Het past daarmee in de lijn der verwachting dat er geprobeerd werd om deze problematiek terug te dringen. In Nijmegen werd dit onder andere gedaan door het handgeld vast te zetten en maar een beperkt deel uit te keren bij indiensttreding. ²¹¹ De narratieve structuur van dit bericht is er vooral op gericht om het positieve te benadrukken. In het bericht wordt bijvoorbeeld niet ingegaan op het feit dat militairen van de Koloniale Reserve ook wel eens beschonken waren en voor overlast zorgden. Het beeld dat hier naar voren komt is dat van een maatschappelijk betrokken korps. In het korte nieuwsbericht worden verder geen toespelingen gedaan ten aanzien van de Koloniale Reserve. De inhoud van het beeld blijft daardoor onduidelijk, maar zal logischerwijs samenhangen met het ‘beschaafde’ en ‘civiele’ karakter dat de militaire autoriteiten wilden benadrukken.

Een aantal maanden later op 26-10-1920 verscheen in *De Gelderlander* een bericht over de aanhouding van Duitse militairen die dienst wilden nemen bij de Koloniale Reserve. ²¹² Deze militairen werden naar Harderwijk gezonden, omdat er in Nijmegen niet langer buitenlanders werden geworven. Het opvallende aan dit korte nieuwsbericht is dat er over ‘ongewenscht’ wordt gesproken. Daarmee lijkt het erop dat het ‘buitenlandse’ element een negatieve connotatie had bij de militaire autoriteiten en de lokale bevolking. Dit wordt ondersteund door de literatuur van Verhoeven en Bossenbroek die aangeven dat buitenlanders veelal voor problemen zorgden. De aanwezigheid van buitenlandse militairen maakte het lastig om de discipline onder de manschappen te handhaven. ²¹³ Het is dan ook niet vreemd dat er in Nijmegen werd besloten om geen buitenlanders meer te werven. Daarmee kan gesteld worden dat de Koloniale Reserve zich ontdaan had van de negatieve aspecten die geassocieerd werden met Harderwijk. De tijd van het vreemdelingenlegioen, met alle daarmee verbonden ‘taal-, cultuur-, en loyaliteitsproblemen’ was voorbij. ²¹⁴ Dit zou het voor de bevolking makkelijker maken om zich betrokken te voelen bij het koloniale leger. Het beeld dat uit dit bericht naar voren komt is dat van een streng en gedisciplineerd opleidingsinstituut, dat alleen maar de beste Nederlandse militairen wilde selecteren.

²⁰⁹ ‘Optocht’, *De Gelderlander* (22 mei 1920), 2.

²¹⁰ Hooghoff, *Bandoeng*, 36.

²¹¹ Konst, *De Koloniale Reserve*, 6.

²¹² ‘Ongewenscht’, *De Gelderlander*, 3.

²¹³ Verhoeven, *Het vergeten korps*, 60.

²¹⁴ *Ibidem*, 60.

1930

Op 11-3-1930 verscheen in *De Gelderlander* een stuk over een toespraak in het Christelijk militair tehuis waarbij soldaten van de Koloniale Reserve aanwezig waren.²¹⁵ De legerpredikant en spreker zijn zeer lovend over de Koloniale Reserve. Zo wees de legerpredikant erop dat 'het beschavingspeil der soldaten van de Koloniale Reserve zoo prachtig gestegen is. Indië is niet langer het land van de verloren zoons en van hen, wien de grond van het vaderland te warm was geworden onder de voeten'. Deze uitspraak die als zeer positief te omschrijven is sluit aan bij de veranderende beeldvorming over de koloniale militairen in het algemeen.²¹⁶ Tegenover het statusverlies in Indië zelf, stond een groeiende erkenning in het moederland. In de Nederlandse samenleving raakte de koloniale militairen steeds meer uit het verdomhoekje. Dit zien we ook terug in de narratieve structuur van het verhaal die er vooral op gericht is om het positieve te benadrukken. De spreker, van wie de naam onbekend is, begon 'met lof te brengen aan hen die onze koloniën met toewijding dienden in onzen tijd'. Dat zijn 'mannen van karakter, beschaving en ontwikkeling – onze besten krachten gaan thans naar ons Insulinde, dat vooral in de tegenwoordige tijdsomstandigheden eerste klas werkers noodig heeft om de verdere ethische en economische ontwikkeling van Nederlands-Indië in goede banen te leiden'. Zoals uit het voorgaande blijkt, wordt vooral de nadruk gelegd op het positieve, dat wil zeggen de bijdrage van het leger aan de voorspoed van Nederland. Over de negatieve kanten van de militaire aanwezigheid of het dienen in het korps wordt eigenlijk niets gezegd. Op slechts één plaats in de tekst wordt aangegeven dat het militaire leven in Indië zijn 'licht- en schaduwzijde heeft'. Daaraan wordt toegevoegd dat de omstandigheden voor de militairen van het Nederlands-Indische Leger de laatste jaren zijn verbeterd. Het meest opvallende aan dit bericht is dat de spreker een beroep doet op 'de beteren onder de jongeren als zij kaerels van karakter zelfbeheersing en sta-vast zijn om ook hun oogen te richten naar Indië'. Dit is een typisch stukje propaganda voor het Indische Leger, dat moeite had om voldoende kaderpersoneel te werven. Het beeld dat hier wordt benadrukt is van 'stoere' en 'standvastige' militairen die zich wisten te beheersen. De eigenschappen waar de Koloniale Reserve naar op zoek was.

Een ander bericht uit dat jaar dat eveneens gaat over de dienstneming in het Nederlands-Indische Leger verscheen op 7-11-1930 in de *PGNC*.²¹⁷ In dit krantenbericht, dat geschreven werd door een 'oud-gediende', staat dat bij de Koloniale Reserve geen vreemdelingen meer werden aangenomen. Deze man is er van overtuigd dat men er goed aan had gedaan om deze 'verderfelijken maatregel tot aanvulling' af te schaffen.²¹⁸ De auteur geeft aan dat 'het gehalte der Europeanen in het leger van de vorige eeuw al voldoende was en er sedert nog reusachtig op vooruit is gegaan'. Naar aanleiding van zijn bezoek aan Koloniale Reserve constateert de oud-militair dat het korps aan de hoge eisen voldoet. Alleen al de uitstraling van de militairen bij zijn bezoek aan de Koloniale Reserve versterkte zijn oordeel. Bij een bijeenkomst met Hollandsche officieren zegt hij het volgende daarover: 'Mijne heeren, het soldatenmateriaal is hier goed, waar zulks niet het geval mocht zijn, moet dat aan u liggen'. Hij vervolgt zijn verhaal door te stellen dat bij 'elk Nederlandsch regiment infanterie' een compagnie

²¹⁵ 'Christelijk Militair Tehuis. Indië en het werk wat dat daar door en voor de militairen verricht wordt', *De Gelderlander* (11 maart 1930), 6.

²¹⁶ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 233.

²¹⁷ 'Dienstneming in het Indische Leger', *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (7 november 1930), 5.

²¹⁸ Hiermee wordt bedoeld dat er in eerste instantie (gedurende de negentiende eeuw) veelal buitenlanders werden geworven om aan voldoende manschappen te komen voor het Nederlands-Indische Leger.

van de Koloniale Reserve ingedeeld moeten worden, 'om als ruggengraat te dienen, want het zijn gewoonweg prachtsoldaten'. Over het geheel genomen is de auteur dus zeer positief over de Koloniale Reserve. Het beeld dat hier naar voren komt is van een keurkorps waar het gehele Nederlandse leger een voorbeeld aan zou kunnen nemen. De enige kritische opmerking die hij plaatst, is dat niet alleen de kwaliteit maar ook de kwantiteit naar behoren moet zijn. De vaderlandse pers zou zich daarvoor moeten inspannen door vooroordelen over het leger weg te nemen, want er was een grote behoefte aan kaderpersoneel in Indië. De narratieve structuur of het frame van deze tekst is er vooral op gericht om te laten zien wat voor goed werk de Koloniale Reserve deed. Daarbij probeert hij twijfels weg te nemen voor dienstneming, door te benadrukken dat de overgang tussen Nederland en Nederlands-Indië steeds beter wordt geregeld. Het gaat hier bijvoorbeeld om de leefomstandigheden, gunstige pensioenvoorzieningen en de mogelijkheid om verlof op te nemen. De auteur wil namelijk met zijn betoog bereiken dat meer mensen zich zouden aanmelden voor de koloniale dienst om zo beter aan de prangende vraag vanuit Indië te kunnen voldoen.

1940

Op 4-3-1940 verscheen in de *PGNC* een bericht over de deelname van een aantal militairen aan een stille omgang.²¹⁹ In dit bericht, dat duidelijk getekend wordt door de dreigende inval van Nederland door de Duitsers, gaat het over de herdenking van het Heilig Mirakel van Amsterdam. Het gaat hier om een soort pelgrimage die veel mensen trok. De narratieve structuur of frame van het bericht is vooral gericht op de pelgrimage en het grote aantal mensen dat hierop afkwam. Dat neemt niet weg dat er ook een heldhaftig beeld geschetst wordt van de militairen. In dit bericht gaat het dan over 'degenen, die bereid zijn het eerste en grootste offer te brengen voor het vaderland, kracht en hulp zoeken in het gebed en aan deze pelgrimage met deze intentie van harte deelnamen.' Uit dit citaat valt op te maken dat het gehalte en moreel van de koloniale militairen steeds beter werd.²²⁰ Er ontstond onder de Nederlandse bevolking steeds meer erkenning voor de militairen. Voor de maatschappelijke positie van de koloniale militair hoefde niemand zich meer te schamen, zijn status nam in de loop van de twintigste eeuw toe.²²¹ Dit zien we ook terug in de toon van de berichtgeving die als positief te omschrijven is. Het bijzondere aan dit bericht is dat het de indruk geeft alsof de deelname aan de pelgrimage vanzelfsprekend was. Het zou dus zo kunnen zijn dat de beeldvorming over de Koloniale Reserve zo is veranderd dat mensen er niet meer van opkeken. Het beeld lijkt daarmee ook een religieus en beschaafd karakter te krijgen. Militairen van de Koloniale Reserve gingen klaarblijkelijk uit vrije wil naar dergelijke bijeenkomsten, wat erop kan duiden dat het imago van de militairen, een geheel andere connotatie had gekregen. Voorheen – en zeker in de beginperiode van de Koloniale Reserve – werden militairen gezien als zondaars, iets wat nu geheel niet meer van toepassing leek.²²²

Later dat jaar op 6-4-1940 verscheen in *De Gelderlander* een bericht over de deelname van de Koloniale Reserve aan de Vierdaagse die op komst was.²²³ Het gaat hier om een vrij feitelijk bericht waarin dit wordt aangekondigd. De toon van het bericht en de narratieve structuur die gehanteerd wordt, zijn niet heel erg uitgesproken, maar zouden toch als positief omschreven kunnen worden. In het bericht gaat het namelijk over 'de kranige manschappen van het K.N.I.L.' een omschrijving die aansluit bij het imago van het KNIL, dat destijds vooral bekendstond vanwege zijn goed opgeleide en gedisciplineerde troepen. Door in de krant aandacht te besteden aan de deelname van de Koloniale Reserve, die immers een onderdeel vormde van het KNIL, werd daarmee ook de beeldvorming over de Koloniale Reserve beïnvloed. Het legeronderdeel had in de loop der tijd steeds meer naamsbekendheid verworven, ook op nationaal niveau door de deelname aan allerlei wandel- en sportevenementen.²²⁴ Het imago of beeld van de Koloniale Reserve werd als gevolg hiervan beter, maar leidde niet per se tot een toename in het aantal militairen, zoals bleek uit hoofdstuk 1. Wat betreft het mogelijke verband met het beleid van de overheid om meer militairen te werven voor het KNIL, valt niet met zekerheid te zeggen in welke mate de overheid hierin een sturende rol heeft gehad. Wel kan

²¹⁹ 'De stille omgang. De eerste Zondag 20.000 deelnemers, *De Gelderlander* (4 maart 1940), 6.

²²⁰ N.T. Konst, *De Koloniale Reserve*, 82.

²²¹ Bossenbroek, *Volk voor Indië*, 238-239.

²²² Verhoeven, *Het vergeten korps*, 44-45.

²²³ 'De Vierdaagsche op komst, zij marcheren mee', *De Gelderlander* (6 april 1940), 9.

²²⁴ Kabbedijk, 'Koloniaal', 183.

vastgesteld worden dat de positieve berichtgeving invloed gehad zal hebben om de Koloniale Reserve onder de publieke aandacht te brengen via dit soort evenementen.²²⁵

²²⁵ Hierbij zal meegespeeld hebben dat de Koloniale Reserve onder de lokale middenstand en bij de jonge meisjes op veel aanzien kon rekenen. De jonge meisjes waren erg onder de indruk van de stoere mannen in mooie uniformen die achter het muziekkorps aan door de stad marcheerden en naar de Oost zouden vertrekken. Hooghoff, *Bandoeng*, 36.

Deelconclusie kwalitatieve analyse

In de kwalitatieve analyse zijn voor elk decennium, waar mogelijk, twee krantenberichten geselecteerd die vervolgens onderworpen zijn aan een tekstuele analyse. Uit de tekstuele analyse blijkt dat er een duidelijke verschuiving waarneembaar is in de beeldvorming over de Koloniale Reserve. In de beginperiode van het korps is er nog twijfel over het gehalte van de troepen, iets wat we terugzien in de berichten uit 1890, 1900 en 1910, waar nog over 'sujetten' en 'vreemdelingen' wordt gesproken. Vanaf 1920 en met name in 1930 is er een zichtbare verandering in de inhoud van het beeld. Vanaf 1930 wordt er letterlijk gesproken over het toegenomen 'beschavingspeil' en het 'standvastige' karakter van de manschappen van de Koloniale Reserve. Dit duidt erop dat dienstneming bij de Koloniale Reserve niet langer als een wanhoopsdaad gezien werd. Op basis van de hier bestudeerde kranten lijkt het alsof er in de jaren '20 en '30 een verandering optrad in de beeldvorming over de Koloniale Reserve. Een gegeven dat aansluit op de strengere rekruterings-eisen en andere samenstelling die in de jaren '20 werden ingevoerd door het Ministerie van Koloniën. Deze maatregelen lijken, op basis van de hier beschreven gebeurtenissen, effect gehad te hebben op het gehalte en imago van de militairen dat volgens de berichtgeving verbeterde. Wanneer deze verandering plaatsvindt en of deze waarneming breed gedragen werd, is niet precies te zeggen. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op een volledige analyse van de jaren '20 en '30, omdat dit onderzoek heeft aangetoond dat er in deze periode een verschuiving in de beeldvorming heeft plaatsgevonden.

Conclusie

In de literatuur wordt gesteld dat er een verbetering optreedt in de kwaliteit en het imago van de Koloniale Reserve in Nijmegen. De vraag die centraal stond in dit onderzoek was: In hoeverre veranderde de beeldvorming over de Koloniale Reserve in de periode 1890-1940? Om deze vraag te beantwoorden is gebruik gemaakt van een kwantitatieve- en kwalitatieve analyse, waarbij twee kranten, *De Gelderlander* en de *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (PGNC) onderzocht zijn. Dit onderzoek heeft aangetoond dat er een 'lichte verandering' waarneembaar is in de beeldvorming over de Koloniale Reserve. Waar de berichtgeving in 1900 en 1910 vaak ging over ongeregelheden bij de Koloniale Reserve en negatief van toon was, zien we dit in de jaren '20 en '30 afnemen. De berichtgeving in beide kranten heeft een positievere toon en spreekt in 1930 zelfs over het toegenomen 'beschavingspeil' van de Koloniale Reserve. Deze verschuiving in toonzetting hangt samen met de nieuwe functie van de Reserve die zich steeds meer als kaderinstituut, dat wil zeggen als een opleidingsinstituut voor officieren en onderofficieren, ging profileren in de jaren '20.

Het bijzondere aan de berichtgeving is dat de twijfel die er in 1890 nog was over de Koloniale Reserve in 1930 niet meer terug te vinden is in de geanalyseerde krantenberichten. Deze waarneming sluit aan op de literatuur van Verhoeven die eenzelfde trend waarnam, maar dit niet kon onderbouwen met voorbeelden. Daarmee kan geconcludeerd worden dat het beleid vanuit het Ministerie van Koloniën en Oorlog volgens de krantenberichten zijn effect heeft gehad. Door de toegenomen zichtbaarheid van het korps binnen de stad via het muziekkorps en de deelname aan allerlei (sport) evenementen, is de beeldvorming op een positieve manier beïnvloed. De bevolking kwam via de krant vooral in aanraking met de positieve aspecten van de aanwezigheid van de Koloniale Reserve. In krantenberichten uit 1920 en 1930 zien we dit duidelijk terug doordat er over het 'krijgshaftigen' en 'standvastige' karakter en de goede conditie van de Koloniale Reserve wordt gesproken. Daarbij wordt geïmpliceerd dat het gehele Nederlandse leger een voorbeeld zou moeten nemen aan de mannen van de Koloniale Reserve. Deze omschrijving past geheel in de woorden van Verhoeven die aangeeft dat de Koloniale Reserve rond 1930 'van een zootje ongeregeld omgetoverd was in een keurkorps'. Dit wordt verder onderbouwd doordat er geen duidelijke verschillen zijn in de berichtgeving van beide kranten in de gehele periode. Wat erop duidt dat er onder de bevolking van Nijmegen mogelijk een vrij 'eenduidig' beeld bestond over de Koloniale Reserve.

Daarmee heeft deze studie een bijdrage geleverd aan het onderzoek naar de Koloniale Reserve in Nijmegen. Het onderzoek bevestigt dat de bestaande aannames van Verhoeven over een verbetering van het imago van het korps in de loop van de jaren '30 kloppen. Het leerzame aan deze studie is dat het ons attent maakt op de sturende rol die kranten gespeeld kunnen hebben bij het beeld dat mensen hadden van de Koloniale Reserve. Het valt namelijk niet uit te sluiten dat kranten via de Rijksoverheid zijn beïnvloed in de wijze waarop zij berichtten over de Koloniale Reserve. Een gegeven dat vandaag de dag nog steeds actueel is, gezien de almaar groeiende rol van verschillende media en de invloed die overheden daarop willen uitoefenen. Hoewel we niet meer precies kunnen achterhalen hoe de bevolking en de gemeente Nijmegen er destijds zelf over dachten, is het wel mogelijk om een idee te krijgen van het nieuws dat men tot zich kreeg. Dit zegt namelijk veel over de manier waarop de samenleving over de Koloniale Reserve dacht. Vervolgonderzoek zou zich kunnen richten op een volledige analyse van de berichtgeving in de jaren '20 en '30, omdat dit onderzoek heeft aangetoond dat er in deze periode een verschuiving in de beeldvorming heeft plaatsgevonden. Daarnaast zou verder

onderzocht kunnen worden in welke mate de gemeente Nijmegen of de overheid invloed heeft uitgeoefend op de berichtgeving – en dus indirect op de beeldvorming – over de Koloniale Reserve.

Bibliografie

Archieven

Regionaal Archief Nijmegen (RAN), 'Fotocollectie', inventarisnummer F1659.

Regionaal Archief Nijmegen (RAN), 'Fotocollectie', inventarisnummer F18114.

Regionaal Archief Nijmegen (RAN), 'Fotocollectie', inventarisnummer F28151.

Regionaal Archief Nijmegen (RAN), 'Fotocollectie', inventarisnummer: F53390.

Regionaal Archief Nijmegen (RAN), Secretarie Gemeente Nijmegen 1810-1946, Brief van de minister van Koloniën betreffende de voorgevallen ongeregeligheden bij de Koloniale Reserve, inventarisnummer 12834.

Regionaal Archief Nijmegen (RAN), Secretarie Gemeente Nijmegen 1810-1946, Notulen van besloten raadsvergaderingen, inventarisnummer 194 en 195.

Regionaal Archief Nijmegen (RAN), Secretarie Gemeente Nijmegen 1810-1946, 1.1.1.1. Gemeenteraad 1-41103 'Raadssignaten', notulen van raadsvergaderingen, inventarisnummer 78, 79, 80 en 86.

Regionaal Archief Nijmegen (RAN), 174 Wethouder J.H. Graadt van Roggen over de uitleg van de stad 1852-1905, inventarisnummer 39.

Kranten

'Begroting van Nederlandsch-Indië voor het dienstjaar 1898', *Nieuwe Rotterdamsche Courant* (6 november 1897), 1.

'Christelijk Militair Tehuis. Indië en het werk wat dat daar door en voor de militairen verricht wordt', *De Gelderlander* (11 maart 1930), 6.

'De stille omgang. De eerste Zondag 20.000 deelnemers', *De Gelderlander* (4 maart 1940), 6.

'De Vierdaagsche op komst, zij marcheren mee', *De Gelderlander* (6 april 1940), 9.

'Dienstnemen', *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (26 juni 1910), 6.

'Dienstneming in het Indische Leger', *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (7 november 1930), 5.

'Koloniale Reserve', *De Tijd: godsdienstig-staatkundig blad* (15 september 1906), 1.

'Nijmegen, 22 december', *Provinciale Geldersche en Nijmeegsche Courant* (23 december 1890), 2.

'Ongewenscht', *De Gelderlander*, 3.

'Optocht', *De Gelderlander* (22 mei 1920), 2.

'Straatgevecht....', *De Gelderlander* (28 december 1910), 3.

'Verplaatsing Kol. Reserve.', *Algemeen Handelsblad* (12 september 1906), 1.

Websites

Genealogie Bakker, 'Het Koloniaal Werfdepot' <<http://www.genealogiebakker.nl/histories/koloniaalwerfdepot.php>> [geraadpleegd op 17-5-2016].

Huis van de Nijmeegse Geschiedenis, 'Voorpagina'
<<http://www.huisvandenijmeegsegeschiedenis.nl/info/Voorpagina>> [geraadpleegd op 17-05-2016].

Koninklijke Bibliotheek, 'Delpher' <<http://www.delpher.nl/>> [geraadpleegd op 02-06-2016].

Legerplaats, 'Nijmegen' <<http://www.legerplaats.nl/>> [geraadpleegd op 17-5-2016].

Legerplaats, 'Zupthen' <http://www.legerplaats.nl/zutphen/_zutphen.htm> [geraadpleegd op 17-05-2016].

Regionaal Archief Nijmegen, 'kranten'
<http://studiezaal.nijmegen.nl/ran/_intro.aspx?bsoorten_28785236> [geraadpleegd op 02-06-2016].

Literatuur

Ankersmit, Frank, *De navel van de geschiedenis, over interpretatie representatie en historische realiteit* (Groningen, 1990).

Bingham, Adrian, 'The digitization of Newspaper Archives: Opportunities and Challenges for Historians', in: *Twentieth Century British History* 21:2 (2010), 225-231.

Bosma, Ulbe en Kees Mandemakers, 'Indiëgangsters: sociale herkomst en migratiemotieven (1830-1950). Een onderzoek op basis van de Historische Steekproef Nederlandse bevolking (HSN), in: *BMGN-LHCR* 123:2 (2008), 162-184.

Bossenbroek, Martin Philip, *De werving van Europese militairen voor de Nederlandse koloniale dienst 1814-1909* (Amsterdam, 1992).

Brabers, Jan (red.), *Nijmegen. Geschiedenis van de oudste stad van Nederland, deel 3: Negentiende- en twintigste eeuw* (Wormer, 2005).

Brand, M., 'Strijd om de beeldvorming bij militaire operaties. Vormen sociale media als Youtube en Twitter een nieuw mijnenveld', in: *Militaire Spectator* 80:4 (2011), 163-174.

Brinkhoff, J.M.G.M., *Een eeuw De Gelderlander-Pers 1848-1948* (Nijmegen, 1948).

Broersma, Marcel (red.), *Form and style in Journalism. European newspapers and the representation of news 1880-2005* (Leuven, 2007).

Bruno Blondé e.a., *Trend en Toeval: inleiding tot de kwantitatieve methoden voor historici* (Leuven, 2012).

De Moor, Jaap, *Met klewang en karabijn: een militaire geschiedenis van Nederlands-Indië (1815-1949)*, in: Jaap R. Bruijn, *Met man en macht: de militaire geschiedenis van Nederland 1550-2000* (Amsterdam, 2004).

De Vries, Johannes, *Nieuw Nijmegen 1870-1970. Moderne economische geschiedenis van de stad Nijmegen* (Tilburg, 1969).

Den Hertog, Hans, *De militair-geneeskundige verzorging in Atjeh, 1873-1904* (Amsterdam, 1991).

Dobson, Miriam en Benjamin Ziemann (red.), *Reading Primary Sources. The Interpretation of Texts from Nineteenth- and Twentieth-Century History* (Londen, 2008).

Ekkers, P. en T. Ganzevles, 'Ruimtelijke ontwikkeling in de negentiende en twintigste eeuw', in: J. Brabers (red.), *Nijmegen: geschiedenis van de oudste van Nederland. Negentiende en twintigste eeuw* (Wormer, 2005), 23.

Entman, Robert M., 'Framing: Toward Clarification of a Fractured Paradigm', in: *Journal of Communication* 43:4 (1993), 51-58.

Groen, P.M.H., 'De eindafrekening: militaire resultaten van de tweede politionele actie', in: *Mededelingen van de Sectie Militaire geschiedenis, Landmachtstaf* 12:1 (1989), 112-170.

Groen, P.M.H., 'Koloniale Politiek en militaire geschiedschrijving', in: *Mededelingen van de Sectie Militaire Geschiedenis* 6:1 (1983), 93-119.

- Grünfeld, Hans, *De Nederlandse pers en het beeld van Joden: in artikelen over de Tweede Wereldoorlog* (Amsterdam 1989).
- Hooghoff, Pieke, *Bandoeng aan de Waal. Indische Nijmegenaren in het begin van de twintigste eeuw* (Nijmegen, 2000).
- Hudson, Pat, *History by number. An introduction to quantitative approaches* (London, 2000).
- Jansen, Harry, *Triptiek van de Tijd. Geschiedenis in drievoud* (Nijmegen, 2010).
- Kabbedijk, A.H., 'Koloniaal, van scheldwoord tot onderscheiding', in: *De onderofficier, maandblad voor onderofficieren van de Koninklijke Landmacht* 33:6 (1991), 177-186.
- Kammelar, Rob, 'De Koloniale Reserve in Zutphen 1890-1912', in: *Zutphen, tijdschrift over de historie van Zutphen en omgeving* 30:3 (2011), 75-82.
- Kammelar, Rob, 'De Zutphense Courant en de afschaffing van het dagbladzegel', in: *Zutphen, tijdschrift over de historie van Zutphen en omgeving* 29:2 (2010), 45-49.
- Kester, Bernadette, e.a., *Focus op Korea: de rol van de Nederlandse pers in de beeldvorming over de Korea-oorlog 1950-1953* (Den Haag, 2000).
- Klep, Paul M.M., 'De economische en sociale geschiedenis van de twintigste eeuw', in J. Brabers (red.), *Nijmegen: geschiedenis van de oudste van Nederland. Negentiende en twintigste eeuw* (Wormer, 2005), 264-282.
- Konst, N.T., *De Koloniale Reserve en de werving van militairen voor Nederlands-Indië, 1890-1940* (Nijmegen, 1979).
- Lacey, Nick, *Image and Representation. Key Concepts in Media Studies* (New York, 1998).
- Lanzing, Fred, *Soldaten van smaragd: mannen, vrouwen en kinderen van het KNIL* (Amsterdam, 2005).
- Nabuurs, Nel en Leon Gruppelaar, 'De macht van het getal: naar een katholiek evenwicht, 1814-1898', in: J. Brabers (red.), *Nijmegen: geschiedenis van de oudste van Nederland. Negentiende en twintigste eeuw* (Wormer, 2005), 233-235.
- Netherlands Data Archive en Nijmegen Institute for Cognition and Information, *Optical character recognition in the historical discipline: proceedings of an international workshop organized by: Netherlands Data Archive and Nijmegen Institute for Cognition and Information* (Göttingen, 1993).
- Pikkemaat, Guus, *De Geschiedenis van Nijmegen* (Nijmegen, 1988).
- Richardson, John E., *Analysing Newspapers. An approach from critical discourse analysis* (Basingtoke, 2007).

Smelik, Anneke, Rosemarie Buikema en Maaïke Meijer, *Effectief Beeldvormen. Theorie, analyse en praktijk van beeldvormingsprocessen* (Assen, 1999).

Teitler, G. en J. Hoffenaar (red.), *De politionele acties: afwikkeling en verwerking* (Amsterdam, 1990).

Teitler, G., 'Manpower problems and manpower policy of the Dutch Colonial Army', in: *Acta Politica* 14:1 (1979), 71-94.

Van Cruyningen, Piet, 'Militairen als economische motor', in: Ingrid van der Vlis, *Militairen op de Veluwe. Een geschiedenis van landschap & bewoners* (Amsterdam, 2012), 237-265.

Van der Vlis, Ingrid, *Militairen op de Veluwe. Een geschiedenis van landschap & bewoners* (Amsterdam, 2012).

Van Vree, Frank, *De Nederlandse pers en Duitsland 1930-1939: een studie over de vorming van de publieke opinie* (Groningen, 1989).

Vella, Stephen, 'Newspapers', in: Miriam Dobson en Benjamin Ziemann (red.), *Reading Primary Sources. The Interpretation of Texts from Nineteenth- and Twentieth-Century History* (Londen, 2008), 192-204.

Verhoeven, Clemens, *Het vergeten korps, De geschiedenis van de koloniale reserve* (Nijmegen, 2012).

Wiegerinck, R., *Laatste druk aan de Waal. De Gelderlander 1848-2009*. (Nijmegen, 2009).

Zwitzer, H.L. en C.A. Heshusius, *Het Koninklijk Nederlands-Indische leger 1830-1950: een terugblik* (Den Haag, 1977).

Bijlagen

Lijst met gebruikte termen in de kwantitatieve - en kwalitatieve analyse

Algemeen

Beeldvorming: Een proces; het is iets dat ontstaat. Het gaat dan om bepaalde voorstellingen en denkbeelden met betrekking tot personen, zaken, feiten en dergelijke.

Framing: Hiermee wordt bedoeld dat de historicus zich afvraagt in welke mate een bepaald verhaal geconstrueerd wordt. Bij 'framing' worden er namelijk bepaalde aspecten meer benadrukt of herkenbaar gemaakt, terwijl andere aspecten achterwege gelaten worden

Toon

Gekozen termen in analyse:

Positief: Een voorbeeld van een positief bericht is als er bijvoorbeeld wordt benadrukt dat de Koloniale Reserve goed werk deed of dat er een duidelijke verandering waarneembaar was in het beschavingspeil van de militairen.

Neutraal: Wanneer er vooral een feitelijke beschrijving van gebeurtenissen wordt gegeven. Bijvoorbeeld de aankondiging van een concert of het vertrek van een detachement naar Nederlands-Indië.

Negatief: Een negatief bericht gaat bijvoorbeeld over militairen die aangehouden werden of mensen die hun twijfel hadden bij de Koloniale Reserve. Dit soort berichten geven een negatief beeld over de Koloniale Reserve.

Doel

Gekozen termen in analyse:

Reflecteren: met reflecteren wordt bedoeld dat de auteur van het bericht terugkijkt op een bepaalde periode of situatie. Daarbij kan het bijvoorbeeld gaan over het moeizame verloop van de aanbesteding van de nieuwe kazerne voor de Koloniale Reserve.

Informereren: heeft vooral betrekking op verstrekken van gegevens/informatie waarbij er geen oordeel wordt gegeven.

Overtuigen: de schrijver wil dat de lezer zijn mening overneemt.

Evalueren: heeft vooral tot doel om te kijken in hoeverre iets afwijkt van het geheel en ligt dichtbij de term reflecteren.

Reclame: heeft vooral betrekking op het verkopen of in de markt zetten van iets, in het geval van de koloniale Reserve bijvoorbeeld de aanbesteding van goederen of het werven van nieuwe vrijwilligers via wervings-affiches.

Thema's

De hier gekozen termen kwamen veelvuldig terug in de zelf ontwikkelde dataset van de kranten. Met deze termen is vervolgens bij de kolom informatie geteld hoe vaak er over deze thema's werd bericht in beide kranten:

- Muziekkorps
- Ontslag
- Aanhouding
- Begrafenis/overlijden
- Vertrek
- Detachering
- Beëdiging
- Wandelevenementen
- Aanbesteding
- Oefeningen

Excel-bestand krantenanalyse

Op de volgende bladzijden vindt u de afbeeldingen van de dataset. Deze zijn ook nog te raadplegen in een zip-bestand waarin het gebruikte Excel-bestand is terug te vinden.

Datum	Krant (uitgever)	Auteur	Soort bericht	Info	Taal- en woordgebruik	Toon	Doel	Pagina	Voorpagina of elders
11-01-1890	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	koloniaal beleid	formeel	neutraal	informer	1-4	V
21-01-1890	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Bank (beurs)	formeel	neutraal	informer	3-4	E
03-02-1890	De Gelderlander							1-4	
04-03-1890	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Bank (beurs)	formeel	neutraal	informer	2-4	E
10-09-1890	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over oprichting v	formeel	neutraal	informer	2-4	E
11-11-1890	De Gelderlander	ingezonden stuk	nieuwsbericht	Bericht over twee kazern	formeel	neutraal	evaluer	3-4	E
01-04-1890	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Bank (beurs)	formeel	neutraal	informer	3-4	E
22-06-1890	PGNC							5-12	
29-07-1890	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Bank (beurs)	formeel	neutraal	informer	3-4	E
09-09-1890	PGNC	andere krant	nieuwsbericht	Koninklijk besluit tot opr	formeel	neutraal	informer	2-4	E
11-09-1890	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Komst van de tot commai	formeel	neutraal	informer	2-4	E
01-11-1890	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verslag over bezoek aan	informeel	neutraal	evaluer	1-6	V
04-11-1890	PGNC	auteur onbekend	commentaar	Verzoek van soldaat om t	formeel	neutraal	informer	2-4	E
07-11-1890	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Bank (beurs)	formeel	neutraal	informer	3-4	E
12-11-1890	PGNC							1-6	
13-12-1890	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Majoor J.F.D Bruinsma, cc	formeel	neutraal	informer	2-4	E
23-12-1890	PGNC	andere krant	commentaar	Weerlegging van Zutf. Ct	formeel	positief	overtuig	2-4	E
12-1-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ontslag van militair uit V	formeel	neutraal	informer	1-6	V
18-1-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bal door onderofficiersv	formeel	neutraal	informer	5-6	E
19-1-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bal door onderofficiersv	formeel	neutraal	informer	5-6	E
11-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Tweede prijs behaald bij	formeel	neutraal	informer	1-14	V
11-2-1900	De Gelderlander	ingezonden stuk	nieuwsbericht	Verkoop van diverse buit	formeel	neutraal	informer	3-14	E
11-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Militairen van de Kolonia	formeel	neutraal	informer	11-14	E
11-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Militairen van de Kolonia	formeel	neutraal	informer	13-14	E
13-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	commentaar	Afgelopen jaar 37 soldate	formeel	positief	informer	1-6	V
14-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Voordracht waarbij muzie	formeel	neutraal	informer	5-6	E
16-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Voordracht waarbij muzie	formeel	neutraal	informer	5-6	E
17-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Voordracht over Zuid-Afr	formeel	neutraal	informer	5-6	E
18-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Voordracht over Zuid-Afr	formeel	neutraal	informer	5-6	E
22-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verslag over voordracht €	formeel	neutraal	informer	5-6	E
22-2-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verslag over voordracht €	formeel	neutraal	informer	5-6	E
2-3-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Inwijding van vrijwillige l	formeel	neutraal	informer	4-6	E
4-3-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	muziekkorps	formeel	neutraal	informer	2-16	E
22-3-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	aanhouding van vermiste	formeel	neutraal	informer	4-6	E
25-3-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	verlof van militairen uit c	formeel	neutraal	informer	1-22	V
27-3-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Op valkhof worden gedui	formeel	neutraal	informer	4-6	E
28-3-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	arrestatie van soldaat var	formeel	neutraal	informer	1-6	V
30-3-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	foto van monument voor	formeel	neutraal	informer	4-6	E
31-3-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	muziekkorps koloniale re	formeel	neutraal	informer	5-6	E
5-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	overplaatsing van luitena	formeel	neutraal	informer	4-6	E
7-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	bericht over aantal vrijw	formeel	neutraal	informer	4-6	E
10-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bijeenkomst georganisee	formeel	neutraal	informer	4-6	E
12-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overplaatsing van 42 mar	formeel	neutraal	informer	4-6	E
19-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair	formeel	neutraal	informer	4-6	E
22-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitvoering Muziekkorps	formeel	neutraal	informer	1-18	V
22-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitvoering Muziekkorps f	formeel	neutraal	informer	2-18	E
22-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Viering vijfjarig bestaan €	formeel	neutraal	informer	15-18	E
24-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Viering vijfjarig bestaan €	formeel	neutraal	informer	1-6	V
25-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitvoering Muziekkorps f	formeel	neutraal	informer	5-6	E
25-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ontslag van twee soldate	formeel	neutraal	informer	1-6	V
26-4-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitvoering Muziekkorps f	formeel	neutraal	informer	5-6	E
11-5-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging dat detach	formeel	neutraal	informer	5-6	E
17-5-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Militairen bij muziekkorp	formeel	neutraal	informer	4-6	E
20-5-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanbesteding van goede	formeel	neutraal	reclame	6-16	E
20-5-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concerten op Valkhof do	formeel	neutraal	informer	2-16	E
22-5-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concerten op Valkhof do	formeel	neutraal	informer	5-6	E
24-5-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concerten op Valkhof do	formeel	neutraal	informer	7-8	E
3-6-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanbesteding van goede	formeel	neutraal	informer	10-18	E
10-6-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ontslag van soldaat van c	formeel	neutraal	informer	1-20	V
20-6-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging concert m	formeel	neutraal	informer	5-6	E
1-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement Kol	formeel	neutraal	informer	19-22	E
1-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement Kol	formeel	neutraal	informer	21-22	E
7-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale begeleiding var	formeel	neutraal	informer	4-6	E
8-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	1-18	V
11-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	2-18	E
18-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Postuum verlenen van W	formeel	neutraal	informer	10-10	E
22-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement Kol	formeel	neutraal	informer	1-14	E
22-7-1900	De Gelderlander	ingezonden stuk	nieuwsbericht	Werkstaking te Rotterdam	formeel	negatief	overtuig	10-14	E
26-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekuitvoering	formeel	neutraal	informer	4-6	E
27-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement Kol	formeel	neutraal	informer	1-6	V
29-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Grote drukte bij vertrek t	formeel	neutraal	informer	1-16	V
29-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert door het muziekl	formeel	neutraal	informer	2-16	E
31-7-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Reclame voor concert mu	formeel	neutraal	reclame	5-8	E
3-8-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bevordering van sergean	formeel	neutraal	informer	4-6	E
14-8-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kegelwedstrijd, waarbij	formeel	neutraal	informer	1-8	V
18-8-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ontslag van militair van c	formeel	neutraal	informer	1-6	V
21-8-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer detachement	formeel	neutraal	informer	5-6	E
25-8-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	reclame	6-6	E
26-8-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	reclame	3-16	E

28-8-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ontslag van militair van d	formeel	neutraal	informer	2-6	E
1-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Muziekuitvoering Koloni	formeel	neutraal	reclame	1-6	V
2-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verslag koninginndag mu	formeel	neutraal	informer	1-16	V
5-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	commentaar	Kritiek op deelname serg	formeel	neutraal	overtuigen	3-8	E
8-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer en opvang van	formeel	neutraal	informer	15-16	E
11-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer en opvang van	formeel	neutraal	informer	1-6	V
12-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bivak van Koloniale Rese	formeel	positief	informer	1-6	V
19-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	5-6	E
26-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over militair uit Z	formeel	negatief	informer	4-6	E
28-9-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitreiking van militaire w	formeel	neutraal	informer	4-6	E
10-10-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verlof militair Koloniale R	formeel	neutraal	informer	4-6	E
14-10-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer militair	formeel	neutraal	informer	1-16	V
17-10-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek de	formeel	neutraal	informer	4-6	E
26-10-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ontslag militair Koloniale R	formeel	neutraal	informer	1-6	V
11-11-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek de	formeel	neutraal	informer	1-18	V
13-11-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding van de lev	formeel	neutraal	informer	6-6	E
14-11-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugplaatsing van bij Ko	formeel	neutraal	informer	1-10	V
16-11-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding van de lev	formeel	neutraal	informer	6-6	E
25-11-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair	formeel	neutraal	informer	1-20	V
6-12-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair	formeel	neutraal	informer	1-6	V
14-12-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over kapelmeeste	formeel	neutraal	informer	4-6	E
20-12-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair	formeel	neutraal	informer	1-6	V
28-12-1900	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Wegen aanhoudend wan	formeel	negatief	informer	4-6	E
1-1-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitzending van detachem	formeel	neutraal	informer	2-2	E
12-1-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Aankondiging muziekkor	formeel	neutraal	informer	4-6	E
12-1-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Aankondiging muziekkor	formeel	neutraal	informer	3-6	E
14-1-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale uitvoering muzi	formeel	neutraal	informer	2-12	E
24-1-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over aantal mens	formeel	neutraal	informer	1-6	V
2-2-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek de	formeel	neutraal	informer	1-6	V
4-2-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Telefoonnummer comman	formeel	neutraal	informer	3-14	E
7-2-1900	PGNC					neutraal	informer	1-6	V
8-2-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek de	formeel	neutraal	informer	1-6	V
9-2-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overplaatsing militair na	formeel	neutraal	informer	1-6	V
11-12-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Verkoop kleding kolonial	formeel	neutraal	informer	3-12	E
13-2-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Behalen van 4e prijs bij o	formeel	neutraal	informer	1-6	V
15-2-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale ondersteuning	formeel	neutraal	informer	4-6	E
16-2-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale ondersteuning	formeel	neutraal	informer	2-6	E
18-2-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Muzikale ondersteuning	formeel	neutraal	informer	4-12	E
20-2-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Muzikale ondersteuning	formeel	neutraal	informer	3-6	E
20-2-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verslag van lezing over o	formeel	neutraal	informer	2-6	E
4-3-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement Kol	formeel	neutraal	informer	1-14	V
6-3-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement Kol	formeel	neutraal	informer	1-6	V
9-3-1900	PGNC	auteur onbekend		Bericht dat deel van de K	formeel	neutraal	informer	1-6	V
11-3-1900	PGNC	auteur bekend	nieuwsbericht	Stuk over geschiedenis n	formeel	neutraal	informer	9-14	E
18-3-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overplaatsing militair na	formeel	neutraal	informer	2-10	E
20-3-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair l	formeel	neutraal	informer	2-6	E
22-3-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	soldaat van Koloniale Res	formeel	negatief	informer	1-6	V
5-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair l	formeel	neutraal	informer	1-6	V
10-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer van tijdelijk bi	formeel	neutraal	informer	1-6	V
12-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overplaatsing van reconv	formeel	neutraal	informer	1-6	V
22-4-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Concert van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	4-14	E
22-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	1-6	V
24-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	5-jarig bestaan oud-offic	formeel	neutraal	informer	1-6	V
25-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondigign concert van	formeel	neutraal	informer	3-6	E
26-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	veroordeeling van 2 soldat	formeel	negatief	informer	3-6	E
27-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	3-6	E
28-4-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	3-6	E
20-5-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging van nieuwi	formeel	neutraal	informer	1-14	V
23-5-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale bijdrage muziel	formeel	neutraal	informer	1-6	V
31-5-1900	PGNC					neutraal			
1-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging oefening K	formeel	neutraal	informer	1-6	V
10-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging Volksconce	formeel	neutraal	informer	3-16	E
10-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanbesteding nieuw mili	formeel	neutraal	informer	2-16	E
12-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging Volksconce	formeel	neutraal	informer	3-6	E
14-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging Volksconce	formeel	neutraal	informer	3-6	E
16-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Volksconcert trok weinig	formeel	neutraal	informer	1-6	V
16-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging concert mu	formeel	neutraal	informer	3-6	E
24-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Wegen aanhoudend wan	formeel	neutraal	informer	2-14	E
27-6-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging concert	formeel	neutraal	informer	3-6	E
8-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	uitvoering muziekkorps g	formeel	neutraal	informer	1-16	V
10-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kookcursussen aan mans	formeel	neutraal	informer	7-8	E
11-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	aankondiging middagcon	formeel	neutraal	informer	3-6	E
12-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van luitenan	formeel	neutraal	informer	1-6	E
14-7-1900	PGNC	auteur bekend	nieuwsbericht	Overlijdensbericht serge	formeel	neutraal	informer	3-6	E
15-7-1900	PGNC	auteur bekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	3-14	E
18-7-1900	PGNC	auteur bekend	nieuwsbericht	Postuum verlenen van W	formeel	neutraal	informer	1-6	V
22-7-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	aankodiging concert 24 ju	formeel	neutraal	informer	4-14	E
22-7-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	aankodiging concert 24 ju	formeel	neutraal	informer	2-14	E
24-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	3-6	E
25-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	terugkeer van detachem	formeel	neutraal	informer	1-6	V

29-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	4-14	E
29-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement na	formeel	neutraal	informer	1-14	V
29-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	3-14	E
31-7-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement na	formeel	neutraal	informer	2-6	E
1-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	3-6	E
2-8-1900									
9-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht dat militair van re	formeel	negatief	overtuigen	1-6	V
12-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale begeleiding mu	formeel	neutraal	informer	3-14	E
14-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale begeleiding mu	formeel	neutraal	informer	2-6	E
19-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer koloniale rese	formeel	neutraal	informer	1-14	V
23-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer koloniale rese	formeel	neutraal	informer	1-6	V
26-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Parade koloniale reserve	formeel	neutraal	informer	1-10	V
26-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kolo	formeel	neutraal	informer	1-6	V
31-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek verzorgd door kol	formeel	neutraal	informer	1-6	V
31-8-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek verzorgd door kol	formeel	neutraal	informer	2-6	E
1-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekuitvoering en par	formeel	neutraal	informer	3-6	E
4-9-1900	PGNC	auteur onbekend	commentaar	Bezwaren tegen volgen v	formeel	negatief	informer	6-6	E
7-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging praktische	formeel	neutraal	informer	1-6	V
12-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek van Koloniale Re	formeel	neutraal	informer	1-6	V
13-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over het aantal g	formeel	negatief	informer	1-6	V
16-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Matine door muziekkorp	formeel	neutraal	informer	3-14	E
16-9-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Matine door muziekkorp	formeel	neutraal	informer	4-14	E
16-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer van Koloniale	formeel	neutraal	informer	1-14	V
23-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Tegenvallende resultate	formeel	negatief	informer	2-16	E
26-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bevordering van sergean	formeel	neutraal	informer	1-6	V
30-9-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van tweede	formeel	neutraal	informer	1-18	V
13-10-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement kol	formeel	neutraal	informer	2-16	E
18-10-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Mededeling van minister	formeel	neutraal	informer	1-6	V
13-11-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding van goede	formeel	neutraal	informer	3-8	E
15-11-1900	PGNC	andere krant	nieuwsbericht	Vertrek detachement kol	formeel	negatief	informer	1-6	V
16-11-1900	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding van goede	formeel	neutraal	informer	3-6	E
1-12-1900	PGNC	auteur onbekend	commentaar	Verslag van zitting Twee	formeel	neutraal	informer	2-6	E
15-12-1900	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Hulp van Koloniale Reser	formeel	neutraal	informer	1-6	V
8-1-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Hoofd-werfbureau voor	informeel	positief	informer	2-6	E
11-1-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Persoon die zich wilde a	informeel	negatief	informer	2-6	E
13-1-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging dat Z.K.H. f	formeel	neutraal	informer	3-6	E
30-1-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek de	formeel	neutraal	informer	1-16	V
12-2-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek van detachemen	formeel	neutraal	informer	2-6	E
15-2-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht van Minister van	formeel	neutraal	informer	5-6	E
23-2-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanbesteding levering v	formeel	neutraal	informer	4-6	E
2-3-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vermelding dat in februa	formeel	neutraal	informer	2-6	E
2-3-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanbesteding levering v	formeel	neutraal	informer	3-6	E
3-3-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht dat militair van	formeel	negatief	informer	2-6	E
9-3-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Deelname van Koloniale	formeel	neutraal	informer	2-6	E
13-3-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer van Kolonel Sv	formeel	neutraal	informer	1-18	V
16-3-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van van luite	formeel	neutraal	informer	2-6	E
17-3-1910	De Gelderlander	andere krant	nieuwsbericht	Foute berichtgeving in	formeel	neutraal	informer	2-6	E
22-3-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging van aanbe	formeel	neutraal	informer	3-6	E
30-3-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekuitvoering van Ko	formeel	neutraal	informer	2-6	E
1-4-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanbesteding van leverin	formeel	neutraal	informer	3-6	E
14-4-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Aankondiging middagcon	formeel	neutraal	informer	3-6	E
14-4-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Eervol ontslag voor milit	formeel	positief	informer	2-6	E
22-4-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanhouding van voortluc	formeel	negatief	informer	3-6	E
30-4-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanhouding van persoon	formeel	negatief	informer	2-6	E
22-5-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	2-6	E
29-5-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	2-6	E
2-6-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vergaderin	formeel	neutraal	informer	2-6	E
4-6-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vermelding dat in mei 12	formeel	positief	informer	2-6	E
5-6-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ter beschikking stelling	formeel	neutraal	informer	14-16	E
8-6-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ter beschikking stelling	formeel	neutraal	informer	6-6	E
11-6-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek van Koloniale Re	formeel	neutraal	informer	3-6	E
23-6-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek 5 d	formeel	neutraal	informer	3-8	E
1-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	aankondiging middagcon	formeel	neutraal	informer	3-6	E
2-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	aankondiging middagcon	formeel	neutraal	informer	3-6	E
3-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	2-16	E
10-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	15-16	E
14-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert door muziekkorp	formeel	neutraal	informer	3-6	E
16-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Concert door muziekkorp	formeel	neutraal	informer	4-6	E
16-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Concert door muziekkorp	formeel	neutraal	informer	3-6	E
19-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Soldaten van Koloniale R	formeel	positief	informer	3-6	E
20-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Concert door muziekkorp	formeel	neutraal	informer	3-6	E
24-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Aankondiging concert do	formeel	neutraal	informer	4-16	E
26-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek 4 d	formeel	neutraal	informer	1-6	V
29-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	commentaar	Terugkeer kolonel swart	formeel	neutraal	informer	5-6	E
30-7-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Concert door muziekkorp	formeel	neutraal	informer	4-6	E
3-8-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-6	E
17-8-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek van Koloniale res	formeel	neutraal	informer	3-8	E
27-8-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	3-6	E
28-8-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	2-12	E
31-8-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Aankondiging valkhofcon	formeel	neutraal	informer	3-6	E

7-9-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over ongeluk bij l formeel	neutraal	informer	3-6	E
8-9-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Middag-concert muziekk formeel	neutraal	informer	3-6	E
14-9-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	bericht over voortgang b formeel	neutraal	informer	3-6	E
28-9-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Persoon die wilde aanme formeel	negatief	informer	3-6	E
29-10-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Komst van officier van ge formeel	neutraal	informer	3-6	E
17-11-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding van brood, formeel	neutraal	informer	3-6	E
19-11-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	aankondiging vertrek de formeel	neutraal	informer	3-6	E
28-12-1910	De Gelderlander	auteur onbekend	commentaar	Straatgevecht, artikel ga formeel	negatief	overtuigen	3-6	E
1-1-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanmelding van 90 vrijwi formeel	neutraal	informer	3-14	E
1-1-1910	PGNC							
4-1-1910	PGNC	auteur onbekend	commentaar	Betrokkenheid van solda formeel	negatief	informer	1-6	V
8-1-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitreiking militaire willer formeel	neutraal	informer	1-6	V
11-1-1910	PGNC	auteur onbekend	commentaar	beroving van soldaat van formeel	neutraal	informer	2-8	E
14-1-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Prins Hendrik naar Nijme formeel	neutraal	informer	1-6	V
16-1-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanhouding van twee pe formeel	negatief	informer	2-8	E
18-1-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Prins Hendrik naar Nijme formeel	neutraal	informer	5-8	E
18-1-1910	PGNC							
19-1-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verslag over eerste steer formeel	neutraal	informer	1-16	V
21-1-1910	PGNC							
23-1-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	eerste steenlegging van l formeel	neutraal	informer	6-8	E
30-1-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	vertrek detachement van K formeel	neutraal	informer	1-14	V
3-2-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over majoor comi formeel	neutraal	informer	1-6	V
12-2-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	vertrek detachement van K formeel	neutraal	informer	1-6	V
15-2-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht van Minister van f formeel	neutraal	informer	1-6	V
23-2-1910	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding brandstoff formeel	neutraal	informer	3-6	E
27-2-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over Nieuw Kazer formeel	neutraal	informer	5-10	E
27-2-1910	PGNC	auteur onbekend	commentaar	Inrichting van nieuwe kol formeel	positief	informer	6-10	E
27-2-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Arrestatie van een solda formeel	negatief	informer	1-10	V
2-3-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over aantal vrijwi formeel	neutraal	informer	1-6	V
2-3-1910	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding brandstoff formeel	neutraal	informer	3-6	E
9-2-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Schietoefeningen Koloni formeel	neutraal	informer	1-6	V
10-3-1910	PGNC							
13-3-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kolonel Swart zal naar Ne formeel	neutraal	informer	1-14	V
16-3-1910	PGNC	auteur bekend	commentaar	Misvatting over terugkee formeel	negatief	informer	6-6	E
16-3-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair l formeel	neutraal	informer	1-6	V
18-3-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair l formeel	neutraal	informer	1-6	V
22-3-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Eervol ontslag voor milita formeel	neutraal	informer	1-6	V
22-3-1910	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding levering v formeel	neutraal	informer	3-6	E
23-3-1910	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Aanbesteding levering v formeel	neutraal	informer	3-6	E
30-3-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overplaatsing kapitein d formeel	neutraal	informer	1-6	V
1-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek van detachement l formeel	neutraal	informer	1-6	V
3-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van luitenan formeel	neutraal	informer	2-8	E
5-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beschonken deserteur va formeel	negatief	informer	1-6	V
5-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van luitenan formeel	neutraal	informer	3-6	E
5-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overplaatsing kapitein d formeel	neutraal	informer	1-6	V
6-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overplaatsing kapitein d formeel	neutraal	informer	1-6	V
9-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk formeel	neutraal	informer	3-6	E
12-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	overplaatsing luitenant K formeel	neutraal	informer	1-6	V
14-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Eervol ontslag voor milita formeel	neutraal	informer	3-8	E
15-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Eervol ontslag voor milita formeel	neutraal	informer	3-6	E
17-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert op valkh formeel	neutraal	informer	2-10	E
19-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van kapitein formeel	neutraal	informer	1-8	V
22-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Arrestatie van een perso formeel	negatief	informer	1-6	V
30-4-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Wegens aanhoudend wa formeel	negatief	informer	1-6	V
4-5-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk formeel	neutraal	informer	3-6	E
5-5-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vermelding van aantal vr formeel	neutraal	informer	1-8	V
5-5-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk formeel	neutraal	informer	3-8	E
12-5-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek de formeel	neutraal	informer	1-6	V
18-5-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van luitenan formeel	neutraal	informer	1-6	V
21-5-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek 4 detachementen formeel	neutraal	informer	1-6	V
4-6-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol formeel	neutraal	informer	1-6	V
7-6-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol formeel	neutraal	informer	2-10	E
8-6-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concernt muziek formeel	neutraal	informer	3-6	E
17-6-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Einde aan detachering lui formeel	neutraal	informer	1-6	V
22-6-1910	PGNC							
23-6-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek 5 detachementen formeel	neutraal	informer	1-6	V
26-6-1910	PGNC	ingezonden stuk	commentaar	Gaat over feit dat militair formeel	negatief	evalueren	6-14	E
3-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk formeel	neutraal	informer	3-16	E
3-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	aantal vrijwillige dienstn formeel	neutraal	informer	2-16	E
9-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk formeel	neutraal	informer	6-8	E
9-7-1910	PGNC							
10-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk formeel	neutraal	informer	3-16	E
12-7-1910	PGNC							
14-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert verzorgd door mi formeel	neutraal	informer	4-6	E
15-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert verzorgd door mi formeel	neutraal	informer	4-6	E
16-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert verzorgd door mi formeel	neutraal	informer	4-6	E
17-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert verzorgd door mi formeel	neutraal	informer	4-14	E
19-7-1910	PGNC							
19-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van onderof formeel	neutraal	informer	1-8	V
20-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middagconcert muziekor formeel	neutraal	informer	3-6	E

24-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	4-16	E
26-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek vie	formeel	neutraal	informer	1-6	V
29-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging van officier vai	formeel	neutraal	informer	1-6	V
30-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Sportverslag van wedstrijd	formeel	neutraal	informer	3-6	E
30-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	4-6	E
31-7-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	4-14	E
31-7-1910	PGNC								
3-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aantal vrijwillige dienstr	formeel	neutraal	informer	1-6	V
3-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert koloniale	formeel	neutraal	informer	3-6	E
6-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	4-6	E
7-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	4-12	E
10-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Schietconcours, hoofdkol	formeel	neutraal	informer	3-6	E
12-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	4-6	E
13-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-6	E
14-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-12	E
17-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair l	formeel	neutraal	informer	3-6	E
21-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-12	E
23-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging middag-co	formeel	neutraal	informer	3-6	E
24-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-6	E
26-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek 4 detachementen	formeel	neutraal	informer	1-6	V
31-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	3-8	E
31-8-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	1-8	V
1-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	2-4	E
2-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	2-6	E
3-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-6	E
4-9-1910	PGNC								
4-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer tijdelijk bij kol	formeel	neutraal	informer	1-12	V
4-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-12	E
9-9-1910	PGNC	ingezonden stuk	nieuwsbericht	Bericht dat gevonden lijk	formeel	neutraal	informer	3-6	E
13-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Stand van werkzaamhed	formeel	neutraal	informer	1-6	V
13-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Soldaat van Koloniale Res	formeel	negatief	informer	2-6	E
14-9-1910	PGNC	andere krant	nieuwsbericht	Bericht over gereedkome	formeel	neutraal	informer	1-6	V
14-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-6	E
15-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Betrokkenheid van solda	formeel	negatief	informer	1-6	V
17-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kookcursussen aan mans	formeel	neutraal	informer	1-6	V
21-9-1910	PGNC								
25-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek 5 detachementen	formeel	neutraal	informer	1-14	V
30-9-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht Indische begroting	formeel	neutraal	informer	6-6	E
2-10-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging van nieuwe of	formeel	neutraal	informer	1-16	V
29-10-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van 2 militair	formeel			1-6	V
4-11-1910	PGNC								
8-11-1910	PGNC								
12-11-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair t	formeel	neutraal	informer	1-6	V
22-11-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek del	formeel	neutraal	informer	1-8	V
22-11-1910	PGNC								
29-11-1910	PGNC								
29-11-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair t	formeel	neutraal	informer	1-6	V
3-12-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	aantal personen dat vrijw	formeel	neutraal	informer	1-6	V
13-12-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer gedetacheerd	formeel	neutraal	informer	1-6	V
28-12-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militaire	formeel	neutraal	informer	1-6	V
29-12-1910	PGNC								
29-12-1910	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek del	formeel	neutraal	informer	1-6	V
14-1-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Verkoop biljard koloniale	formeel	neutraal	informer	3-6	E
5-2-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek del	formeel	neutraal	informer	6-6	E
14-4-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concerten georganiseerd	formeel	neutraal	informer	6-6	E
28-4-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over mogelijke re	formeel	neutraal	informer	2-6	E
1-5-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	3-20	E
18-5-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bevordeiring van oud che	formeel	neutraal	informer	5-6	E
22-5-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bij optocht van het Nijme	formeel	positief	informer	2-16	E
5-6-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging concert mu	formeel	neutraal	informer	3-16	E
3-7-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging concert mu	formeel	neutraal	informer	2-16	E
6-7-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer officier van ge	formeel	neutraal	informer	2-6	E
31-8-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek van Koloniale res	informeel	positief	informer	3-4	E
1-9-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Jaarlijkse oranjeveestavo	formeel	positief	informer	5-6	E
4-9-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Deelname van Koloniale	formeel	neutraal	informer	2-16	E
11-9-1920	De Gelderlander	auteur bekend	advertentie	Verkoop van kledingmag	formeel	neutraal	informer	7-12	E
13-9-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over muziekkorps	formeel	anders	overtuigen	3-4	E
2-10-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging van 20 bij het	formeel	neutraal	informer	6-16	E
26-10-1920	De Gelderlander	andere krant	nieuwsbericht	Bericht (ongewensch) ov	formeel	negatief	informer	3-6	E
15-11-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Geruchten over mogelijk	formeel	positief	overtuigen	6-6	E
20-11-1920	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek del	formeel	neutraal	informer	6-16	E
2-1-1920	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Gevraagd woonruimte vc	formeel	neutraal	informer	3-6	E
31-1-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement on	formeel	neutraal	informer	1-10	V
5-2-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Mishandeling van koopm	formeel	negatief	informer	1-6	V
9-2-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Arrestatie van soldaat vai	formeel	negatief	informer	2-6	E
12-2-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over wijziging for	formeel	neutraal	informer	2-4	E
16-2-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Militair begrafenis van ca	formeel	neutraal	informer	1-6	V
25-2-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Arrestatie van soldaat ko	formeel	negatief	informer	1-6	V
2-4-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bevordering van korporal	formeel	neutraal	informer	1-6	V
14-4-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekkuitvoeringen voor	formeel	neutraal	informer	2-6	E

19-4-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek van detachemen	formeel	neutraal	informer	1-6	V
24-4-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek van detachemen	formeel	neutraal	informer	1-10	V
29-4-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Gerucht over mogelijke r	formeel	neutraal	informer	2-6	E
1-5-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek van detachemen	formeel	neutraal	informer	1-10	V
1-5-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-10	E
5-5-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Deelname koloniale rese	formeel	neutraal	informer	1-6	V
11-5-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-4	E
4-6-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-6	E
4-6-1920	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	4-6	E
5-6-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	3-10	E
5-6-1920	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Concert muziekkorps Kol	formeel	neutraal	informer	4-10	E
10-6-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vermissing van meisje d	formeel	neutraal	informer	2-4	E
12-6-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Boksvedstrijden waarbij	formeel	neutraal	informer	3-4	E
23-6-1920	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Vacature voor tijdelijke v	formeel	neutraal	informer	6-10	E
28-6-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	bevordering van 18 solda	formeel	neutraal	informer	2-6	E
2-7-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-6	E
2-7-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en inf functie	formeel	neutraal	informer	1-6	V
3-7-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	3-10	E
6-7-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert muziekkorps kol	formeel	neutraal	informer	3-6	E
6-7-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verslag over tuinconcert	formeel	neutraal	informer	1-6	V
23-7-1920	PGNC								
28-7-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militaire	formeel	neutraal	informer	1-6	V
28-7-1920	PGNC								
29-7-1920	PGNC								
9-8-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van luitenan	formeel	neutraal	informer	1-6	V
17-8-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Boksvedstrijden in Nijm	formeel	neutraal	informer	3-4	E
24-8-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging van 32 2e luit	formeel	neutraal	informer	2-4	E
24-8-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Middag-concert muziekk	formeel	neutraal	informer	3-4	E
28-8-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Deelname van Koloniale	formeel	neutraal	informer	2-10	E
28-8-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Concert van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	1-10	V
30-8-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Optocht van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	1-6	V
3-9-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer kapitein die g	formeel	neutraal	informer	1-6	V
7-9-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Afscheid kapitein die gec	formeel	neutraal	informer	1-6	V
18-9-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement mil	formeel	neutraal	informer	1-10	V
24-9-1920	PGNC								
2-10-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging van 20 luitena	formeel	neutraal	informer	1-12	V
2-10-1920	PGNC	andere krant	nieuwsbericht	Afscheid kapitein die gec	formeel	neutraal	informer	2-12	E
16-10-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koninklijk besluit over d	formeel	neutraal	informer	1-12	V
27-10-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer bij koloniale r	formeel	neutraal	informer	1-6	V
28-10-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Militaire begrafenis voor	formeel	neutraal	informer	1-6	V
8-11-1920	PGNC								
10-11-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bevordering sergeant Kol	formeel	neutraal	informer	2-6	E
19-11-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement	formeel	neutraal	informer	1-6	V
20-11-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bevordering sergeant Kol	formeel	neutraal	informer	1-12	V
26-11-1920	PGNC								
27-11-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bevordering 1e luitenant	formeel	neutraal	informer	1-12	V
15-12-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van 1e luit	formeel	neutraal	informer	1-6	V
16-12-1920	PGNC								
21-12-1920	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bevordering 16 soldaten	formeel	neutraal	informer	1-6	V
29-12-1920	PGNC								
7-1-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement aar	formeel	neutraal	informer	6-10	E
24-2-1930	De Gelderlander								
5-3-1930	De Gelderlander								
7-3-1930	De Gelderlander								
11-3-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	commentaar	Christelijk militair tehuis	formeel	positief	overtuigen	6-12	E
12-3-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Foto van nieuwe muziekk	formeel	neutraal	informer	5-10	E
18-3-1930	De Gelderlander								
25-3-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	formeel	neutraal	informer	7-12	E
26-3-1930	De Gelderlander								
4-4-1930	De Gelderlander								
5-4-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanwezigheid van muzie	formeel	neutraal	informer	13-24	E
7-4-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aanwezigheid van muzie	formeel	neutraal	informer	3-12	E
8-4-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Julianadag, 21e geboorte	formeel	neutraal	informer	9-12	E
30-4-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bezoek van bossche oudj	formeel	positief	informer	6-12	E
1-5-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bezoek van bossche oudj	formeel	positief	informer	5-12	E
10-5-1930	De Gelderlander								
13-5-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Afstaan van twee ere po	formeel	neutraal	informer	6-12	E
20-5-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	6-10	E
21-5-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	6-12	E
3-6-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	6-12	E
13-6-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Deelname van Koloniale	formeel	neutraal	informer	7-16	E
24-6-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement var	formeel	neutraal	informer	7-12	E
30-6-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe koloniale reserve	formeel	neutraal	informer	6-12	E
5-7-1930	De Gelderlander								
7-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe muziekkorps kolo	formeel	neutraal	informer	7-10	E
9-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Afstandsmarsen in Nijme	formeel	neutraal	informer	6-12	E
15-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Internationale vierdaags	formeel	neutraal	informer	6-10	E
15-7-1930	De Gelderlander								
16-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Reserve weer c	formeel	neutraal	informer	3-12	E
18-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Reserve weer c	formeel	neutraal	informer	7-12	E

19-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Prijsuitdeling van Internaf	formeel	neutraal	informer	9-24	E	
24-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie sf	formeel	neutraal	informer	6-10	E	
31-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer detachement f	formeel	neutraal	informer	3-8	E	
31-7-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer detachement f	formeel	neutraal	informer	5-8	E	
11-8-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie sf	formeel	neutraal	informer	7-10	E	
14-8-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Desertie van soldaat Kolc	formeel	neutraal	informer	3-12	E	
20-8-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek koloniale reserve	formeel	neutraal	informer	10-12	E	
21-8-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekkorps koloniale re	formeel	neutraal	informer	6-10	E	
28-8-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekkorps koloniale re	formeel	neutraal	informer	13-14	E	
1-9-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekkorps Koloniale R	formeel	neutraal	informer	10-10	E	
10-9-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie sf	formeel	neutraal	informer	7-12	E	
23-9-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	De Koloniale Reserve op	formeel	positief	informer	6-10	E	
26-9-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek van detachement	f	formeel	neutraal	informer	6-12	E
30-9-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankomst militairen kolo	formeel	neutraal	informer	10-10	E	
21-10-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe muziekkorps kolo	formeel	neutraal	informer	6-12	E	
3-11-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bezoek van Hoofdalmoez	f	formeel	negatief	overtuigen	13-16	E
4-11-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe muziekkorps kolo	formeel	neutraal	informer	6-12	E	
11-11-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement aar	formeel	neutraal	informer	6-12	E	
13-11-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uit indie gedeserteerde	f	formeel	negatief	informer	3-12	E
26-11-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Tijdelijke ontheving van	f	formeel	neutraal	informer	6-16	E
1-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	f	formeel	neutraal	informer	7-12	E
2-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe muziekkorps kolo	formeel	neutraal	informer	11-16	E	
4-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair	f	formeel	neutraal	informer	7-12	E
12-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Indische legerfilm om m	e	formeel	neutraal	informer	7-12	E
15-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	f	formeel	neutraal	informer	7-12	E
16-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe muziekkorps kolo	formeel	neutraal	informer	6-10	E	
20-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Lezing met lichtbeelden	f	formeel	neutraal	informer	6-24	E
23-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement aar	formeel	neutraal	informer	6-12	E	
30-12-1930	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek officier van gezof	formeel	neutraal	informer	6-12	E	
1-6-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aankondiging vertrek de	f	formeel	neutraal	informer	2-6	E
14-1-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vetrek detachement aan	f	formeel	neutraal	informer	2-6	E
22-1-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vetrek detachement aar	formeel	neutraal	informer	1-6	V	
25-1-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Einde aan indeling van	ka	formeel	neutraal	informer	1-10	V
28-1-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Wapengeest van de Kon.	f	formeel	neutraal	informer	6-6	E
31-1-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functiest	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
6-2-1930	PGNC									
10-2-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vetrek detachement aan	f	formeel	neutraal	informer	1-6	V
19-2-1930	PGNC									
25-2-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Betrokkenheid van Kolon	formeel	neutraal	informer	1-6	V	
11-3-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Christelijke militair teh	f	formeel	positief	overtuigen	2-8	E
17-3-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Jublieum van korporaals	n	formeel	neutraal	informer	2-8	E
22-3-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitreiking witte mobilisa	f	formeel	positief	informer	1-14	V
24-3-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	sf	formeel	neutraal	informer	2-8	E
25-3-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement Kol	formeel	neutraal	informer	1-8	V	
27-3-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	f	formeel	neutraal	informer	1-8	V
4-4-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	f	formeel	neutraal	informer	1-12	V
9-4-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement var	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
11-4-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	sf	formeel	neutraal	informer	1-8	V
22-4-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement var	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
2-5-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ingekomen giften voor	d	formeel	positief	informer	1-8	V
8-5-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Plannen voor bouw nieu	w	formeel	positief	overtuigen	1-8	V
19-5-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe door muziekkorps	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
22-5-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Militaire begrafenis waar	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
30-5-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	6-10	E	
2-6-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe door muziekkorps	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
11-6-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement kol	formeel	neutraal	informer	2-6	E	
17-6-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe door muziekkorps	formeel	neutraal	informer	2-6	E	
19-6-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Deelname van Koloniale	f	formeel	neutraal	informer	7-8	E
19-6-1930	PGNC									
30-6-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Uitstel van taptoe muzie	f	formeel	neutraal	informer	2-6	E
30-6-1930	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Te koop mooi buitenhuis	formeel	neutraal	informer	4-6	E	
7-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe muziekkorps Kolo	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
8-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	f	formeel	neutraal	informer	2-6	E
14-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vlaggenparade met muzi	f	formeel	neutraal	informer	1-6	V
15-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bericht over vierdaagse	o	formeel	neutraal	informer	2-8	E
16-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Reserve komt	t	formeel	positief	informer	2-8	E
17-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Reserve preste	f	formeel	positief	informer	2-8	E
18-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale Reserve weer	c	formeel	positief	informer	2-8	E
19-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Prijsuitdeling van Internaf	formeel	positief	informer	2-12	E	
22-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair	f	formeel	neutraal	informer	1-8	V
29-7-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	sf	formeel	neutraal	informer	1-6	V
2-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Propaganda-tent met o.a	formeel	neutraal	informer	2-12	E	
5-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Bezoek van soldaten kolc	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
6-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Aangifte van een soldat	v	formeel	neutraal	informer	2-8	E
9-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer militair bij kol	f	formeel	neutraal	informer	2-12	E
11-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement kol	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
12-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekuitvoeringen muz	formeel	neutraal	informer	2-8	E	
14-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging 47 2e luitena	f	formeel	neutraal	informer	1-8	V
14-8-1930	PGNC									
18-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer van kwartier	formeel	neutraal	informer	1-8	V	
20-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beediging en in functie	f	formeel	neutraal	informer	2-8	E

20-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Nijmegen 700 jaar stad m	formeel	neutraal	informer	1-8	V
21-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement aar	formeel	neutraal	informer	1-8	V
23-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziekuitvoeringen muz	formeel	neutraal	informer	1-12	V
25-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Plechtige raadszitting n.a	formeel	neutraal	informer	1-8	V
26-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe door muziekkorps	formeel	neutraal	informer	1-8	V
27-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Feest op brakenestein, f	formeel	neutraal	informer	1-6	V
30-8-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Eeremedaille voor luiten	formeel	neutraal	informer	2-12	E
1-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale rondgang door	formeel	neutraal	informer	1-6	V
4-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beeediging en in functie	formeel	neutraal	informer	3-8	E
5-9-1930	PGNC								
6-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale reserve op mar	formeel	neutraal	informer	1-12	V
9-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beeediging en in functie	formeel	neutraal	informer	2-8	E
12-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Indeling van militair ned	formeel	neutraal	informer	1-8	V
17-9-1930	PGNC								
20-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Militairen van Koloniale	formeel	neutraal	informer	1-16	V
22-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Koloniale reserve op mar	formeel	neutraal	informer	2-8	E
23-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Manoeuvres van Kolonial	formeel	neutraal	informer	1-8	V
25-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Militairen van Koloniale	formeel	neutraal	informer	2-10	E
26-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Opleiding van luitenant t	formeel	neutraal	informer	2-10	E
27-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Eervol ontheven van offi	formeel	neutraal	informer	1-14	V
27-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Tocht van koloniale reser	formeel	positief	informer	2-14	E
30-9-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overlijdensbericht van n	formeel	neutraal	informer	1-10	V
1-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verpleging van voetballe	formeel	neutraal	informer	9-10	E
4-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer van bij koloni	formeel	neutraal	informer	1-16	V
10-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer van bij koloni	formeel	neutraal	informer	1-10	V
11-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Applicatiecursus voor nie	formeel	neutraal	informer	2-14	E
15-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement aar	formeel	neutraal	informer	1-10	V
20-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Taptoe door muziekkorps	formeel	neutraal	informer	2-10	E
21-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement aar	formeel	neutraal	informer	2-8	E
22-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muzikale rondgang door	formeel	neutraal	informer	2-10	E
22-10-1930	PGNC								
23-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vreugdebetoon naar aan	formeel	positief	informer	1-10	V
24-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Begrafenis met militaire	formeel	neutraal	informer	2-12	E
25-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Terugkeer van officier va	formeel	neutraal	informer	1-14	V
30-10-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Ontheving en detacherin	formeel	neutraal	informer	2-12	E
7-11-1930	PGNC	auteur onbekend	commentaar	Bericht over dienstnemir	formeel	positief	overtuigen	5-10	E
11-11-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement aar	formeel	neutraal	informer	2-10	E
19-11-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Muziek van muziekkorps	formeel	neutraal	informer	2-10	E
21-11-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Eervol ontheven van kapi	formeel	neutraal	informer	2-14	E
25-11-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Eervol ontheven van offi	formeel	neutraal	informer	1-10	V
1-12-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Beeediging en in functie	formeel	neutraal	informer	2-12	E
4-12-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Detachering van militair	formeel	neutraal	informer	2-12	E
5-12-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	St. Nicolaasfeest voor mi	formeel	neutraal	informer	2-10	E
13-12-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vertrek detachement kol	formeel	positief	overtuigen	1-12	V
20-12-1930	PGNC								
22-12-1930	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kerstfeestviering door n	formeel	neutraal	informer	2-10	E
19-1-1940	De Gelderlander								
19-1-1940	De Gelderlander								
27-1-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Wervingsafiche voor KNII	formeel	neutraal	informer	4-20	E
29-1-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Reserve bestuursleden v	formeel	neutraal	informer	10-10	E
16-2-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht	formeel	neutraal	informer	9-12	E
27-2-1940	De Gelderlander								
28-2-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht	formeel	neutraal	informer	3-10	E
4-3-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Jaarlijkse stille omgang,	formeel	positief	informer	9-10	E
6-3-1940	De Gelderlander								
6-3-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vierdaagse in Nijmegen	formeel	neutraal	informer	5-12	E
11-3-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Pogingen om vierdaagse	formeel	neutraal	informer	7-10	E
12-3-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht di	formeel	neutraal	informer	7-12	E
13-3-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht di	formeel	neutraal	informer	9-12	E
16-3-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	advertentie	Wervingsafiche voor KNII	formeel	neutraal	informer	20-24	E
18-3-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht di	formeel	neutraal	informer	10-12	E
26-3-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Wandelmarschen rond D	formeel	neutraal	informer	12-12	E
2-4-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht di	formeel	neutraal	informer	9-12	E
4-4-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht is	formeel	neutraal	informer	7-12	E
6-4-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht is	formeel	neutraal	informer	22-24	E
6-4-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	De Vierdaagssche op kon	formeel	positief	informer	9-24	E
26-4-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Vijfde Kalorama wandelt	formeel	neutraal	informer	14-16	E
27-4-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Erewacht koloniale reser	formeel	neutraal	informer	13-24	E
30-4-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	De kracht die ligt in het v	formeel	neutraal	informer	6-10	E
13-7-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Liefdadigheids-sport-der	formeel	neutraal	informer	6-10	E
19-8-1940	De Gelderlander								
29-8-1940	De Gelderlander								
19-9-1940	De Gelderlander								
20-9-1940	De Gelderlander								
21-10-1940	De Gelderlander	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overlijdensberichten var	formeel	positief	informer	6-8	E
6-12-1940	De Gelderlander								
19-12-1940	De Gelderlander								
2-1-1940	PGNC								
5-1-1940	PGNC								
27-1-1940	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Wervingsafiche voor KNII	formeel	neutraal	informer	4-14	E

13-2-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Financiële steun voor Ko	formeel	neutraal	informereren	3-10	E
28-2-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht di	formeel	neutraal	informereren	6-10	E
1-3-1940	PGNC								
4-3-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Jaarlijkse stille omgang,	formeel	positief	informereren	6-10	E
8-3-1940	PGNC								
9-3-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overlijdensbericht van m	formeel	neutraal	informereren	3-14	E
12-3-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht di	formeel	neutraal	informereren	8-10	E
16-3-1940	PGNC	auteur onbekend	advertentie	Wervingsafiche voor KNI	formeel	neutraal	informereren	16-16	E
22-3-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht is	formeel	neutraal	informereren	6-10	E
26-3-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Wandelmarschen rond D	formeel	neutraal	informereren	7-10	E
4-4-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Kalorama wandeltocht is	formeel	neutraal	informereren	2-10	E
11-4-1940	PGNC								
27-4-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Erewacht koloniale reser	formeel	neutraal	informereren	2-14	E
29-4-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Verandering van de stad	formeel	neutraal	informereren	2-10	E
30-4-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Defile (voor drager der o	formeel	neutraal	informereren	2-12	E
1-5-1940	PGNC								
4-5-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Deelname van Koloniale	formeel	neutraal	informereren	3-16	E
12-6-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Spullen van koloniale res	formeel	neutraal	informereren	2-8	E
16-10-1940	PGNC	ingezonden stuk	nieuwsbericht	Militair die pleit voor opr	formeel	negatief	overtuigen	3-8	E
19-10-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overlijdensberichten var	formeel	neutraal	informereren	2-12	E
19-10-1940	PGNC	auteur onbekend	nieuwsbericht	Overlijdensbericht van k	formeel	neutraal	informereren	10-12	E